

OUP—730—28-4-81—10,000.

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T61C
S94A
Accession No. T7482
Author నన్నారామయ్య, పి.కె.న.
Title ఆంధ్రవాచనరత్నాశ్రయము 1922

This book should be returned on or before the date last marked below

శ్రీరస్తు.

శ్రీమదవ్యంతరయేనమః.

శ్రీమద్దాధీశవంశభూషణుండును శ్రీ బలదేవనూనుండును
నకలాయుర్వేద సప్తరదాయ సాగ్వభౌముండునునగు
జ్ఞానరామకవివర్యునిచే సుశ్రుతాది వివిధాయుర్వేద
గ్రంథప్రమాణోక్తముగ రచియింపబడిన

అనుపానరత్నాకరము.

ఆంధ్రతాత్పర్యము.

లేట్, పిడుగు - సుబ్బరామయ్యగారచే

తెనుగుతాత్పర్యము వ్రాయబడియె.

రెండవకూర్పు.

పిడుగు - వెంకటకృష్ణారావు పంతులుగారచే

హిందూరత్నాకర ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపించి ప్రచురింపబడియె.

చెన్నపురి.

1 9 2 2.

శ్రీరస్తు.

విషయ సూచిక.

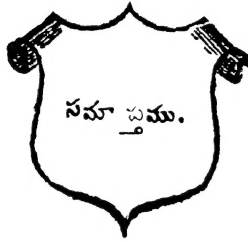
విషయము.	సంఖ్య.	విషయము	సంఖ్య
ప్రథమ స్తనరంగము.		గ్రంధాంతరే	23
అనుపానపరిభాష	1	రాష్ట్రభస్మానుపానములు	23
కొన్ని రోగములకు ఊరనుపానము	6	గ్రంధాంతరే	24
యోగ రాజగుగ్ధల్యనుపానములు	8	తామ్రభస్మానుపానములు	24
నారాయణార్ణానుపానములు	9	గ్రంధాంతరే	25
నిర్గుండ్యానుపానములు	10	వంగభస్మానుపానములు	25
భృంగ రాజానుపానములు	11	జనదభస్మానుపానములు	27
సకలరోగములకు హరీతక్యాదిపానములు	11	నాగానుపానములు	28
అన్యచ్చ	12	లోహానుపానములు	28
గుహాచ్యానుపానములు	12	స్వర్ణమాక్షికానుపానములు	29
నేత్రరోగమునకు పునర్నవానుపానము	13	రాష్ట్రమాక్షికానుపానములు	29
త్రిఫలానుపానములు	14	తుల్యానుపానములు	30
ద్వితీయ స్తనరంగము.		శిలాజితుభస్మానుపానములు	30
మృత్యుంజయోదిరసములకు అనుపానములు	15	పారదభస్మానుపానములు	31
వసంతకుసుమాకరరసానుపానములు	16	రససిందూరానుపానములు	32
లోకనాధరసానుపానములు	16	గ్రంధాంతరే	33
స్వర్ణమాలినీవసంతరసానుపానములు	17	రసకర్పూరానుపానములు	35
బృహన్నామలినీవసంతరసానుపానములు	18	గంధకానుపానములు	36
పాశుపతరసానుపానములు	19	హింగులానుపానములు	36
పర్వతీరసానుపానములు	19	అభక్తికానుపానములు	37
జయజయ స్త్రీనుపానములు	20	అన్యచ్చ	37
తృతీయ స్తనరంగము.		అన్యచ్చ	38
సువర్ణభస్మానుపానములు	22	హరితాశానుపానములు	38

విషయము.	సంఖ్య.	విషయము.	సంఖ్య.
మనశ్శిలానుపానములు	39	అన్యచ్ఛ	57
గ్రంధాంతరే	"	(ఉపరసశోధనములు)	"
సౌవీరానుపానములు	40	గంధకశోధన	"
ఖర్పరానుపానములు	41	హింగుశోధన	"
వజ్రభస్మానుపానములు	"	అభ్రకశోధన	58
వైక్రాంతానుపానములు	42	హరితాశశోధన	"
నీలవైక్రాంతభస్మానుపానములు	"	మనశ్శిలశోధన	"
ప్రవాళభస్మానుపానములు	"	అన్యచ్ఛ	59
రసోపరసాద్యోషధములకన్నిటికిని	"	ఖర్పరశోధన	"
కొన్నిశోగములయందనుపానములు	43	కంఠప్రాదశోధన	"
విషానుపానములు	44	సహ్యోపరసశోధన	"
చతుర్థస్తంభము.		(రత్నశోధన)	
సప్తధాతుశోధన	49	వజ్రశోధన	"
ఉపధాతు (అనగా) సువర్ణమాక్షిక	"	సర్వరత్నశోధన	60
శోధన	"	విషశోధన	"
రౌప్యమాక్షికశోధన	51	ఉపవీషశోధన	"
తుల్యశోధన	"	నేపాళశోధన	"
కాంస్యకీతిశోధన	"	పంచమస్తంభము.	
సిందూరశోధన	"	స్వస్థిమారణము	61
శిలాజతుశోధన	"	రౌప్యమారణము	"
రససంస్కారము	50	తామ్రమారణము	62
రసాప్రాదశసంస్కారవిధరణము	"	వంగమారణము	63
స్వేదనవిధి	"	జనదమారణము	64
మర్దనవిధి	52	వాగమారణము	"
మూర్ఛనవిధి	"	లోహమారణము	"
ఉష్ణాపనవిధి	53	స్వస్థిమాక్షికమారణము	65
ఉష్ణోష్ణపాతనవిధి	"	రౌప్యమాక్షికమారణము	"
అధఃపాతనవిధి	54	తుల్యమారణము	"
తిరిక్కాపతనము	"	కాంస్యము ఇత్తడి వీటిమారణము	"
బోధనము	55	సిందూరమారణనిషేధము	"
నియమనము	"	శిలాజతుమారణవిధి	66
పండితనము	"	మూడూరివిధి	"
రసశోధన	56	రసమారణము	"
అన్యచ్ఛ	57	అన్యచ్ఛ	67

విషయము.	సంఖ్య.	విషయము	సంఖ్య.
రససిందూరవిధి	67	అపకృతోహభస్మశాంతి	85
రసకర్పూరవిధి	„	అపకృతోహజన్యకీటశాంతి	„
హింసుశమారణము	68	పక్వసుష్ణమాక్షికభస్మగుణము	86
అధృక్మారణము	69	అపక్వస్వస్థమాక్షికభస్మదోషము	87
గ్రంథాంతరే	„	అపక్వస్వస్థమాక్షికదోషశాంతి	„
అన్యచ్చ	70	పక్వరౌప్యమాక్షికభస్మగుణము	„
హరితాశమారణము	71	అపక్వరౌప్యమాక్షికభస్మచేకా	
పజ్రమారణము	„	దోషము	„
ప్రవాళమారణము	72	అపక్వరౌప్యమాక్షికదోషశాంతి	88
సర్వరత్నమారణము	„	శుద్ధభస్మగుణదోషములు	„
మృత్యుస్తంభము		అపక్వశుద్ధదోషశాంతి	„
పక్వసుష్ణభస్మగుణము	73	పక్వశిలాజతుభస్మగుణము	„
అపక్వసుష్ణభస్మదోషము	74	అపక్వశిలాజతుభస్మదోషము	„
అపక్వస్వస్థదోషశాంతి	75	అశుద్ధశిలాజతుదోషశాంతి	89
పక్వరౌప్యభస్మగుణము	„	శుద్ధపారదభస్మపక్వగుణము	„
అపక్వరౌప్యభస్మదోషము	76	అన్యచ్చ	„
అపక్వరౌప్యదోషశాంతి	„	అశుద్ధపక్వపారదదోషశాంతి	„
పక్వతామ్రభస్మగుణము	„	అన్యచ్చ	„
అపక్వతామ్రభస్మదోషము	77	రససిందూరశుద్ధభస్మగుణము	91
అపక్వతామ్రదోషశాంతి	78	రససిందూరఅపక్వదోషతచ్ఛాంతి	„
పక్వవంగభస్మగుణము	„	రసకర్పూరపక్వగుణము	„
పంగేశ్వరగుణము	„	రసకర్పూరఅపక్వదోషము	„
అపక్వపంగభస్మదోషము	79	అశుద్ధరసకర్పూరదోషశాంతి	92
అపక్వపంగదోషశాంతి	80	శుద్ధగంధకభస్మగుణము	„
పక్వజనపదభస్మగుణము	„	అశుద్ధగంధకభస్మదోషము	„
అపక్వజనపదభస్మదోషము	„	అశుద్ధగంధకదోషశాంతి	„
అపక్వజనపదదోషశాంతి	„	శుద్ధహింసుశమగుణము	93
పక్వనాగభస్మగుణము	81	అశుద్ధహింసుశదోషము	„
అపక్వనాగభస్మదోషము	82	అశుద్ధహింసుశదోషశాంతి	„
అపక్వనాగదోషశాంతి	„	పక్వఅధృక్భస్మగుణము	„
పక్వలోహభస్మగుణము	„	గ్రంథాంతరే	94
అపక్వలోహభస్మదోషము ఈ		మతాంతరే	„
పాండిగు 84 పేజీలో ప్లోక		అపక్వఅధృక్భస్మదోషము	„
అరంభమునకు ప్రంచుకోవలను	84	అపక్వఅధృక్దోషశాంతి	95

విషయము.	సంఖ్య.	విషయము.	సంఖ్య.
పక్వహరితాశభస్మగుణము	95	భృమరమాక్షికవిషదోషశాంతి	104
అపక్వహరితాశభస్మదోషము	"	జంగమవిషదోషశాంతి	"
అపక్వహరితాశభస్మదోషశాంతి	"	కోద్రవధాన్యదోషశాంతి	"
పక్వమనశ్శిలగుణము	97	నాగస్థేనవిషదోషశాంతి	"
అపక్వమనశ్శిలదోషము	"	మూషకాద్యల్పజంతువిషదోషశాంతి	105
అశుద్ధమనుశిలదోషశాంతి	"	దంష్ట్రవిషదోషశాంతి	"
శుద్ధసౌవీరభస్మగుణము	98	ఉమ్మెత్తవిత్తులవిషదోషశాంతి	"
అశుద్ధసౌవీరభస్మదోషము	"	వృశ్చికవిషదోషశాంతి	"
అశుద్ధసౌవిందోషశాంతి	"	మృగాంశ విషదోషశాంతి	"
పక్వఖర్పరభస్మగుణము	"	తుమ్మెదలకాటుచేబనించుదోషమునకు	
అపక్వఖర్పరభస్మదోషము	99	శాంతి	106
అశుద్ధఖర్పరభస్మదోషశాంతి	"	సర్పాదివిషదోషశాంతి	"
పక్వవజ్రభస్మగుణము	"	పోకలు మొదలగువానిదోషశాంతి	"
అశుద్ధాపక్వవజ్రభస్మదోషము	"	శ్వానవిషదోషశాంతి	"
అశుద్ధాపక్వవజ్రభస్మదోషశాంతి	100	సింహబాలవిషదోషశాంతి	"
పక్వచైక్రాంతభస్మగుణము	"	శరటవిషదోషశాంతి	107
అపక్వచైక్రాంతభస్మదోషము	"	యూకాదిదంశనవిషదోషశాంతి	"
అశుద్ధాపక్వచైక్రాంతభస్మదోషశాంతి	"	దుష్టజంతువిషదోషశాంతి	"
పక్వప్రవాళభస్మగుణము	"	గృహగోధికావిషదోషశాంతి	"
అపక్వప్రవాళభస్మదోషము	101	చెవులయందుప్రవేశించినజోరీగ	
అశుద్ధప్రవాళభస్మదోషశాంతి	"	వికారశాంతి	"
మూక్తకాదిదోషశాంతి	"	శ్వేతమూషకకృతగ్రంథిదోషశాంతి	108
వజ్రమందారయోగివిషశాంతి	"	భృమరకృతజలోదరదోషశాంతి	"
విషముప్రేవిత్తులదోషశాంతి	"	సర్పవిషములదోషశాంతి	"
అశుద్ధభస్మలతదోషశాంతి	102	సప్తమస్తంభరంగము.	
అశుద్ధకర్పూరదోషశాంతి	"	యోగరాజగుగ్గులు	109
అశుద్ధగురుగింజలదోషశాంతి	"	నారాయణచూర్ణవిధి	110
అశుద్ధగన్నేరువిషదోషశాంతి	"	మత్స్యంజయరసనిర్మాణవిధి	111
అశుద్ధనేపాళగింజలదోషశాంతి	"	వసంతికుసుమాకరసనిర్మాణవిధి	112
అశుద్ధనవాసాగరదోషశాంతి	103	లోకనాధరసనిర్మాణవిధి	113
శీతలాదాహదోషశాంతి	"	స్వర్ణమాలినీవసంతరసనిర్మాణవిధి	116
అశుద్ధసత్సనాభిదోషశాంతి	"	బృహన్నాల్లినీవసంతరసనిర్మాణవిధి	117
అశుద్ధఖిరదోషశాంతి	"	పాశుపతరసనిర్మాణవిధి	"
ధుప్తవారజాదిగోదోషశాంతి	"	పర్వతీరసనిర్మాణవిధి	118

విషయము.	సంఖ్య.	విషయము.	సంఖ్య.
జయూవతీనిర్మాణవిధి	119	ఉపరసములు	122
జయూవతీపట్టినిర్మాణవిధి	120	విషములు	„
అపమస్తస్సరంగము.		ఉపవిషములు	„
ధాతువులవివరము	121	రత్నములు	„
ఉపధాతువులు	„	ఉపరత్నములు	123
రసములు	„		

ప్ర క ట న.

అస్మద్దేశీయులారా ! నే నీక్రింద బొందుపరచిన యంశంబులను సావధానంబుగ జదువంగోరెద.

ఇచ్చెన్నపురంబున మత్పితామహుండగు, పిడుగు - సుబ్బరామయ్యగారు “హిందూరత్నాకరం” బను ముద్రాక్షరశాలను స్థాపించి పెక్కువైద్య యితర గ్రంథములను ముద్రింపించి సుమారు 20 సంవత్సరములవరకు తచ్చాలాకార్యంబులను నిరభ్యంతరముగానున్న బాగరూకతతోడనున్న జరిపించుతూవచ్చి కీర్తిశేషులైరి. పదంపడి సుబ్బరామయ్యగార్ని పుత్రుండును మజ్జనకుండునైన పిడుగు - వెంకట్రావు పంతులుగారును నేనున్నకలసి సదరు ముద్రాక్షరశాలాకార్యంబులను జరిపించుతూవచ్చితిమి. అయితే యిప్పుడు మా తండ్రిగారు పుత్రుడనైన నన్ను విడనాడి మాకుగల పిత్రాశ్చింతపు సొత్తులను విభజించుకొనియె. ఈ విభజనలో సదరు ముద్రాక్షరశాల నాయధీనంబయ్యె.

చదువరులారా ! ఇక మీదట నేనే సదరు ముద్రాక్షరశాలను జరిపించుదును. ఇదివరలో అచ్చుపడిన గ్రంథములుగాక ఇతర సంస్కృత ఆంధ్ర గ్రంథములనుకూడా బాగుగా ముద్రింపించి మంచిబైండ్లతోటి సులభమైన వెలలకే స్వల్పలాభముతోటి విక్రయించ నిశ్చయించియున్నాడను. కనుక నాయందు కరుణవహించి వారివారికి వలయు గ్రంథములకును అచ్చుపనులకును ఆర్జున పంపుదురని వేడుచున్నాడను.

వలయువారలు ఈ క్రింది విలాసముగు నా పేరటికివ్రాసి తెప్పించుకొని నన్ను గౌరవించురని తమ ఘనతను ప్రార్థించుచున్నాడను.

పిడుగు - వెంకటకృష్ణారావుపంతులు,

ప్రింటర్, పబ్లిషర్ అండ్ బుక్స్ సెల్లర్,

2/40, పెద్దనాయుని వీధి, మద్రాసు.

అనుపానరత్నాకరము.

ఆంధ్రతాత్పర్యము.

ప్రథమస్తంభము.

శ్లో॥ ప్రణమ్యశ్రీగణేశ్వరంహరంవిష్ణుందివాకరం ।

శివాంరత్నాకరంకుర్వేఽనుపానస్వయధామతి ॥

తా॥ విష్ణుశ్వరుడు శివుడు విష్ణువు సూర్యుడు పార్వతీదేవి వీరలను నమస్కరించి నాబుద్ధికి గోచరమైనంతవరకు “అనుపానరత్నాకరము” అనుగ్రంథమును రచించుచున్నాడను.

అనుపానపరిభాష.

శ్లో॥ అన్తేఽంకేచిద్విహితామనుష్యానూధుర్యయోగేప్రణయోభవంతి ।

తిథాన్లుయోగేమధురేణతృప్తాస్తేషాంయథేష్టంప్రసదంతిపథ్యం॥

తా॥ కొందరుపులుసుయందు ప్రతిగలవారును కొందరుతీపుయందు ప్రతిగలవారుగను మఱికొందరు తీపుగను పుల్లగను నుండు వాటియందు అసక్తగలవారుగను నుందురు. అట్టివారికి పీతముగనుండు పథ్యములను వైద్యవేత్తలు చెప్పవచ్చును. అవి యెఱుఁగవలెను.

శ్లో॥ శీతోష్ణతోయాసనమద్యయాషఫలాన్లుధాన్యాన్లుపయోరసా

నాం । యస్యానుపానంతుహితంభవేద్యత్తస్మిప్రదేయంత్యిహ

మాత్రయాతత్ ॥

తా॥ శీతోదకము పుష్టోదకము చెఱుకుకల్లు కల్లు కట్టు అనగా (పెనలు మొదలగువానిని పుడక పెట్టిననీరు) పండ్లపులుసు ధాన్యములయొక్క పులుసు పాలు

ఫలరసములు వీటియందు యొకతెవడికి యేయే అనుపాసము హితముగ నుండునో అట్టి వారికి ఆయా అనుపాసములను ఆయా ప్రమాణప్రకారముగ జ్ఞాపక సహితముగ నియ్యవలయును.

శ్లో॥ వ్యాధించకాలంచవిభావ్యధీరైర్ద్రివ్యాణియోజ్యానిచతానితాని |
సర్వానుపాసేషువరంవగంతిమేధ్యంయదంభశ్శుచిభాజనస్థం ॥

తా॥ విద్వాంసులగువారు వైద్యశ్రేణులు వ్యాధినిన్నీ కాలమునున్న అనుసరించి ఆయా అనుపాసములను చేర్చవలయును. మఱియు శుద్ధపాత్రలయందు (మట్టి పాత్ర) చుబడిన శుద్ధోదకము సమస్త అనుపాసములయందును శ్రేష్ఠమైనదిగ నుండు.

శ్లో॥ లోకస్యజన్మప్రభృతిప్రశస్తాస్తోయాత్మికాస్సర్వైరసాశ్చనృప్తాః |
సంతేపవషోఽభిహితోఽనుపాసేష్యతః పరివిస్తరతోఽభి
ధానేయః ॥

తా॥ సమస్తరసములను పుదకాంతర్భూతముగ నుండుటవలన జనులకు జన్మ ప్రభృతి మరణపర్యంతము వుదకము ప్రశస్తమైన అనుపాసమని యెఱుంగవలయు. ఇట్టిపుదకము సమస్త అనుపాసములయందు సంతేపముగ జెప్పబడినది. ఇకను విశేషముగ అనుపాసములను జెప్పబోవుచున్నాను.

శ్లో॥ ఉష్ణోదకానుపాసంతున్నేహనామభిశస్యతే |
ఋతేభల్లాతికన్నేహత్ స్నేహంతౌవరకాత్తథా ॥

తా॥ జీడిగింజలు వగరుపదార్థములు వీటియొక్క తైలములకుతప్ప యితరములయిన తైలములకు పుష్టోదకము అనుపాసమగుచున్నది.

శ్లో॥ అనుపాసంవదంత్యేకేతైలేయూషాన్లుకాంజకే |
శీతోదకంమాక్షికస్యపిష్టాన్నస్యచసర్వశః ॥

తా॥ కొందరు తైలమునకు పులికట్టు పులికడుగు యివి అనుపాసములని చప్పుచున్నారు. మఱియు లేన పేలపిండి మొదలయిన పిండిపదార్థములు వీటికి సర్వసమ్మతముగ శీతోదకము అనుపాసమగుచున్నది.

శ్లో॥ దధిపయసిమద్యాత్తేవిషాప్యేత్తదై నచ |
కేచిత్పిష్టమయస్యాహురనుపాసంసుఖోదకం ॥

తా॥ మద్యము విషము వీటివలన గలిగిన వికారమునకు పెరుగు పాలు యివి అనుపానములగుచున్నవి. పైజెప్పబడిన పేలపిండి మొదలయిన వాటివలన గలిగిన వికారములకు సుఖోష్ణోదకము అనుపానమని కొందరు వచించెదరు.

శ్లో॥ పయోమాంసరసోవాపిశాలిముద్గాదిభోజనాం ।

యుద్ధాద్యౌతపసంతాపవిషమద్యరుజాసుచ ॥

తా॥ సబావిష్యము పులగము వీటినిభుజించుట యుద్ధముచేయుట దారినడు చుట యెండవేడిమిచే కొట్టుబడుట నిప్పు పెగచే గాసినొందుట విషపానము మద్య పానము వీటివలన గలిగినవీర్యములకు పాలుగాని మాంసరసముగాని అనుపాన మగుచున్నది.

శ్లో॥ మాషాదేరనుపానంతథాన్యాన్లుండధిమస్తువా ।

మద్యంమథోచితానాంతుసర్వమాంసేషుపూజితం ॥

తా॥ మినుములు మొదలయినవాటికి ధాన్యపులుసుగాని పెరుగుగాని పెరుగు మీదితేటగాని అనుపాన మగుచున్నది. మఱియు మద్యపానాభ్యాసము గలవానికి సర్వమాంసములయందును మద్యానుపానమే శేషమగుచున్నది.

శ్లో॥ అమద్యపానాముదకంఫలాన్లుంనాశ్రయతే ।

క్షీరంఘృత్మాధ్వభాష్యస్త్రీక్లాంతానామమృతోపమం ॥

తా॥ మద్యపానాభ్యాసము లేనివారికి (సర్వమాంసములయందును) ఉదకము గాని పులుసుగల పండ్లరసముగాని ప్రశస్తమైన అనుపానముగ నుండు. ఎండమొదలయిన వానివలన గలిగినతాపము మిగులమాటలాడుట స్త్రీసంభోగమువలన గలిగిన శ్రమ వీటికి క్షీరము అమృత తుల్యమనుపానముగ నుండు.

శ్లో॥ సురాప్యశానాంఘృతాలానామనుపానంమధూదకం ।

నిరామయానాంచిత్రంతుభుక్తమధ్యేప్రకీర్తితం ॥

తా॥ చిక్కినవారికి మద్యము అనుపానము బలిసినవారికి ఉదక సహితమగు లేన అనుపానము రోగరహితులకు భోజన మధ్యమునఁ గు నానావిధపదార్థములు అనుపానములని చెప్పబడుచున్నవి.

శ్లో॥ స్నిగ్ధోష్ణంమారుతేపథ్యంకఫేరూక్షోష్ణమిష్యతే ।

అనుపానంహితంచాపిస్తేమధురశీతలం ॥

తా॥ వాతరోగమునకు కొంచము పుష్పముగనుండు చుదార్థమును కఢరోగమునకు మిక్కిలి పుష్పచుదార్థమును పిత్తరోగమునకు తీపుగను చల్లగనుండు శుభాశ్మమును హితమైన అనుపానముగ నుండు.

శ్లో॥ హితంశోణితపిత్తిభ్యఃక్షీరమితురసస్తథా ।

అర్కశేలుశిరీషాణామానవాస్తువిమార్తిషు ॥

తా॥ రక్తపిత్తిరోగముగల వారలకు పాలుగాని చెరుకురసముగాని అనుపానముగనుండు. విషజనిత రోగముగలవారలకు జిల్లేడు విరిగి దిరిశన వీటియొక్క మద్యములు అనుపానములుగ నుండు.

శ్లో॥ అతిఃపరంతువర్ణానామనుపానంపుష్కకృష్ణకృష్ణ ।

ప్రవత్యోమానుపూర్వేణసర్వేషామేవమేత్రుణు ॥

తా॥ ఇకమిదట వర్ణములన్నిటికి అనుపానములను వెవ్వేయగ చెప్పబోవుచున్నాను.

శ్లో॥ భవంతిచాత్రసర్వేషాంమాహేంద్రంశోయముత్తమం ।

సాత్మ్యంయస్యతుయత్తోయంతత్తస్యేహితముచ్యతే ॥

తా॥ మహేంద్రోదకము వసుస్త అనుపానముల యందును పుత్రమమైనది. ఎవనికి యేవుదకము వికారమును కలుగజేయకుండునో అపుదకము వానికి హితముగ నుండునని జెప్పబడును.

శ్లో॥ పుష్టంవాతేకపేతోయంపీతైరక్తేచశీతలం ।

దోషవిధ్గురువాభుక్తమతిమాత్రమతాపివా ।

యథోక్తేనానుపానేనసుఖమన్నప్రజీర్యతే ॥

తా॥ వాతరోగము కఢరోగము వీటియందు పుష్టోదకమును, పిత్తరోగము రక్తజనితరోగము వీటియందు శీతోదకమును అనుపానములుగ నుండు. భుజింపుబడిన చుదార్థము వాతపిత్త క్లేమములలో నేదియైన కలుగజేయునదిగ నుండినను గురుత్వమును గలుగజేయునదిగ నుండినను అధికమైనను నైజెప్పబడిన పుచితానుపానముల చేత క్లింపబడును.

శ్లో॥ తోచనంబృంహణంవృష్యందోషసంఘాతభేదసం ।

తర్పణంమార్దవకరంశ్రేమత్తమహారంసుఖం ॥

దీపనందోషశమనంపిపాసాచ్ఛేదసంపరం ।

బల్యంవర్ణకరంసమ్యగనుపానంసదోచ్ఛ్యతే ॥

తా॥ ఏయేపదార్థమునకు ఏయేఅనుపానము వుచితముగ జెప్పబడియున్నదో ఆయా అనుపానము రుచికరముగను వృద్ధికరముగను పిష్టవృద్ధికరముగను ననుష్టదోషములను పోగొట్టునదిగను తృప్తికరముగను మృదుత్వమును కలుగజేయునదిగను శ్రమముగ్లాని వీటినిపోగొట్టునదిగను బలకరముగను కాంతిని కలుగజేయునదిగను సుండు.

శ్లో॥ తదాదాకర్షయేత్ప్రీతంస్థాపయేన్మధ్యసేవితం ।

పశ్చాత్ప్రీతంబృంహయతితస్మాద్వీక్ష్యప్రధోజయేత్ ॥

స్థితాంగతమక్లిన్నమన్నమద్రవపానానాం ।

భవత్యాచాధజననమనుపానమతఃపిభేత్ ॥

తా॥ అట్టిఅనుపానము భోజనాదియందు సేవించబడనేని శరీరమునకు దౌర్బల్యము మధ్యమునందు సేవించబడనేని భుజింపబడిన పదార్థమును శరీరమునందు యిమిడి కయు భుజింపబడిన పిదప సేవించబడనేని శరీరపుష్టి వీటిని గలుగజేయుగాన చక్కగ ఆలోచించి అనుపానములను జైజెప్పబడిన ప్రకారముగ సేవించు వలయు. ద్రవపదార్థమును సేవించినవారికి భుజింపబడిన అన్నము మృదుత్వమును జెందక స్థిరత్వమును పొందినదై శరీరమునకు భాధను గలుగజేయుగాన అనుపానమును తప్పక సేవించవలయు.

శ్లో॥ నపిబేచ్ఛాన్వసకాసార్థోరోగేచాపూర్ణవృజత్సగే ।

క్షుతోరస్కుఃప్రసేకీచయస్య వోపహతస్సవరః ॥

తా॥ శ్వాస కాసరోగములు గలవాడును ఊర్ధ్వజత్మరోగము గలవాడును రొమ్మశిష్పి గలవాడును ప్రసేకరోగము గలవాడును హీనవ్వరము గలవాడును యిట్టిరోగములు ప్రకోపించి యున్నపుడు వుదకమును పానము జేయకుండ.

శ్లో॥ వీతాన్వైధ్వభాష్యాధ్వయనగేయస్వప్నాశీలయేత్ ।

ప్రధూష్యామాశయంతద్ధితస్యకంఠోరసిస్థితం ॥

స్యందాగ్నిసాదచ్ఛర్ద్యాదీనాఘయాజనయేద్భుజ్జూకా ॥

తా॥ అనుపానమును నేవించిన తోడనే దూరనడచుట మిగుల సంభాషించుట
అధ్యయనముచేయుట గానముచేయుట నిద్రుండుట వీటిని వర్జింపవలయు. అటుల
వర్జింపనియడల పానముజేయుటదైన అనుపానము అమాకాయమును చెరిచి కఠము
రొమ్ము వీటియందునిలచి వోక్తరించి కఫమువదుట అగ్నిమాండ్యము వమనము యివి
మొదలైన ఆ శేకరోగములను గలుగఁజేయు

శ్లో॥ గురులాఘవచింతేయంస్వధావంనాతిపర్తతే ।

తథాసంస్కారమౌతాంతకాలాంశౌఛ్యవ్యుత్తరోత్తరం ॥

తా॥ మనుష్యునియొక్క స్వభావము సంస్కారము ప్రమాణము రోగాంత
కాలము వీట్లయొక్క సూత్రాధిక భావముల ననుసరించి అధికముగగాని లఘువుగగాని
అనుపానమును నేవించవలయు.

శ్లో॥ మందకర్మానలారోగ్యాఃసుకుమారాస్సుభోచితాః ।

జస్తవోయేతుతేహంహించింతేయంసక్తిర్నితా ॥

తా॥ మందముగ పనిజేయువారు మందాగ్నిగలవారు మిగుల ఆరోగ్యము
నపేక్షింపవారు సుకుమారులుగ నుండువారెవరో అట్టివారికి పైచెప్పబడిన అనుపాన
ములు విధింపబడి యున్నవి.

శ్లో॥ బలినఃకరభక్షాశ్చయేచదీప్తాగ్నయోనరాః ।

కర్మనిత్యాశ్చయేతేహంనావన్యంపక్షీర్తయేత్ ॥

తా॥ యెట్టివారు బలవంతులుగను కఠినభక్షణ చేయువారుగను అగ్నిదీపము
గలవారుగను యెల్లపుడు పనిచేయువారుగను నుండురో అట్టివారికి పైచెప్పబడిన అను
పానములు అవస్యకముగావు.

కొన్నిరోగములకు క్షీరానుపానము.

శ్లో॥ క్షీరోచితస్యవ్రక్షీణశ్లేష్మహోదాహతృప్తతః ।

క్షీరంపిత్రానిలార్తస్యపథ్యమప్యతిసాహిణః ॥

తా॥ క్షీణశ్లేష్మము తాపము దప్పి పిత్తము వాతము వీటిచేపీడ అతిపారము
యిదిగలవానికి పాల అనుపానముగ నుండు.

శ్లో॥ తద్వపుష్కరమనోత్తమంపుష్పంవనమివాగ్నినా ।

దివ్యాంబుజేవయోత్తస్యజ్వరంచాశునియచ్ఛతి ॥

తా॥ కార్చిమృచే దహింపబడిన వనము వన్తోదకముచే మగ్నమిదిగించు చందంబున లంఘనముచేత గాఢిజెందినవాడు యెండచేత తపింపబడినవాడు ఓ రామపానముచే జీవించు. అట్టివానికిజ్వరము శీఘ్రముగవశించు.

శ్లో॥ సంస్కృతింశీతిముష్ణంవాతస్మాధారోష్ణమేషవా ।

విభజ్యకాలేయుంజీతజ్వరిణంహస్త్య తోస్యథా॥

తా॥ కాగిచల్లారియు లేక కొంచము పుష్టముగను లేక ధారోష్ణముగనుండు పాలును కాలమునునెరిగి జ్వరపీడితుడు సేవింపవలయు. కాచబడినదియును ధారోష్ణముగ నుండనిదియునునైన పాలును జ్వరపీడితుడు సేవించెనేని మృత్యువశుడగును.

శ్లో॥ యస్యస్కశుంభీఘ్నహరమృద్వీకాశర్కరాఘృతం ।

శ్మితీశీతంమధుయుతంత్పద్మాహద్విరనాశనం ॥

తద్విద్రాక్షౌబలాయప్తీనారివాకణచంగనైః ।

చతుర్గుణేనాంభసావాపిష్పల్యావాశ్రితంపబేత్ ॥

తా॥ పాలయందు శొంఠి ఖర్జూరపుకాయ ద్రాక్ష పీటిలో నేదియైననువైచి కాచి అందుశర్కరగాని నెయ్యిగాని లేనెగానివైచి చల్లార్చి అనుపానముగ సేవించిన యడల దక్షిణ తాపమువీటిని నివర్తింపజేయు. మఱియు ద్రాక్ష చిట్టాముదపువేరు యప్తమధుకము సుగంధవాలవేరు పిప్పలి చందనము వీటినివైచి కాచబడిన పాలు సేవింపబడినను లేక పాలకు నాలుగింతలు పుదకముపోసి పిప్పలివైచి నీరంతయు యిగురునటులకాచి సుఖోష్ణముగ పానముచేసినను జ్వరమును వశింపజేయు.

శ్లో॥ కానాచ్ఛ్వాప్తసాశ్చిరశ్శూలాత్పర్శ్వశూలాచ్ఛిరజ్వరాత్ ।

ముచ్యతేజ్వరితఃపితౄష్ణుమూలిశ్రితంపయః ॥

తా॥ జ్వరముగలవాడు పంచమూలములను పాలలోనైచి కాచి అనుపానముగ సేవించిన యడల చిరకాలజ్వరము వశించుటయేగాక కాన శ్వాస తలనొప్పి పార్శ్వశూల యివిగూడవశించు.

శ్లో॥ శ్రితమేరిండమూలేనబౌబల్యేనవాజ్వరాత్ ।

ధారోష్ణంవాపయఃపితౄవిబధ్ధానిలవర్చసః ॥

తా॥ పాలయందు అముదపుజేయఁగూని లేక చిల్వనత్రములనుగూని వైచికాచి అనుపానముగ నేవించినను లేక పాలను ఛారోష్ణముగ నేవించినను జ్వరము మల బద్ధము యివి నశించు.

శ్లో॥ సుతపిత్రాతిస్య తేన్సత్పత్ శూలప్రవాహికాత్ ।

సిద్ధంశుంఠీబలావ్యాఘ్రీగోకణ్ణకగుడైఃపయః ॥

తా॥ పాలయందు శోఠి చిట్టాముదపుజేయ వాకుడు పల్లేరు తెల్లము వీటిని వైచికాచి అనుపానముగ నేవించిన రక్తపిత్తము అతి సారము దప్పితోకూడిన శూల భేదులు యివి నివర్తించు.

శ్లో॥ శోఘమూత్రశక్యద్వాతవిబంధజ్వరకాసజిత్ ।

వృశ్చికబిల్వపర్వాభూసాధితంజ్వరశోఘనుత్ ॥

శింశుపాసారసిద్ధంవాక్షీరమాశుష్పరాపహం ॥

తా॥ తెల్లగలిజేరు చిల్వము గలిజేరు వీట్లను పాలయందువైచికాచి అనుపాన ముగ నేవించినను లేక యిరుగుడు రసమునువైచికాచి త్రాగినను శోఘ మూత్ర రోగము భేదులు వాతము మలమూత్రములను బంధించు రోగము జ్వరకాస జ్వరశోఘ కేవలజ్వరము యివి నివర్తించు.

శ్లో॥ సాభాగ్యపుష్టిబలశుక్రవివర్ధనాచి కంసన్తిన్తోభువిబహూనిరసా

యనాచి । కందర్పవృక్షీపరంతుసితాజ్యయుక్తాదుగ్ధాద్భుతేన

మమకోపిమతఃప్రయోగః ॥

తా॥ శరీరకాంతి శరీరపుష్టి బలము వీర్యవృద్ధి కాసవృద్ధి వీటిని గలుగజేయు టకు అనేక రసాయనములుండినప్పటికిన్ని పాలనుకాచి అందు తెల్లకర్కర నెయ్యి వీటినివైచికాచి నేవించిన పైజెప్పబడిన గుణములను గలుగజేయుటకు యితర రసాయన ములు యీప్రయోగముతో సమానములుగావు.

యోగరాజగుగ్గుల్యనుపానములు.

శ్లో॥ రాన్నాచికావధసంయుక్తోవివిధంహంతిమారుతం ।

కాంకోల్యాదిశ్రితాత్పిత్తంకపమారగ్వధాచిసా ॥

దార్వీశ్రితేనమహంశ్చగోమూత్రేణైవసాంధుతాం ।

మేదోవృద్ధిం చ మధుసూకుషేనంబశ్రితేనహా ।
 చ్ఛిన్నాత్వాథేనమాతాస్రంశోధంశూలంకణాశ్రితా ॥
 హేటలాత్వాథనహితోవిషమూషకజంబయేతో ।
 త్రిఫలాత్వాథనహితోనేత్రార్థింహంతిదార్ద్రణాం ॥
 పునర్ణవాదేఃకావ్యథేనహన్యాత్పిరోద్దరాణ్యపి ॥

తా॥ యోగరాజగుర్గులు అనే షోడశమును రాన్నాది కషాయముతో నేవించిన నానావిధములయిన వాతములు నశించు. కాళాల్పాది కషాయముతో నేవించిన పిత్తరోగమునశించు. ఆరగ్యధాది (రేల) కషాయముతో నేవించిన కఫరోగము నివర్తించు. మానివనపు కషాయముతో నేవించిన మేహరోగములు నివర్తించు. గోమూత్రముతో నేవించిన పాండురోగము నశించు. లేనెతో నేవించిన మేదోవృద్ధి (అధికబలువు) నశించు. వేపకషాయముతో నేవించిన క్షుధరోగముతోయగు తిచ్ఛోతిగ కషాయముతో నేవించిన వాతరక్తరోగము నివర్తించు. చిప్పతికషాయముతో నేవించిన శోఫ కూల యివినివర్తించు. మొక్కపుచ్చెట్టువేరు కషాయముతో నేవించిన యెలుకవిషము నశించు. త్రిఫలకషాయముతో నేవించిన దారుణమైన నేత్రరోగము నివర్తించు. పునర్ణవాది (గలిజేరు) కషాయముతో నేవించిన పుష్టి శ్రీదరరోగములు నశించు.

నారాయణ చూర్ణానుపానములు.

శ్లో॥ దద్యాద్యుక్తానుపానేనతథాధ్మానేసురాదిభిః ।
 గుల్మేబదరసీరేణవిట్సుంగేదధిమస్తునా ॥
 ఉస్తాంబుభిశ్చజీర్ణేచవృక్షామ్లైఃపరికర్తృషు ।
 ఉష్ణీదుగ్ధేనోదరేషుతథాతక్రేణవాగవాం ।
 ప్రసన్నయావాతరోగేదాడిమాంభోభిరర్యసీ ।
 ద్వివిధేచవిషేదద్యాత్ ఘృతేనవిషనాశనం ॥
 చూర్ణంనారాయణంనామదుష్టరోగగణాపహం ॥

తా॥ నారాయణ చూర్ణమును ఆయారోగములకు రోగిన అనుపానములతో నివృవలయు. ఎట్లన్నను; మధ్యము మొదలయిన వాటితో నారాయణచూర్ణమును నేవించిన కడుపుబ్బరము నివర్తించు. రేగుకషాయముతో నేవించిన సుష్మరోగము తొలగు. పెరుగులేటతో నేవించిన మలబద్ధము నశించు. పుష్టిదకముతో నేవించిన

అక్షరరంగము నివర్తించు. వృక్షాక్షరములతో నేవించిన వృక్షరంగము నశించు. ఒంటె పాలతో నేవించిన వృక్షరంగములు నివర్తించు. కల్లుతో నేవించిన వాతరంగము నశించు. దాడిమరసముతో నేవించిన ఆర్యోగ్యము (మూలవ్యాధి) నశించు. తేనెతో నేవించిన ద్వివిధఃపములు నశించు. ఇట్టిగుణములుగల నారాయణచూడ మను నేవించిన అనేక రంగములను బోగొట్టునని తాత్పర్యము.

నిర్గుండ్యానుపానములు.

శ్లో॥ ప్రసన్నిధిగండిచూర్ణస్య గోమూత్రేణ సమంపిబేత్ ।
దశరాత్రప్రయోగేన కుచనాశోద్భవేద్భవం॥

తా॥ 15 పలముల వావిలిచూర్ణమును గోమూత్రముతో వైచి. దానిని 10 భాగ ములు చేసి 10 దినములు నేవించిన కుచరంగము నివర్తించు.

శ్లో॥ నిర్గుండీచూర్ణమాదాయ ఘృతేన సహభక్షయేత్ ।
కృశస్తుదుర్బలో వాపీబలవిర్యయుతో భవేత్ ॥

తా॥ చిక్కిపోయిన వాడుగాని దుర్బలఁడుగాని నిర్గుండీ చూర్ణమును నేనితో నేవించిన బలము విర్యవృద్ధి పట్లతో గూడుకొన్న వాడుగును.

శ్లో॥ నిర్గుండీచూర్ణమాదాయ పిబేదుష్ణేన వాఽణా ।
సప్తరాత్రప్రయోగేన రోగముక్తో భవేన్నరః ॥

తా॥ ఉష్ణదశముతో 7 దినములు నిర్గుండీ చూర్ణమును నేవించిన సర్వరంగ ములు నివర్తించు.

శ్లో॥ నిర్గుండీమూలముద్ధృత్త్య గృహే చ భార ధేద్భుధః ।
సన్యంతి సర్వవిఘ్నా నిగృహన్మాగా శ్చ సర్వశః ॥

తా॥ ఎకనియింటో వావిలికేట పుంశబడియన్నదో వాణిగృహాభ్యుదయం : ఘ్న ములు లేకుండుటయే గాక సర్వములు సగా లోలగిపోవును.

భృంగరాజానుపానములు.

శ్లో॥ భృంగరాజపత్రైర్న సంకృష్టవజీరసమంపిబేత్ ।
తైలైస్తానఘానందధ్యాన్వితైః పత్తితైః పత్తితైః ॥

తా॥ గుంటగల్గరాకు రసమును నల్లచీలకర్రతోగాని లేక మంచిమూసతోగాని చేర్చి అనుపానముగ సేవించిన వానికి కమువలన గలిగిన శరీర శైథిల్యము పెట్టుకల నరసిపోవుట యివి తొలగి యువ్వనమును జెందు.

శ్లో॥ భృంగరోజరసంచైవ గుహాచీరస్థనంయుతం ।
మాసమ్మాత్రప్రయోగేన సర్వవ్యాధివిసశ్యతి ।

తా॥ గుంటగల్గరాకు రసమును తిప్పతీగ రసములతోచేర్చి మాసమాత్రము సేవించిన సర్వరోగములు విసర్జింతు.

సకలరోగములకు హారితక్యాదిపానములు.

శ్లో॥ సితాయుక్తాచశరదీహేమంతేనాగరేణచ ।
శిశిరేపిష్ఠీయుక్తావసంతేమధునాసహా ।
గ్రీష్మేచగుడసంయుక్తావ్హాసులవణేనచ ।
అనేనైవవిధానేనభక్షయేద్యోహారీతకీం ।
తస్యవృద్ధిర్బలంవీర్యంమారోగ్యంస్థిరయవ్వసం ।
అగ్నిగ్ధహాకాషానితనురోగాహారీతకీ ।
కదాచిత్కువ్యతేమాతానోదరస్థాహారీతకీ ।
మాతేవసర్వదాజ్ఞేయాహితథాత్రీహారీతకీ ॥

తా॥ కరకచూర్ణమును శరద్రుతువునందు తెల్లశర్కరతోను హేమంత ఋతువు నందు శొంఠిచూర్ణముతోను శిశిరుతువునందు పిప్పలిచూర్ణముతోను వసంత ఋతువు నందు లేనేతోను గ్రీష్మరుతువునందు బెల్లముతోను వర్షర్తువునందు లఘుముతోను యీ ప్రకారముగ యేవడు సేవించు చున్నాడో అట్టివనుజానికి వృద్ధి బలము వీర్యము పుట్టి ఆరోగ్యము స్థిరయావనము యివి గలుగుటయేగాక అగ్నికట్టెలను దహించ జేయుచోదండున సమస్తరోగములను సగా నివర్తింపజేయు. తల్లి పుత్రునికాపాడురీతి పూర్వోక్తప్రకారముగ సేవించబడిన కరకచూర్ణము తన్ను సేవించిన హానిని కాపాడును.

అస్య చ్చ.

శ్లో॥ గ్రీష్మేతుల్యగుణాంశుకైః సైంధవయుతాంమేఘావనభూయోబలే ।
తుల్యాంశరక్కరయాశరద్య మలయాశుంభ్యాతుషోహోగమే ।

రాజాస్థానపుష్పపూజాశిరోవనంతసమయేక్షాద్రేణనంద్యోజితాం ।

అత్యంతరాజప్రాప్త్యావారీతకిమివరుజోనశ్యంతి తేశ్వరవః ॥

తా॥ గ్రీష్మర్తువునందు కరకచూర్ణమును బెల్లముతో సమముగచేర్చి నేవించి నను, వర్షర్తువునందు సైంధవలవణముతో సమముగచేర్చి నేవించినను శరదృతువునందు తెల్లచక్కెరతో సమముగచేర్చి నేవించినను హేమంతరుతువునందు శొంఠి చూర్ణముతో సమముగచేర్చి నేవించినను శిశిరుతువునందు పిప్పలిచూర్ణముతో సమముగచేర్చి నేవించినను వసంతరుతువునందు తేనెతోచేర్చి నేవించినను శూరత్వముజెందిన రాజైదలు శత్రువులు నశించు చందంబున సమస్తలోగములు నశించు.

గుహాచ్యాసుసానములు.

శ్లో॥ ఘృతేన నాతంసగుడావిబంధంపితృంసితాధ్యామధునాక ఫంచ ।

వాతాస్త్రముగ్రంరుబుత్తైలమిశ్రౌ శుంర్యావాలంశమయేద్గు
దూచీ॥

తా॥ తిప్పనత్తును నేతితో నేవించిన వాతలోగము నివర్తించు. బెల్లముతో నేవించిన మలమూత్ర కట్టులోగము నశించు. తెల్లచక్కెరతో నేవించిన పిత్తలోగము నివర్తించు. తేనెతో నేవించిన కఫలోగము నశించు. ఆముదముతో నేవించిన వాత రక్తలోగము నివర్తించు. శొంఠిచూర్ణముతో నేవించిన అమివాతలోగము నశించు.

శ్లో॥ అమృతాస్వరసోహస్తీక్షోద్రయస్తోహికామలాం ।

శార్ఙ్గధర్ణాచోక్తత్వాన్స్థోయంరచితోమయా ॥

సమధుచ్ఛిన్నాస్వరసోనానామేహాని నారణం ।

వదంతిభిషజస్సర్వేశ్వరదిందునిభాననే ॥

తా॥ తిప్పతీగరసము తేనెతో నేవించిన కామిలాలోగము సమస్తప్రమేహ లోగములు యిది నివర్తించు.

శ్లో॥ జ్వరజ్వరంకఫస్పృతం కణయాసమేతశ్చిన్నో దృవోహ్యాధకషా
యకపవహంతి॥

తా॥ తిప్పతీగ రసమునునందు పిప్పలిచూర్ణమునుచైచి నేవించిన కఫజ్వర తీర్ణజ్వరము నివర్తించు.

శ్లో॥ అమృతాశ్వాథకల్కాభ్యాంసక్షీరంవిపచ్ఛేద్యతం ।

హితరక్తంజయత్యాశుషుంజయతిదుస్తరిం ॥

తా॥ తిప్పతీగ కషాయము తిప్పతీగకల్కము పాలు పిట్లము నేతిలోఁబోచి
పక్వముగవండి ఘృతముచే దానిని నేవించిన వాతరక్తము కుషుము యిఁనిపర్చించు.

శ్లో॥ గుహచీస్వరసఃకర్ణంక్షౌద్రంస్యాన్మాషకోన్మితం ।

సైంధవంక్షౌద్రతుల్యంస్యాత్సంస్వమేకత్రిమద్దయేత్ ॥

అంజయన్ నయనం తేనపిల్లార్కలిమిరంజయేత్ ।

కాచకంఢూలింగనాశంశుక్లాకృష్ణాగతాగదా ॥

తా॥ కర్ణమాత్రము తిప్పతీగరసము మాషప్రమాణము లేన మాషప్రమాణము
సైంధవలవణము పీటినన్నిటిని నేకముజేసి మర్చించి నేత్రమునకు అంజనమువేసికొనిన
పిల్లార్కయనే నేత్రలోగము తిమిరలోగము కాచలోగము కండ్లయందు దురద లింగ
నాశనము (అనగా గురుతు తెలియకపోవుట) వల్ల తెల్ల గుడ్లయందలి లోగము పీటిని
నిపర్చింపజేయు.

నేత్రలోగమునకు పురర్జివానుపానము.

శ్లో॥ దుగ్ధేనకంఢూంక్షౌద్రేణనేత్రస్రావంచనర్పిషా ।

పుష్పంతై లేనతిమిరంకాంజకేననిశాంధతా ॥

పురర్జివాచయత్యాశుభాన్మరస్తిమిరంయథా ॥

తా॥ గలిజేరురసమును పాలతోరంగరించి నేత్రములకు అంజనమిడిన కండ్లదురద
లేనతో రంగరించి అంజనమిడిన నేత్రస్రావము నేతితోరంగరించి అంజనమిడిన
కండ్లయందలి పూలు మంచినునతో రంగరించి అంజనమిడిన తిమిరలోగము కడుగు
నీటితోరంగరించి అంజనమిడిన రేచీకటి పీటిని నూర్చుడు అంధకారమును తొలగించు
చందంబున యాయంజనము తొలగించు.

త్రిఫలానుపానములు.

శ్లో॥ ఏకాహరీతకియోజ్యద్వాచయోజ్యోవిభీతకా ।

చత్వార్యమలకాన్యేషత్రిఫలై హప్రకీర్తికా ॥

త్రిఫలాశోధమేహఘ్నినాశయేద్విషమజ్వరా ॥

దీపనీక్షేప్తస్మిత్తఘ్నికుషుహంతీరసాయనీ ।

సర్పిర్మధుభ్యాంపంయుక్తాసేవనేత్రామయాజయేత్ ॥

తా॥ కరకామయ 1 భాగము తానికాయ 2 భాగములు పురికపరీయ
4 భాగములు వీటినన్నిటినీ నేకముగజేర్చి చూడ్లము చేసినట్లే చూడ్లము త్రిఫలమున
బద్ధుడు త్రిఫలచూడ్లమును నేవించిన శోఫ్ల మేహము విషమజ్వరములు శ్లేష్మము
పిత్తము కుష్టురోగము వీటిని నివర్తింపం జేయుటయే గాక అగ్నిదీపనమును సగాగల్గు
గంజేయు. మఱియు యీ చూడ్లమును నెయ్యి లేనె వీట్లతో రంగరించి నేత్రముల
కంజనమిడిన నేత్రరోగములన్నిటినీ నివర్తింపజేయు.

శ్లో॥ ఫలత్రికోద్భవంకావ్యధంగోమూత్రేవైవపాయయేత్ ।
వాతశ్లేష్మకృత్తంహంతికోధన్యషణసంభవం ॥

తా॥ త్రిఫల కషాయమును గోమూత్రముతో వండి నేవించిన, వాతశ్లేష్మజనిత
రోగము బీజమువాదుట వీటిని నశింపజేయు.

శ్లో॥ డైద్రేణాత్రిఫలాకావ్యధఃపీతోమేదహరఃస్మృతః ।
శీతీభూతంతఫోష్ణాంబుమేదోహృత్తైద్రనంయుతః ॥

తా॥ త్రిఫల కషాయమునందు లేనవైచి చేర్చిగాని లేక చల్లారిన వేడినీళ్ళు
లేనె యీరెంటినీ చేర్చిగాని పుచ్చుకొనిన మేదోరోగము నివర్తింపు.

శ్లో॥ త్రిఫలారగ్వధకావ్యధశ్శర్కరాడైద్రనంయుతః ।
రక్తపిత్తహరోదాహపిత్తశూలచివారణః ॥

తా॥ త్రిఫలములు రేలవిత్తులు వీటిని కషాయముకాచి అందు కర్కర లేనె
వీటినీవైచి నేవించిన రక్తపిత్తము తాపము పిత్తము శూల వీటిని నివర్తింపజేయు.

శ్లో॥ త్రిఫలాయూరసడైద్రయుక్తోజయతికామిలాం ।

శార్దూధరేణోక్తత్యాజ్ఞోకోయంరచితోమయా ॥

మృతాయస్త్రీఫలాయస్త్రీమార్ణాంమధుఘృతాన్వితం ।

దినాంతేలేధినిత్యంసరతౌచటకనద్భవేత్ ॥

తా॥ త్రిఫల కషాయమునందు లేనెవైచి పుచ్చుకొనిన కామిలారోగము
నివర్తింపు. మఱియు అయోధస్థము త్రిఫలచూడ్లము యెక్కిమధుకచూర్ణము వీటిని
నేకముగజేర్చి అందునెయ్యిగాని లేనెగానివైచి రంగరించి ప్రతిదినము రాత్రుల
అందు నేవించిన మగపిచ్చుకవలె స్త్రీసంభోగమునందు పటుత్వముగలవాడగును.

గద్య॥ ఇతిశ్రీమదాంధ్రగ్రామినుపాదభూషితే, అనుపాసతత్వాశ్చరే.

అష్టావధ్యమపాసవివేకకథసంస్థాన-ప్రథమ స్కంధం.

శ్రీరమ.

అనుపానరత్నాకరము.

ఆంధ్రతాత్పర్యము.

—= ద్వితీయ స్తంభము =—

మృత్యుంజయాదిరసములకు అనుపానములు.

శ్లో॥ మృత్యుర్వినిర్జితో యస్మాత్తేనమృత్యుంజయోరసః
 మధునా లేహనప్రోక్షంశుర్వజ్వరనివృత్తయే ॥
 ఔధ్యుదకానుపానేన వాతజ్వరనిబర్హణః ।
 ఆర్ద్రకస్యరసైః పానందారుణేనన్నిపాతతే ॥
 జమ్బీరద్రవయోగేన హృజ్జ్వరనాశనః ॥
 అజాజీగుడసంయుక్తో విషమజ్వరనాశనః ॥

తా॥ ఈరసము మృత్యువును జయించునది కాబట్టి మృత్యుంజయ రసమనంబడు దీనిని లేహతో నేవించిన జ్వరము పెరుగుమిది తేటతో నేవించిన వాతజ్వరము అల్లఱ్ఱరసముతో నేవించిన దారుణముగు పన్నిపాతము నిమ్మచండ్రఫలముతో నేవించిన అజీర్ణజ్వరము బెల్లముతో గూడిన చీలకర కషాయముతో నేవించిన విషజ్వరము వీటిని నివర్తించుకేయు.

వసంతకుసుమకార రసానుపానములు.

శ్లో॥ శీలాజితమధూషణైః క్షయగదేషున ర్వేష్యపి ప్రమేహాదుజరా
 త్రిభిన్నమధుశర్కరాభిన్నహః । సితామలయబ్జద్రవై ర్మహతి
 రక్షపితేధవాసితామధునమన్వితై ర్వృషభవల్లవానాం ద్రవైః ।
 త్రిజాతగజచంద్రై రపి చతుష్టిపుష్టిభ్రదో మవోభవకోరవరోప
 విషుశంఖపుష్పిరసైః । అభిరురసశర్కరామధుభిరన్యైస్తా
 మయేపరేషుతుయ్యో చిరంనుగదేషునం యోజయేత్ ॥

తా॥ వసంతకుమారకర రసమును తేనెలోచాది అందు శిలాజత్తుభస్మము శ్రుత్యమణులు వీటినిచేర్చి నేవించిన వసుస్తమగు క్షయలు మానివసపుచూర్ణము శర్కర వీటిని తేనెలోవైచి యీ అశుసానముతో నేవించిన ప్రమేహములు చందన కషాయములో తెల్లచక్కర వైచి దానితో నేవించినను లేక వ్యవధికమనుచెట్టు చిగుళ్ల రసమునందు తెల్లచక్కర తేనెవైచి దానితో నేవించినను మిగుల ప్రకోపముగనుండు రక్తపిత్తము వీటిని నివర్తించుంజేయు. త్రిజాతకము గజపిప్పలి చందనము వీటినిచేర్చి కషాయముకాచి దానితో నేవించిన సంతోషము శరీరపుష్టి కామవృద్ధి వీటినిగలుగంజేయు. శంఖపుష్పి రసముతో నేవించిన వసునము పిల్లపీచర రసమునందు శర్కర తేనె వీటినిచేర్చి దానితో నేవించిన ఆమ్లపిత్తము యివ్వినశించు. మఱియు యితరరోగములయందు తగుమైన అనుపానములతో నేవించిన ఆయారోగములు నివర్తించు.

లోకనాథ రసానుపానములు.

శ్లో॥ అరుచౌనిస్తుపంధాన్యంఘృతభృష్టాసశర్కరం । దద్యాత్తథా
జ్వరేథాన్యం గుడూచీక్వా ధమాహరేత్ ॥ ఉశీరవాసక
క్వాధం దద్యాత్సిమధుశర్కరం । రక్తపిత్తే కఫేశ్వాసేకాసే
చన్వరసంక్షయే ॥ అగ్నిభృష్ట జయూచూర్ణం మధునాన్తిశిషి
యతేనిద్రానాశేఽతిసారేచగ్రహణ్యాంమందపావకే ॥ స్నాన
ర్చలాభయాకృష్ణా చూర్ణముష్ణజలైఃపిబేత్ । సూతేజిన్నై
తథాకృష్ణా మధుయుక్తాజ్వరేహితా । స్లిష్ణాహదరేవాత
రక్తేశ్చద్వాంచైవగుడాంకురే ॥ నాసికాదిషురక్తేషురసందా
డిమపుష్పజం । దూర్వాయాస్పృ రసంనన్యందద్యాచ్ఛర్కర
యాయుతం ॥ కోలమజ్జాకణాబద్ధి పక్షిభస్మానశర్కరం॥
మధునాలే హయేచ్ఛర్దిహిక్మాకోపన్యశాస్తయే । విధిరేష
ప్రయోజ్యస్తునిరవస్మికాన్పొటలిరసే । మృగాంకేహేమగర్భేచ
మాక్తీకాభ్యేరసేతథా । ఇత్యయంలోకనాథాభ్యో రసస్సర్వ
రుజోజయేత్ ॥

తా॥ లోకసాధరసమును ధనియాలను చక్కగదంచి పొట్టుతీసి దానిని వేయించి చూర్ణముచేసి అందులో శర్కరకలిపి యీ అనుపానముతో నేవించిన అరచి రోగము నివర్తింను. ధనియాలు తిప్పతీగ వీటిని కషాయముకాచి దానితో నేవించిన జ్వరము మానును. వట్టివేళ్ళు అడ్డసరము వీటిని కషాయముచెట్టి అందుకర్కర తేనె నైది యీ అనుపానముతో నేవించిన రక్తపిత్తము కఫము శ్వాసము కాశము స్వర హీనము యివి నశించు. చసపును వేయించి చూర్ణముచేసి తేనెకలిపి యీ అనుపాన ముతో రాత్రులయందు నేవించిన నిద్రానాశము అలిపారము గ్రహణీ మందవాతము యివి నశించు. సౌవర్చలవణము కరక్కాయ పిప్పళ్ళు వీటిని చూర్ణముచేసి వేడినీళ్ల యందునైచి యీ అనుపానముతో నేవించిన శూల ఆత్మ్యము యివి నివర్తింను. పిప్పలీచూర్ణమునందు తేనెకలిపి దీనితో నేవించిన జ్వరము నివర్తింను దాడిమపువ్వు రసముతో నేవించిన ప్లిహము వుడరలోగము వాతరక్తము వాంతి మొలక మూలము చుక్కునుంచి రక్తముకారుట యివినివర్తింను. మఱియు గరికజేళ్ల రసమునందు శర్కరనైచి యీ అనుపానముతో చేర్చి నస్యముచేసిన నాసికా రక్తస్రావరోగము నివర్తింను. బెగుగిజరు పిప్పలీచూర్ణము నెమలిరెక్క భస్మము శర్కర వీటిని నేక ముగజేసి తేనెనైచి రంగిలించి యీ అనుపానముతో నేవించిన ప్రళోపించిన వమనము యెక్కిళ్ళు యివి శమించు. మఱియు పోటలీగసము మృగాంశరసము హేమగర్భ రసము మాత్తికరసము యీ రసములు పైజెప్పబడిన అనుపానములతో నేవించిన ఆయా అనుపానములయందు జెప్పబడిన రోగములు నివర్తింను. యీ ప్రకారముగ లోకసాధరసము పమస్తరోగములను నివర్తింపం జేయునని తాత్పర్యము.

స్వర్ణమాలినీ వసంత రసానుపానములు.

శ్లో॥ జ్వరజ్వరేధాతుగ తేఽతిసారేరక్తాన్వితేరక్తజన్మప్తిరోగే ।
 ఘోరేవ్యధేపిత్తకృతేధరోగేబలవ్రదోద్ధగ్ధయుతంచపథ్యం ॥
 వసంతోమాలినీపూర్వస్వరోగహరశ్శిశోః ।
 గర్భిణ్యాదేయమేతంచజయన్తిపుష్పకై ర్యతం ।
 సర్వజ్వరహరంశ్రేష్ఠంగర్భపాలచముత్తమం ॥

తా॥ స్వర్ణమాలినీ వసంతరసమును పాలు అనుపానముతో నేవించిన ధాతుగత మైన జ్వరజ్వరము రక్తాతిసారము రక్తజనిత శీతరోగము మిగుల పిత్తరోగము యివి నివర్తింనుటయు గాక బలమును సగాగలుగంజేయు. మఱియు యీ వసంతమాలినీ

రసము శిశువులకు పైజెప్పబడిన అనుపానముతో నేవించజేసిన సర్వరోగ హరముగ నుండు. గర్భిణీశ్రీలకు సోమింద పుష్కరసముతో నేవించజేసిన సర్వజ్వరములకు పోగొట్టుటయేగాక గర్భమును స్థిరముగజేయు.

బృహన్మాలినీ వసంత రసానుపానములు.

శ్లో॥ వల్లప్రమాణంమధుపిప్పలీభ్యాంజ్యోజ్వలేధాతుగతేప్రదేయః ।
ఛిన్నోద్భవా సత్వసితాయుతశ్చ సర్వప్రమే హేషుచయోఽ
నీయః ॥ కృచ్ఛాశ్మరిం నిహంత్యాశు మాతులుంగార్ద్రక
ర్ద్రవైః । రసోవసంతనామాయంచూలినీపదపూర్వకః ॥

తా॥ పిప్పలిచూర్ణమునందు లేనచేర్చి అందు బృహన్మాలినీ వసంతరసమును వల్లప్రమాణముచేర్చి నేవించిన జ్వరము ధాతుగతజ్వరము యివినివర్తిండు. చిప్ప వత్తులో శర్కరచేర్చి దానితో వల్లప్రమాణము నేవించిన సర్వప్రమేహములు నివర్తిండు. మాదీఫలరసము అల్లపురసము వీటితో వల్లమాత్రము నేవించిన మూత్రకృచ్ఛాశ్మరిగము నివర్తిండు.

పాశుపత రసానుపానములు.

శ్లో॥ తాలమూలీరసేనై వహ్యుదరామయనాశనః । మోచారసే
నాతినాంగ్రహణీతక్రసైంధవైః ॥ సౌవర్చలవణాశుంఠీ యు
తశ్శూలంవినాశయేత్ । అర్కాంసిహం తితక్రేణపిప్పల్యారా
జయక్షుకం॥వాతరోగంనిహంత్యాశుశుంఠీసౌవర్చలాన్వితః ।
శర్కరాధాన్యయోగేన శ్లేష్మరోగంచతత్క్షణాత్ । అతఃపర
తరోనాస్తిధన్వంతరిమతోరసః॥

తా॥ పాశుపత రసమును నేలతాటిరసముతో నేవించిన ఉదరవ్యాధి అరిటి రసముతో నేవించిన అతిసారము మజ్జిగలో సైంధవలవణమువైచి దానితోనేవించిన గ్రహణీ సౌవర్చలవణము శొంఠి పిప్పలి వీటిచూర్ణముల నేకముగజేసి దానితోనేవించిన కూలము మజ్జిగతో నేవించిన అగ్గస్సు పిప్పలిచూర్ణముతో నేవించిన క్షయ రోగము శొంఠి సౌవర్చలవణము వీటిచూర్ణముల నేకముగజేర్చి దానితో నేవించిన వాతరోగము నేవించిన ధనియాలచూర్ణములో శర్కరజేర్చి దానితో నేవించిన

శ్లో॥ గ్రహము యిదినిర్దయము. ఇది భస్మంతరిచే జెప్పబడిన మిగులశ్రేష్ఠమైన రసమని తెలియవలయు.

పర్వతీ రసానుపానములు.

శ్లో॥ సహింగుజీరకవ్యోమైశ్చామయేద్ద్రోహణీంరసః । దశమూలాం
భసావాతజ్వరంత్రికటునాకఫం ॥ జ్వరంమధుకసారేణ పంచ
కోలేనసర్వజం । యక్షూణంమధుపిష్పల్యా గోమూత్రేణగుదాం
కురాణాశూలేచైరండ్రతైలేన పాండురోధంసగుగ్గులుః । కుష్మా
నిభంగభల్లాతవాకుచీపంచనింబకైః । ధుత్తూరబీజసంయోగా
న్మహావాన్మాదవినాశినీ ॥ అపస్మారం నిహంత్యాశువ్యోష
నింబదతైస్సహ । స్తవంధయ శిశూనాంతు నితరాంపర్వతీ
హితా । పథ్యాయాశ్శూర్ణసంయుక్తావ్యాధీంశ్చన్యాంతుస్సదు
స్తరాక ॥

తా॥ పర్వతీరసమును యింగున జీలకఱ్ఱ శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వీటిని నేకముగ చూర్ణించి దానితో నేవించిన గ్రహణీ దశమూలకషాయముతో నేవించిన వాతజ్వరము త్రికటుకముతో నేవించిన కఫము అతిమధురపు కషాయముతో నేవించిన జ్వరము చునకోల కషాయముతో నేవించిన నమస్తజ్వరములు పిప్పలి చూర్ణములో తేనెవైచి దానితో నేవించిన క్షయరోగము గోమూత్రముతో నేవించిన గుదాంకురము ఆముదముతో నేవించిన కూలరోగము గుగ్గిలముతో నేవించిన పాండురోగము శోఫ జనపవిత్తులు జీడిగింజలు కారు గల్పవేరు చుంచనింబకములు వీటిని కషాయములెట్టి దానితో నేవించిన కుష్ఠరోగములు పుష్కెత్తవిత్తుల చూర్ణముతో నేవించిన మహాన్మాదము శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వేపాకు వీటిని కషాయముపెట్టి దానితో నేవించిన అపస్మారరోగములు కరకచూర్ణముతో నేవించిన సర్వరోగములు వీటిని నివర్తించు జేయు. మఱియు స్తవ్యపానముజేయు. శిశువులకు పర్వతీరసము మిగుల హితకరముగనుండు.

జయోజయ స్త్యనుపానములు.

శ్లో॥ జయస్తీవా జయోవాధ క్షీరైః పీతజ్వరాపహా । ముద్గామలక
యూషేణాపథ్యం దేయంఘృతంవినా ॥ జయస్తీవాజయోవాధ

సక్షోద్రమరిచాన్వితా । సన్నిపాత జ్వరంహంతి రసశ్చానంద
 భైరవః । జయస్తీవా జయావాధవిషమజ్వరనుభో ఘృతైః ।
 సర్వజ్వరంమధువోమైర్గవాంఘ్రాత్రేణశీతకం । చందనస్య
 కషాయేణరక్తపిత్తజ్వరాపహాజయంతీవాజయావాధమాక్షీ
 కేణచకాసజిత్ । జయంతీవాజయావాధతండులోదకపానతః ।
 అశ్మరీంహంతిచోచిత్రంఘ్రాత్రకృచ్ఛ్చింతుదారుణం । జయం
 తీవాజయాంవాధగోఘ్రాత్రేణయుతాంపిబేత్ ॥ హంత్యాశు
 కాకణంకుష్మంసులేఫేనచతద్భృతం । ద్వినిష్కంకేతకీమూలం
 పిష్ట్యాహోయేనపాయయేత్ । జయంతీవాజయావాధమేహం
 హన్తిసురాహ్వయం ॥ జయస్తీవా జయావాధమధునామేహ
 జిద్భవేత్ । లోధ్రముస్తాభయాతుల్యంకట్ఫలంచజలైస్సహ ।
 కావధయితాపిబేచ్ఛాను మధునాసర్వమేహజిత్ । జయంతీ
 వాజయావాధగుడైఃకోష్ణజలైఃపిబేత్ ॥ త్రిదోషోత్థంహరేద్భ
 ల్యంరసశ్చానందభైరవః । జయంతీవాజయాహంతీశుంభ్యాస
 ర్వింభగంధరం । జయంతీవాజయావాధత్రేణగ్రహణీప్రణుత్ ।
 జయంతీవాజయావాధరసశ్చానందభైరవః । రక్తపిత్తేత్రిదోషో
 థేశీతతోయేనపాయయేత్ । జయంతీవాజయావాధభృంగ
 ద్రావైర్నిశాంధ్యనుత్ । జయంతీవాజయావాధఘృష్ణాస్తన్యేవ
 చాంజయేత్ । స్రావణంసర్వదోషోత్థం మాంసవృద్ధిచనాశ
 యేత్ ॥

తా॥ జయంతీ జయావటుములలో దేనివైనను పాలతోనేవించి శేతినివర్జించి
 పెసరికట్టు నెల్లికట్టు వీటినివధ్యమిడిన పిత్తజ్వరము నివర్తిండు. మఱియు ఖిరిదూల
 చూర్ణములో తేనెవైచి ఆనందభైరవ రసమునుచేర్చి దానితోనేవించిన సన్నిపాత
 జ్వరము నశించు. శేతితోనేవించిన విషమజ్వరము త్రికటుకచూర్ణములో తేనెవైచి
 దానితోనేవించిన సమస్తజ్వరములు గోఘ్రాత్రముతో నేవించిన శీతజ్వరము చందన
 కషాయముతో నేవించిన రక్తపిత్తజ్వరము తేనెతోనేవించిన కాసము కడుగునీళ్లతో

సేవించిన మూత్రరోగము దారుణమైన మూత్రకృచ్ఛము యివి నివర్తింతు. మఱియు కాకణకుష్ఠరోగము గలవాడు యీ జయంతీ జయోపటుకములలో దేరినైనను గోమూత్రముతో సేవించి పైపటుకములను ఘృతమునొందునైచి కాచి దానిని శరీరమునకు లేప నముజేసుకొనిన ఆ కాకణకుష్ఠరోగము నివర్తింతు. 2 వరహాలయైత్తు మొగిలిగడ్డనునూరి నీళ్లలోకలిపి కషాయముకాచి దానితో సేవించిన సురామేహము నివర్తింతు. తేనెతో సేవించిన మేహరోగము నశించు. మఱియు దీనిని తేనెతో సేవించి లొద్దుగ తుంగ ముపైలు కరక్కాయ కట్టలము వీటిని సమభాగముల నీళ్లయందునిచి కషాయముకాచి అందు తేనెనైచి పుచ్చుకొనిన పర్వమేహములు నివర్తియగు. సుఖోష్ణముగనుండు నీళ్లయందు బెల్లమునైచి కలిపి ఆనందశైరవి మాత్రనుచాది అందులోకలిపి దానితో సేవించిన త్రిదోషజనిత గుల్మరోగమును బోగొట్టు. మఱియు పైపటుకమును శొంతితో సేవించిన సమస్తములైన భగందర రోగములను నశింపజేయు. మజ్జగతోసేవించిన గ్రహణీరోగము నివర్తింతు. చల్లనినీళ్లయందు ఆనందశైరవికలిపి దానితో సేవించిన త్రిదోషజనిత రక్తపిత్తరోగమునునశింపజేయు. గుంటగలగర రసముతో పైపటుక మునుచాది కండ్లకు అంజనమిడిన రేజీకటి నివర్తింతు, పైపటుకమును చనుబాలతో చాది కండ్లకు అంజనమిడిన త్రిదోషజనిత ప్రావణము కండ్లయందు మాంసవృద్ధి వీటిని నశింపజేయు. (ప్రావణమనగా కండ్లయందు నీరుగారుట.)

గద్య॥ ఇతి శ్రీ ఆంధ్రభాషానువాద భూషితే అనుషానరత్నాకరే

మృత్యంజయాది రసానుషాన వివేకకథనన్నామ

ద్వితీయ స్తవరంగః.

శ్రీ రస్తు.

అనుపానరత్నాకరము.

ఆంధ్రతాత్పర్యము.

—= తృతీయ స్తవరంగము. =—

సువర్ణాదిన ప్రభాతువులకు అనుపానములు.

సువర్ణభస్మానుపానములు.

శ్లో॥ యత్స్యపితృస్యయోగేనస్వర్ణంతత్కాలదాహజితమ్ ।
భృంగయోగాచ్చతద్వృష్యందుగ్ధయోగాద్బలప్రదమ్ ॥
పుర్రవాయుతంనేత్ర్యంఘృతయోగేరసాయనమ్ ।
స్మృత్యాదికృద్వచాయోగాత్ కాంతికృత్కుంకుమేనచ ।
రాజయత్మోచపయసానిర్విష్యాచవిషంహరేత్ ।
శుంరీలవంగమరిచైస్త్రిదోషాన్మాదిహారకమ్ ।
మధ్యామలకచూర్ణంతుసువర్ణంచేతితత్రయమ్ ।
ప్రాశ్యాదిప్రగృహీతోపిముచ్యతేప్రాణనంకటాత్ ।
శంఖపుష్పావయోర్ధంచవిదార్యాచప్రజాగ్ధకః ॥

తా॥ స్వర్ణభస్మమును చాచుకొవ్వతోసేవించిన తత్కాలతాపము నివర్తించు. గుంటగలగర రసముతో సేవించిన వీర్యవృద్ధి పాలతోసేవించిన బలము గలిజేరురసముతో సేవించిన నేత్రములకుహితము శేతితోసేవించిన వయస్థాపనము వనతోసేవించిన చిత్త స్ఫురణము కుంకుమపువ్వుతో సేవించిన శరీరకాంతి వీటిని గలుగజేయు. పాలతో సేవించిన శ్మయరోగము నిర్విషాయను గ్రంధ్యముతో సేవించిన విషరోగము శౌంతి లవంగములు మిరియాలు వీటికమాయతో సేవించిన త్రిదోషజనిత పుష్కాదరోగము పుసీరికచూర్ణములతో లేనకలిపి దానితోసేవించిన ప్రాణహారకముగు ప్రబలవ్యాధులు వీటిని నివర్తించు. శంఖపుష్ప రసముతోసేవించిన వయోవృద్ధి నేలగుమ్మడు గడ్డ రసముతోసేవించిన పుత్రోత్పత్తి వీటిని గలుగజేయు.

గ్రంథాంతరే.

శ్లో॥ వాజీకరం భృంగరసేన తూర్ణం దుగ్ధేన శక్తిప్రదదాతి నిత్యం ।
పునర్న వాయుజ్ఞయశామయఘ్నం జరాహం చాజ్యయతం స
రాణాం । బుద్ధిదంతువచాయుక్తందాహాఘ్నం కలుకాయుతం ।
కాంతిదంతుంకుమేనేదం కాంతిజన్మ వనీరజే ॥ సద్యో దుగ్ధయతం
హంతి యత్కౌణమతిదారుణం । లవంగశుంఠీమర్షితై రున్మా
దంచ త్రిదోషకం । మధ్యామలకసంయుక్తంగ్రహణీం ప్రబలాం
హరేత్ । మధునావరఖం హైమం విషదోషనివారణం । శంఖ
పుష్పీరసై రాయుఃప్రదంచందనచర్చితే విదారికందనంయుక్తం
పుత్రిదం పుత్రవత్సలే ॥

తా॥ సువర్ణభస్మము గుంటగలిజేరాకు రసముతో పుచ్చుకొనిన వాజీకరణము
(అనగా స్త్రీసంభోగమునందు మిగులపటుత్వము) పాలతో సేవించిన పటుత్వము యివి
గలుగు. గలిజేరాకురసముతో సేవించిన శేత్రరోగము నెయ్యితో సేవించిన ముదిమి
యివి నశించు పసతో సేవించిన బుద్ధివృద్ధియగును. కలుకరోహిణితో సేవించిన తాప
మును తొలగండేయు. కుంకుమపువ్వుతో సేవించిన శరీరమునకు కాంతివి గలుగం
డేయు. ఆవుపాలు నురుగుతో సేవించిన మిగులదారుణమును త్కయరోగము లవంగ
ములు శొంఠి మిరియాలు వీనిచూర్ణములను నేకమగజేసి దానితో సేవించిన పుష్కాడము
త్రిదోషములు యివి నశించు. ఉసిరికచూర్ణము తేనెలోకలిపి దీనితో సేవించిన
దారుణమును గ్రహణిరోగము తొలగు. తేనెతో సేవించిన షోషద్రవములు నివర్తి
యగు. శంఖపుష్పీరసముతో సేవించిన ఆయుర్బివృద్ధి నేలగుమ్మడుగడ్డ చూర్ణ
ముతో సేవించిన పుష్కోత్పత్తి యివి గలుగు

రౌప్యభస్మానుపాసములు.

శ్లో॥ భస్మీభూతం జతమమలం తత్సమం వోఽమభానుః ।
సరై వస్తుల్యంత్రికటురసవరంసారమాజ్యేనయుక్తం ।
లీఢం ప్రాతః క్షుపయతి నృణాం యత్కృపాంఘాదరార్భ ।
శ్వాసాన్ కాసాన్ సయనతిమిరంపిత్త్రో గానశేషాన్ ॥

తా॥ శుద్ధిజేసిన రజితభస్మము అధికభస్మము తామ్రభస్మము వీటినిసమముగ
చేర్చి యీమాటితో సమముగ త్రికటుర సవముగాని లేక చూర్ణముగాని చేర్చి

ప్రాతఃకాలమునందు శేతితోనేపించిన త్నయరోగము పొందువు మహోదరము
అర్చస్సు క్వాస కాస తిమిరరోగము పిత్తరోగము వీటినినశింపజేయు.

గ్రంథాంతరే.

శ్లో॥ దాహేశర్యరయాయుక్తంనాతేపితైవరాయుతం ।
త్రిసుగంధయుతంమేహేగుత్మేక్షౌరసమన్వితం ॥
కానేకఫేటరూషస్యరసేత్రికటుకాన్వితే ।
భాజీవిశ్వయుతంశ్వాసేక్షయజ్జిత్సశిలాజతు ।
క్షీణేమాంసరసేదేయంధుగ్ధేవాలనోత్తమే ।
యక్ష్మస్త్వీహహరంకాంతేనరాసిప్పలినయ్యుతం ।
పునర్నవాయుతంశోఫేవాండౌమంమూరసంయుతం ।
వలీపలికహంకాంతిక్షుత్కరంఘృతసంయుతం ॥

తా॥ తాపమునందు రజతభస్మమును పంచదారతోను వాతము పిత్తము వీని
యందు త్రిఫలచూర్ణముతోను మేహమునందు త్రిసుగంధ చూర్ణముతోను గుక్మము
నందు స్వక్షౌరముతోను కాసము కఫము వీటియందు త్రికటుకచూర్ణము అష్టపరపు
రసము వీటితోను క్వాసమునందు గండుభారంగి శొంఠి వీటితోడను త్నయమునందు
శిలాజతుతోడను క్షీణతయందు మాంసరసముతోడను లేక అపుపాలతోను యక్ష్మర్తు
స్త్వీహమువీటియందు త్రిఫలములు పిప్పళ్ళు వీటిచూర్ణముతోను శోఫయందుగలిజేరు
రసముతోను పొందురోగమునంగు మండూగముతోను పుచ్చుకొనిన వైనుదహరించిన
వ్యాధులన్నియు నశించు. ఓలనోత్తమ! యీ రజతభస్మమును శేతితోపుచ్చు
కొనిన వకులు పలితము వీటినిదోగొట్టుటయేగాక అకలి కాంతి వీటినిసగా
గలుగజేయు.

తామ్రభస్మాచుపానములు.

శ్లో॥ దుగ్ధంఖండంచానుచానంప్రదద్యాతాబ్జన్యంభోజన్యంత్యాజ్యమ
స్తేపయ్యుక్తం । వీర్యంపుష్టిందీపనందేహదార్ఢ్యన్దివ్యాదృష్టి
జ్ఞాయతేకామరూపం ॥ పూర్వేహం మతమాలోక్యవైద్యై
శ్చౌధునికైశ్చుదైః । స్వబుధ్యాదాపయేత్తామ్రంరోగనాశన
విస్మయిణి॥

తా॥ తామ్రభస్మము పాలతోగాని లేక నేతిలోకలకండ చూర్ణమువైచి దానితోగాని నేవింపజేసి పులుసునునర్జించి పథ్యంబిడిన పిర్వవృద్ధి శరీరపుష్టి అగ్ని దీపనము శరీరదాఢ్యము నిగ్మలదృష్టి కామరూపము యివిగలుగు. మతియు వైద్య తేత్తలు ప్రాచీన వైద్యమతములను చర్య లోచించి స్వబుద్ధిచేత విచారింపి ఆయా రోగములకు తగిన అనుపానములతో యీ తామ్రభస్మమును నేవింపజేసిక ఆయారోగ ములు (సర్వరోగములు) నివర్తించు.

గ్రంథాంతరే.

శ్లో॥ పిష్పలీమధుసంయు క్తంసర్వరోగేషుయోజయేత్ ।

స్వబుధ్యాప్రిప్రియంజితరోగనాశననస్తుభిః ॥

తా॥ తామ్రభస్మమును పిష్పలిచూర్ణములో తేనెవైచి దానితోనేవింపిన సర్వ రోగములు హరించు. మతియు బుద్ధిమంతుడగు వైద్యుడు ఆయారోగాను గుణ్యముగ బుద్ధిచేయించి రోగహర ద్రవ్యములను అనుపానముగా గ్రహించి దానితో తామ్ర భస్మము నిప్పింపవలయు.

వంగభస్మానుపానములు.

శ్లో॥ జాతీఘలేనేతికరోతిపుష్టింవక్రేసుగంధింస్ఫుటికేచవోక్తం । ప్రాచీనవైద్యై ర్మృతరంగకోఽఘ్నోకోమయాఽయం రచితోఽత్రసూనం ॥ తులసీవత్రసంయుక్తప్రమేహంనాశయేద్ధృవం । ఘృతేనపాంశురోగంచ టంకణైర్గుల్మనాశనం ॥ నిశయారక్త పిత్తంచమధునాబలబుద్ధికృత్ । ఖండేచన హపిత్తఘ్నంనాగ సల్యాచబంధనం ॥ పిష్పల్యాచాగ్నిమంద్యత్వంనిశయా వోర్ధ్వ శ్వాసహృత్ ॥ చంపకస్వరసేనై వమర్గంధింనాశయేద్ధృవం । నింబకస్వరసేనాడ్యం దేహేదహసశాంతయే । కస్తూరీనంయుక్త వంగభక్షణాద్వీర్యరోధకృత్ । ఖదిరకావ్విధయోగేనచర్మవక్షే మలై స్సహః । పూగిఫలేనసార్ధంవాఽజ్జ్వలనాశయతేక్షణాత్ ॥ సవనితసమాయుక్తమస్తిజ్జ్వం సవంభవేత్ । దుగ్ధనార్ధంభవే త్తుష్టిజ్వలయూస్తంభనంభవేత్ । లఘునై రావృతజాఙిండాం నాశయేన్నాత్రసంశయః । సముద్రఫలసంయోగాన్నిర్గుంధ్యా

సహభక్షణాత్ || కుష్ఠం నాశయతే షీఘ్రం సింహనాదేన్మృగా యి
 వాతఘాతజటికాయోగాజ్ఞాండత్వం నాశయేద్ధృవం । దేవపుష్ప
 స్య సంయోగాత్సముద్రఫలయోగతః । నాగపత్రరస్నైరేషాల్లింగ
 వృద్ధిః ప్రజాయతే । గోరోచనలవంగేన తిలకాన్మోహానంభవేత్ ।
 ఏరండజటికాయోగేఘ్నయిత్వా చ వంగకం । లేపయేచ్ఛలలా
 తీనై తదాశ్చీర్ణదంబయేత్ । కాబ్జేఽపామార్గమూలేనస్తిహే
 టంకణసంయుతం । రసేనతైలయుక్తస్య మపస్మారనిషూ
 దనం । సుత్రాప్త్యైరాసభీక్షైరైస్తక్రాధ్యం వాతగుల్మనుత్ ।
 యవానికాయుతం వాతేవాజిగంధాయుతంతునా । జలోదరే
 త్వహితీ రసంయుతం గుణకృద్భవేత్ । బ్రతీకలాశ్వగంధాభ్యాం
 కటిపీడానివారణం ॥

తా॥ వంగభస్మమును జాజికాయతో నేవించిన పుష్టి పచ్చకర్పూరముతో
 నేవించిన ముఖమునందు సువాసన యిది గలుగునని ప్రాచీనవైద్యులు చెప్పియున్నం
 దున యిచ్చట వ్రాయవలెనని; మఱియు తులసీరసముతో నేవించిన ప్రమేహము
 నేతితో నేవించిన పాండువు వెలిగారముతో నేవించిన గుల్మగోగము మానిపనపు
 చూర్ణముతో నేవించిన రక్తిపిత్తియు యివి నివర్తించు. లేనతో నేవించిన మిగుల బల
 మును గలుగజేయు. కలకండగో నేవించిన పిత్తగోగము తమలపాకుతో నేవించిన
 మలబద్ధము పిప్పలీచూర్ణముతో నేవించిన అగ్నిమాంద్యము పనపుతో నేవించిన
 ఊర్ధ్వశ్వాస సంపెంగిరసముతో నేవించిన శరీరదౌర్బల్యము వేపామరసముతో నేవి
 చిన శరీరతాపము వీటిని నశింపజేయు. వంగభస్మమును కస్తూరితో నేవించిన వీర్య
 స్తంభనమును గలుగజేయు. చంద్రకపాయముతో పులుగుమలయుచేర్చి వంగభస్మ
 మునకు అనుపానముగ నేవించిన చక్రగోగము నివర్తించు; మఱియు పోకచూర్ణ
 మును చంద్రకపాయముతో చేర్చి నేవించిన అజీర్ణగోగము నశించు. వెన్నతో నేవి
 చిన అస్తిగతగోగములు బైలువెడలు. పాలతో నేవించిన సంతోషము కరకచూర్ణ
 ముతో నేవించిన వీర్యస్తంభనము వీటినిగలుగజేయు. పుల్లిపాయలరసముతో నేవి
 చిన వాతగోగము సముద్రఫలము వానిలిరసము వీటితో నేవించిన “ సింహనాద
 మును విని యితరవృగములు బరుగిడుచందంబున ” కుష్ఠగోగము శిఖ్రముగ నశించు.
 కోరిందీవేళ్ల కపాయముతో నేవించిన షండత్వము నివర్తించు. ప్రేంఖణపువ్వు సముద్ర
 ఫలము తమలపాకురసము వీటినిచేర్చి నేవించి లింగమునకు లేపనముజేసిన పుంస్త్య

వృద్ధిగలుగు. గోరోచనము లవంగము తిలకచూర్ణము వీటినికలిపి దానితో నేవించిన మోహనముగలుగు. చిట్టాముదపువేరు రసములో వంగభస్మమును కలిపి చక్కెర ముద్దించి లలాటమునకు లేపనముజేసిన శిరోరోగము నివర్తింను. ఉత్తరేశివేరుచిట్టా చూర్ణముతో నేవించిన కుబ్జత్వము వెలిగారముతో నేవించిన ప్లిహారోగము వెల్లుల్లిరస ముతో నస్యముజేసిన అపస్మారరోగము యివి నివర్తింను. గాడిదపాలతో నేవించిన పుత్రోత్పత్తిగలుగు. మజ్జికతో నేవించిన వాతకుష్మము నివర్తింను. ఓమ 'కషాయ ముతోగాని లేక పెన్నేరుగడ్డ చూర్ణముతోగాని నేవించిన వాతరోగము నశించు. మేకపాలతో నేవించిన జలొదరము నివర్తింను. జాజికాయ పెన్నేరుగడ్డ వీటిచూర్ణ ములతో నేవించిన కటిపిడ (అనగా మొలనొప్పి) తొలగు.

జనన భస్మానుపానములు.

శ్లో॥ శ్రుణుసఖే జనదస్య వదామ్యహం సుఖకరంహ్యానుపానమరం
వరం । వివిధతం త్రమతంసువిచార్యనై నిధనగన్యగదాప
హరంసృణాం । జనదభస్మయేత్రిసుగంధిచా ననుసఖేత్రిమ
లోద్భవమామయం । హరితిశాలిహిమేనతథాజ్వరం సహ
మృదుచ్ఛదయాలఘుమాముజం । శిఖరదీప్యయుతంశమయే
జ్వరంజనదభస్మసఖేశ్రుణుశీతజంతుధిరజంత్యతిసారగదంవమిం
కణిదాయుతమాశునిహంతినై । మధరసేనధనంజయమంద
తాంసయరోగమధోషసిచాంజితం । సృశికయాధృవమాశు
సఖేధవాహరితీగోహవిషాప్రతినేననై । సుభసితలహ్యాశితంజ
సదలయదాలఘునిహంతిచమేహగదంతదా । అహిలతాదల
యుక్తమిదంసదాసహసఖేమహావీహవిషాధవా । శిఖరదీప్యక
ణైశ్చసశర్కరైర్హరతిశూలగదంహిభయాసకం । సహకవో
ష్టయవానికయాసఖేజయతిచాశువిబంధగదంధృవం॥

తా॥ ఓన్నేహితుడా ! నేను అనేకవైద్యశాస్త్రములను పరిశోధించి మనుష్యుల
లోపల మరణసంకేహము గలవారికి రోగ నివర్తకముగ నుండు సత్తుభస్మమునకు
శ్రేష్ఠముగనుండు అనుపానములను వెల్లగహముగ చెప్పచున్నాను వినుము. శ్మత్తుభస్మ

మును * త్రిజాతకముతో నేవించిన త్రిదోష జనితరోగములు నివర్తింను, చిహ్నపు కక్షుగునీళ్లతోగాని లేక ఖర్జూరపుకాయల కషాయముతోగాని నేవించిన పిత్తజ్వరము నివర్తింను. లవంగము వోమము వీటిని కషాయముచెట్టి దానితో నేవించిన శీతజ్వరము నివర్తింను. చీలకర చెక్కర వీటితో నేవించిన రిక్తాతిసారము వాంతి యివి శీఘ్రముగ తొలగు. కూరనెల్లరసముతో నేవించిన అగ్నిమాంద్యము జ్వల్యాయందుగాని పాత ఆవునేతియందుగాని యీసత్తుభస్మమును రంగరించి ప్రాతఃకాలమునందు నేత్రముల కంజనమిడిన నేత్రరోగము యివి వారింను. తమలపాకు రసముతోగాని యొనకు నేతితోగాని నేవించిన ప్రమేహము శీఘ్రముగ నివర్తింను. లవంగము వోమము చీలకర వీటినిన్నిటిని కషాయముచెట్టి తెల్లచెక్కరచేర్చి దానితో నేవించిన భయంకరముగు కూలరోగము నివర్తింను. సుఖోష్ణముగనుండు కోరిందకషాయముతో నేవించిన మలబద్ధరోగము నివర్తింను.

నాగానుచానములు.

శ్లో॥ మృతంనాగం వాయుంహరతిసహమా యుజ్ఞు సితయాశిరో
రోగందాహంహ్యరుచి మధనేత్రా మయమరం । ప్రలాపం
సంతాపంవివిధగదతాపంజయతివై సఖేదేయం వై దైవ్యర్షను
గదగజైః న్యేష్యమతినా॥

తా॥ నాగభస్మమును శర్కరతో నేవించిన వాతము పిత్తము శిరోరోగము లాచము అరుచి నేత్రరోగము ప్రలాపము సంతాపము అనేకరోగజనిత పీడ యివి నివర్తింనుగాన వైద్యులు తమవ్యబుద్ధిచే ఆలోచించి ఐమస్తరోగములయందును తగు అనుచానములతో నివ్వవలయు.

లోహానుచానములు.

శ్లో॥ లోహంమృతం సర్వగదేషుదేయం సదాసువై దైవ్యశ్చపలేన
నాకం । భార్జీమధు వ్యోవయుతం జయేదైవ్యకృత్సౌతధా
ధాతువికారమాశు ॥ పుసర్ష వాక్వాధయుతశ్చపాంశుమేహం
నిశాక్షాద్రయుతంజయేదైవ్యకణామధుభ్యా మథవానరాణాం
వై లేఘ్యయుక్తంననుమూత్రకృచ్ఛి॥ నూనంకఢం గంధరసేం

* త్రిజాతకమునగా — ఏలకులు లవంగపుచక్క అకువత్రి వీటికూడము.

ద్రమాక్షికై స్సాన్ధంచతుర్జా తిసితాన్వి తంజదేత్ | జైరక్త
పి త్తం మృతలోహమాశుతం వాన్యాత్పునర్యాచయసాతథా
బలం | ద్రాక్షాకణాసింహికమాక్షికైః కృతాశ్వాసంజదే ద్వై
గుటికాముఖేధృతా | పారావతస్యాథమృతస్య సేవనాస్మర్యో
భవేచ్ఛామయహీనవిగ్రహః॥

తా॥ లోహభస్మమును శుద్ధిశీలన పారదభస్మముతోగూడ సేవించిన పశుస్త
రోగములు నివర్తించు. మఱియు గంటుభారంగి తేనె త్రికటుకములు వీటితో సేవిం
చిన ధాతుజస్య వికారములు శీఘ్రముగ నివర్తించు. గలిశేరుక మాయముతో సేవించిన
పాండుపు చూనిపపపు తేనె వీటితోగాని పిప్పలి తేనె వీటితోగాని సేవించిన ప్రమే
వాము శిలాశిత్తు భస్మముతోసేవించిన మూత్రోచ్ఛ్చయము వీటిని నివర్తించుండేయు.
శుద్ధగంధకభస్మము శుద్ధపారదభస్మము తేనె వీటితో సేవించిన కఫము * చాతుర్జాతక
ములు తెల్లచక్కెర వీటితోసేవించిన రక్తపిత్తము వీటిని నివర్తించుండేయు. తెల్లగలిశేరు
వేల్లచూర్ణమును పాలలోవైచి దానితోసేవించిన బలమును గలుగండేయు. ద్రాక్ష
పిప్పలి అడ్డపరము వీటిచూర్ణములు తేనె వీటితోచేర్చి ఘృతికలుచేసి నోటియందుంచు
కొని దానిరసమును మ్రింగుచుండిన శ్వాసనివర్తయగు. మఱియు నీ లోహభస్మమును
రోగిహితుడు తాంబూలముతో సేవించిన రోగంహితకరీరము గలవాడగు.

స్వర్ణమాక్షికానుపానములు.

శ్లో॥ మధుపిప్పలిసంయుక్తంక్షయశ్వాసభ్రమాదికాః |

హస్తిరోగచయంవిష్ణుర్యథాచక్రధరోసురాః॥

తా॥ స్వర్ణమాక్షిక భస్మమును తేనె పిప్పలిచూర్ణము వీటితో సేవించిన అచక్ర
ధారియగు మహావిష్ణు రాక్షసులను నివర్తించుండేయు. చందంబున * క్షయ, కాస,
ధ్రువ వీటిని నివర్తించుండేయు.

రౌప్యమాక్షికానుపానములు.

శ్లో॥ లీఢోవ్యోమ వరాన్వితో విమలకోయుక్తోఽఘృతై స్సేవితోహ

న్యాద్దుర్భగకృజ్జ్వరా శ్వయధుకంపాండు ప్రమేహాశుచిం |

* చాతుర్జాతకములనగా ; లవంగములు ఆకుపత్రి ఏలగులు నాగశేదరములు
వీటికూటము.

మూలార్థిగ్రహణీశ్చకూలమతులం యత్కామయం కామ
లాంఛరాన్విత్తమరుద్ధదాన్కిమపరైర్వ్యగైర శేషామయాన్ ||
విషవ్యవరాజ్యేన విమలస్సేవిరోయది | భగంధరాదికా
రోగావృణాంగిచ్చంతిదుస్తరాః ||

తా॥ రౌద్రమాక్షికమును అభ్యికిభస్మము త్రిఫలదూర్ణము వీటిని నేతిలో
వైది దానితో నేవించిన కురూపమును గలుగంజేయు. జ్వరములు శోఫ షాండువు
త్రశమేహము ఆరుధి మూలవ్యాధి గ్రహణీ మిగుల కూల క్షయరోగము కామిల సమస్త
వైర్యరోగములు వాతరోగము వీటిని నివర్తింపజేయు మఱియు సర్వరోగ నాశన
మునకు పై అనుపానములకంటె యితరానుపానముల సహాయము; దీనికి అనావశ్యకము.
అతివన త్రికటుకములు త్రిఫలములు వీటిని చూర్ణించి నేతిలోకలిపి దానితో నేవించిన
దుస్తరములైన భిగందరాది రోగములు నివర్తించు.

తుష్ణానుపానములు.

శ్లో॥ ఘృతేనసందూవిషకుష్ఠరోగాన్ తాంబూలయోగేనకఫంతథో
గ్రం | కృమింకృమి ఘ్నైరచచుష్ణభస్మక్షౌద్రాంజితంనేత్రగతం
జయేద్దైవ్ ||

తా॥ తుష్ణభస్మమును నేతితో నేవించిన దుగద విషము కుష్ఠరోగము తాంబూల
ముతో నేవించిన పుగ్రమైన కఫము వాయువిడంగములతో నేవించిన కృమిరోగము
తేనతోకలిపి అంజనమిడిన నేత్రరోగము యివి వారించు.

శిలాజితు భస్మానుపానములు.

శ్లో॥ ఏలాపిప్పలినంయుక్తంచూనమాత్రంతుభక్షయేత్ |
మూత్రకృచ్ఛ్రంమూత్రరోధంహంతిమేహతథాక్షయం |
సరాస్యపానై సర్వత్రరోగేషువినియోజితే |
జయత్యభ్యాసతోనూనంస్తాన్ స్తాన్ రోగాన్సంశయః ||

తా॥ శిలాజితుభస్మమును యేలకులు పిప్పలి వీటిచూర్ణముతో మూసమాత్రము
నేవించిన మూత్రకృచ్ఛ్రము మూత్రనిరోధము వ్రమేహము క్షయము యిది నివర్తించు.
ముఱియు నేభస్మమును ఆయారోగములకు తగుపైన అనుపానములతో దీర్ఘకాలము
నేవించిన ఆయారోగములు నిస్సంశయముగ తొలగు.

పొరది భస్మాచుపానములు.

శ్లో॥ పిప్పలీమరిచ్చై శ్శుంఠీభారంగీమధురాసహా । కాసశ్శ్యావస ప్రశ
మనఃశూలస్యచవినాశనః । హరిద్రాశిర్కరాసార్ధంధుధిరస్య
వికారనుత్ । త్రూషణంత్రిఫలావాసాకామలాపాండురోగ
జిత్ । శిలాజతుతథైలాచశితోపలనమన్వితః । మూత్రకృచ్ఛే
ప్రశస్తోయంసత్యం నాగార్జునోదితం । లవంగకుసుమంపత్రం
హింగులంచాకలంకరా । పిప్పలీవిజయాచైవ సమాన్యేతాని
కారయేత్ । కర్పూరమహిఫేవానినాగాద్యాగర్భకంక్షిపేత్ ।
సర్వమేకత్రసంమర్ద్యధాతువృద్ధౌప్రదాపయేత్ । సౌవర్చలం
లవంగంచభూనింబంచహరీతకీ । అస్యానుపామోగేనసర్వ
జ్వరవిनाశనః॥ తిథారేచకరఃప్రోక్షఃసౌవర్చలఫలత్రికం । లవం
గకుసుమంచైవ దరదేనచసంయుతం ॥ తాంబూలేనసమం
భక్ష్యంధాతువృద్ధింకరంపరిం । విదారీమార్గయోగేనధాతు
వృద్ధికోమతః ॥ విజయాదీప్యసంయుక్తోవమచస్యవికారనుత్ ।
సౌవర్చలంహరిద్రాచవిజయాగోప్యకంతదా । అనేనోడరపీడా
చసద్యోత్పన్నాంవినాశయేత్ । చతుర్వల్లిపలాశస్య బీజంచ
ద్విగుణంగుడః । అస్యానుపానయోగేనకృమిదోషవిनाశనః ।
అహిఫేనలవంగంచదరిదంవిజయాతథా అస్యానుపానతస్సద్య
స్సర్వాతీసారనాశనః । సౌవర్చలేపదీప్యేనలగ్నిమాంద్యవారః
పరిః । తుక్కోధజనకైచ్చవస్థినాగేశ్వరోదితం । గుడూచీనత్వ
యోగేనసర్వపుష్టికరస్మృతః ॥

తా॥ రసభస్మమును పిప్పలీ మిరియాలు శొంఠి గంటుభారంగి వీటిమార్గముతో
తేనెకలిపి దానితో నేవించిన కాస శ్యావ శూలరోగము మ్రానిపనపు చూర్ణములో
శర్కరకలిపి దానితో నేవించిన రక్తివికారము త్రూషణము త్రిఫలములు అద్దెనరము
వీటికషాయముతో నేవించిన కామిల పాండుపు శిలాజతుభస్మము రోలకలమార్గము

ఖండశర్కర వీటితోనేవించిన మూత్రోత్పత్తియు యివినివర్తింతు. లవంగములు తాలిన చక్రి యిందున అక్కలకర్ర పిన్నలి కరక్కాయ వీటిచూర్ణమును సమముగజేర్చి నాగేశ్వరభస్మము 1 భాగము కర్పూరము నల్లమందు యివి $\frac{1}{2}$ భాగము వీటినన్నియు ఖల్వమునందునిచి మర్దించి దానితోనేవించిన ధాతువృద్ధి గలుగు. సౌవర్చలవణము లవంగములు నేలజేము కరక్కాయ వీటిచూర్ణముతో నేవించిన పర్వజ్వరములు నివర్తింతు. సౌవర్చలవణము త్రిఫలములు వీటిక సాయముతో నేవించిన విరేచనము గలుగు. లవంగము రసభస్మము వీటిని తమలపాకుయందునిచి నేవించినను నేలగుమ్మడు జేయ చూర్ణముతో నేవించినను వీర్యవృద్ధిగలుగజేయు. కరక్కాయ వోమము వీటి చూర్ణముతో నేవించిన పమనము సౌవర్చలవణము మానివసపు కరక్కాయ వోమము వీటిచూర్ణముతో నేవించిన తత్కాలపుదరపీడ చతుర్వర్ణ మోదుగవిత్తులు వీటిచూర్ణ మునకు రెండింతలు బెల్లముచేర్చి దానితోనేవించిన క్రిమిరోగము నల్లమందు లవంగము కరక్కాయ వీటిక సాయముతో నేవించిన సమస్త అతిసారిరోగములు సౌవర్చలవణము వోమము వీటితోనేవించిన అగ్నిమాంద్యము యివి నివర్తింతు. తిప్పనత్తుతో నేవించిన ఆకలిని గలుగజేయుటయే గాక శరీరపుష్టిని ప గా గలుగజేయు.

శ్లో॥ పితైశర్కరయామలేనసహసావాతేచకృష్ణాసమమ్ ।
 దద్యాచ్చేచ్ఛ్రుణిశృంగబేరసహితంజంబీరసీరంబ్యరే ॥
 రక్తోద్ధేమధువాన్రవాహగుధిరేస్యాన్మేఘవాదోదకే ।
 దద్యాచ్చాపకృతాతినారవికృతోరోరాసింజ్ఞోరసః ॥

తా॥ రసభస్మమును శర్కర పుసిరికమార్దము వీటితోనేవించిన పిత్తిరోగము పిష్పలిచూర్ణముతో నేవించిన వాతరోగము అల్లపురసముతో నేవించిన క్లేమ్మరోగము నిమ్మపండ్లరసముతో నేవించిన జ్వరము తేనెతో నేవించిన రక్తజనితరోగము చిట్టికూర రసముతో నేవించిన రక్తప్రాసము (రక్తభేది) అతిసారము యివి నివర్తింతు. గాన యీ రసభస్మము రోగారి యనబడును.

రససిందూరానుపాసములు.

శ్లో॥ వాతేనక్షౌద్రసిప్పల్యపిచకఫరుజిత్రూషణంసాగ్నిచూర్ణమ్ ।
 పితైతైలాసితేందూనణవతిచవరాగుగ్గులుశ్చాచుబద్ధే ।
 చాతుర్జాతేనపుష్టాహరనయనఫలా శాల్మలీపుష్పవృత్తమ్ ।
 కింవాకాంతాలలాటాధరణంసపతేన్స్యదనూపాసమేతత్ ॥

తా॥ రససిందూరమును, తేనెతోగూడిత పిప్పలీమధుముతో నేర్పించిన వాత రోగము త్రూకములు చిత్రమాలపుమార్గము వీటిని కేకముజేసి దానిలో నేవించిన కఫరోగము శిలాజతుభస్మములో చచ్చకర్పూరముచేర్చి దానిలో నేవించిన పిత్తి రోగము త్రిఫలముతో నేవించిన వ్రణరోగము గుద్దిలమార్గముతో నేవించిన మల బద్ధము యివి హరించు. చాతుర్జాతకముతోగాని త్రిఫలముతోగాని బూరుగ తుప్ప రసముతోగాని నేవించిన శరీరపుష్టిగలుగు. ఇట్టిరససిందూర మహిమకు పైజెప్పఁ బడిన అనుపానములు కళాంశముగూడ నమముగాదు ; అనగా రససిందూరము మిగుల శ్రేష్ఠమైనదని తాత్పర్యము.

గ్రంథాంతరే.

శ్లో॥ పిప్పలీమధుసంయుక్తం వాతమేహనివార్థణం । సితోపలావరాయుక్తం పిత్తమేహం వరాంగనే ॥ భాజ్జీత్రూప్యణమాక్షికుః కననశ్వానశూలనుత్ । సితారాత్రిసమాయుక్తం రక్తదోషం వినాశయేత్ ॥ కామలాపాండుమందాగ్ని న్వరాత్రూప్యణాయుగ్జయేత్ । యథావిష్ణుశ్రియాయోహృదిస్తోభ క్తపాతకాణాః హృద్రోగం బద్ధజోష్ఠంచ వహ్నిమాంద్యాదికాణాగదాః । జయేచ్ఛిత్రకపాంచాలీశివాసౌవర్చలాన్వితం ॥ శిలాజతుస్థితై లాభిః మూత్రకృచ్ఛాత్తనుర్భవేత్ । సౌవర్చలవరాయుక్తం రేచయేన్నవయావనే ॥ జాతీపత్రిలవంగాభూభంగాపిష్పలికుంకుమైః కర్పూరేణచ సంయుక్తం ధాతువృద్ధికరం పరమ్ ॥ లవంగరుచ్యకశివాయుక్తం సర్వజ్వరాపహమ్ । స్రీయేభంగామోదాభ్యాం ఛర్దీరోగప్రణాశనమ్ ॥ లవంగకుంకుమయుతే నాగవల్లీ దిలోద్భవే । వీటకేవావికూష్మాండచూర్ణేన్యాధాతువృద్ధనమ్ ॥ గుడపర్పటసంయుక్తం క్రిమీకొఠ్ఠగతాజయేత్ । లవంగభంగాపూగై శ్చ సర్వాతీసారనుత్ప్రియే ॥ దీప్యసౌవర్చలోపేతం వహ్నిమాంద్యాపహంపరమ్ । పాష్టికేప్యమృతానర్తవసంయుతం పుష్టికారకమ్ ॥ వాతం మాక్షికపాంచాలీమార్గయుక్తం వినిర్జయేత్ । సితోపలాయుతం పిత్తం జయేదంబుధ్ధలోచనే ॥

త్రికట్యగ్నియమతంపాన్యత్కథరోగంసుదారుణం । అన్య
న్రోగోజయేద్యుక్తా యథాయోగ్యానుహానకైః ॥ పథ్యం
పారదవత్సర్వంసేవయేదైవహరింస్మరత్ । నవకంబవిశాలాక్షీ
ప్రియేవీరపయోధరే ॥

తా॥ రససిందూరమును, పిప్పలిచూర్ణములతో లేనవైచి దానితోనేవింభివ
న్నారమేహము, తెల్లచక్కెర త్రిఫలచూర్ణము వీటితోనేవించిన పిత్తమేహము గంటు
భారంగి త్రికటుకచూర్ణము లేన వీటితోనేవించిన కాస క్యాప క్షూల భసువుచూర్ణము
కర్కర వీటితోనేవించిన రక్తదోషము త్రిఫలములు త్రికటుకములు వీటిచూర్ణములను
నేకముజేసి దానితోనేవించిన కామిల పాండువు అగ్నిహూంద్యము చిత్రమూలము
పిప్పలి కరక సౌవర్చలవణము వీటిని నేకముగజేర్చి చూర్ణించి దానితోనేవించిన
వృద్ధోగము బద్ధకోష్ఠము అగ్నిహూంద్యము కిలాజిత్తు కర్కర యేలకులు వీటిచూర్ణ
ముతో నేవించిన మూత్రకృచ్ఛము వీటిని హరింపంజేయు. సౌవర్చలవణము త్రిఫలా
చూర్ణము వీటితోనేవించిన విరేచనము జాచత్రి లవంగములు అభిని గెంజాయి పిప్పళ్లు
కుంకుమపువ్వు కచ్చకర్పూరము వీటితోనేవించిన విశేషముగ ఛాతుర్మ ద్ధివీటినిగలుగం
జేయు. లవంగములు సౌవర్చలవణము కరక్కాను వీటిచూర్ణముతో నేవించిన
వాతాది సర్వజ్వరములు గెంజాయి అజామోదము వీటితోనేవించిన ఛర్మరోగము యివి
నివర్తింను. లవంగము కుంకుమపువ్వు వీటిని వై రససిందూరముతోచేర్చి తమలపాకు
యందునిది నేవించినను లేక కుష్మాండచూర్ణముతో నేవించినను విశేషముగ వీర్య
వృద్ధిని గలుగంజేయు. పర్వాటకచూర్ణమును బెల్లములోకనిసి దానితోనేవించిన క్రిమి
రోగము లవంగములు గెంజాయి అభిని వీటితో నేవింభిన పర్వాతిపారములు అజా
మోదము సౌవర్చలవణము వీటితో నేవించిన అగ్నిహూంద్యము యివి నివర్తింను. తిప్ప
సత్తుతో నేవించిన కరీరపుష్పినిగలుగంజేయు. పిప్పలిచూర్ణములతో లేనకలిపి దానితో
నేవించిన వాతరోగము కలకండతో నేవించిన పిత్తరోగము త్రికటుకములు చిత్ర
మూలము వీటిచూర్ణములను కలిపి దానితోనేవించిన దారుణమగు కఫరోగము యివి
నశించు. ఈ రససిందూరమును యుక్తామిపానములతో నేవించిన “క్రీహనులక్ష్మీ
సమేత్ విష్ణువు భక్తజనులయొక్క పాపములను నశింపంజేయు శుండంబున”
సమస్తరోగములను చోకడను. వికసింభిన త్నామరపువ్వులవంటి కండ్లను గొప్పకుచ
ములనుగలపి ప్రియనామక! రసభస్మమును నేవిండునపుడు అందుకు యే ప్రకారము
పథ్యాదీ క్రమంబుల నుదహరింపుఁ బడియున్నవో అదే ప్రకారముగ రససిందూర
సేవనయందును గూడ నాచరింప వలయు.

రసకర్పూరానుపాసములు.

శ్లో॥ వల్లంవల్లార్థమానేనజ్జర్ణ గుడసమందేయం । యథోచితానుపా
నేనసర్వకర్మనుయోజయేత్ ॥ మగ్ధోదనంతుపథ్యందేయంచా
స్మింశ్చతాంబూలం । హరతిసమస్తాఽరోగాఽకర్పూరాభ్యో
రసోన్మణాం॥

తా॥ శుద్ధిజేయబడిన రసకర్పూరము వల్లప్రమాణము గాని లేక అందులో సగ
ముగాని పాతబెల్లముతో సేవించవలయు. మఱియు తగుమైన అనుపాసములతో
సేవించి పాలన్నిముఖజించి తాంబూలము విడుచుకేసిన సమస్తరోగములు నివర్తించు

గంధకానుపాసములు.

శ్లో॥ ఇత్థంవిశుద్ధస్త్రిఫలాజ్యభృంగమధాన్విన్వితశ్యాణమితోవలీధః ।
గృహ్రాక్షితుల్యంకురుతేక్షియుగ్మయరోతిరోగోఽష్టితదీర్ఘమా
యుః । శుద్ధంగంధంనిష్కమాత్రంపదుద్ధంసేవ్యంమాసంశౌర్య
వీర్యప్రవృత్తైః । మణాసాత్సత్యత్సర్వరోగప్రణాశోదివ్యాం
దృష్టిందీర్ఘమాయుస్సర్వరూపం । మోచాఫలేనత్వద్ధోషంచిత్ర
కేణమహాబలం । ఆథరూపకపాయేణ క్షయకాసాస్తయే
ద్బృశం । మందానలత్వేంజయతీత్రిఫలాకావ్విధ సంయుతః ।
ఊర్ధ్వగాన్సకల్మాషోగ్హంతిశిఘ్రింసుగంధకః ॥

తా॥ శుద్ధగంధకభస్మమును త్రిఫలామూర్ణము నెయ్యి గుంటగలగరరసము
తోన. వీటిని సేకయగజేర్చి బానితో కాగ్రప్రమాణము సేవించిన నేత్రములకు స్వచ్ఛ
తదూరదృష్టి యివి గలుగుటయేగాక కఠిరారోగ్యము వీర్భయమున్న వీటిని మృగాశయా
గంజేయు. శుద్ధిజేసిన గంధకభస్మమును నిష్క-త్రిమూలము పాలలో 1 మాసము సేవిం
చిన శౌర్యము బలము యివి గలుగు. 3 మాసములు సేవించిన సమస్తరోగములు
బోవుటయేగాక దివ్యధృష్టి దీర్ఘాయుస్సు సౌందర్యము యివి సగ్గాగలుగు. అరటి
కుండుతో సేవించిన త్వద్ధోషము చిత్రమూలముతో సేవించిన కుహాబలము ఆద్వైతరత్న
కపాయముతో సేవించిన క్షయ కాస త్రిఫలాకపాయముతో సేవించిన అగ్నిమాం

ద్యమ శరీరమునకు ఊర్ధ్వభాగమునందు గలుగు సమస్తరోగములు యివి శీఘ్రముగ నివర్తించు.

హింగులూనుపానములు.

శ్లో॥ నామావశ్యకర స్తథామయహరస్సంమారితో హింగులః ।
కందర్పంత్రసుగంధినాశుతనుతేవహ్నింబలంసన్మతిం ।
తాంబూలేనపభేనిహంతికసనంశావసంసమస్తాఽభ్యరౌః ।
దేయోఽన్యేషువిచార్యసద్గుణయుతై రోగేషువైద్యైర్హియా॥

తా॥ హింగుళ (యంగిలీకము) భస్మము యేలకులు లవంగములు ఆకువత్రి పీటిని నేకముజేసిన మార్జముతో నేవించిన సమస్తరోగములను నివర్తించునట్టియుటయే గాక స్త్రీవశ్యకరత్వము కామవృద్ధి అగ్నిభుష్టి బలము సద్బుద్ధి పీటిని సగాగలుగం జేయు. తమలపాకుతో నేవించిన కాస శ్వాస సమస్తజ్వరములు యివి నివర్తించు. మఱియు యితర వ్యాధులయందును చక్కగయోచించి యుక్తానుపానములతో నేవించజేసిన ఆవ్యాధులు నివర్తించు.

అభ్రీకానుపానములు.

శ్లో॥ శుద్ధాభ్రీంసనువల్లకద్వయమితంకృష్ణామధుభ్యాంయుతం ।
మేహంశ్వాసవిషంచకుప్తమతులంవాతంచపిత్తంకఫం ॥
కాసక్షీణక్షతక్షయంగ్రహణికాంపాండుంభ్రీమంకామిలాం ।
గుల్మద్వందతథానుపానవిధిసామృత్యంచజేజీయతే ॥

తా॥ 2 వల్లములప్రమాణము అభ్రీకభస్మమును లేనతో చేర్చబడిన పిప్పలీ మార్జముతో నేవించిన మేహరోగము శ్వాస విషము కుష్ఠము వాతము పిత్తము కఫము కాసక్షీణత్వము గాయము క్షయము సంగ్రహణి పాండువు భ్రమ కామిల గుల్మము యివి మొదలుగు రోగములను హరించునట్టియు. మఱియు దీనిని తగుమైన అనుపానముతో నేవించిన అవస్థుత్పత్తియు సగాగలుగు.

అన్య చ్చ.

శ్లో॥ అభ్రీకంచన్నిశాత్యక్తేపిప్పలీమధునానహా । వింశతిచప్రమేహాః
నానానాశయేన్నాత్రసంశయః । అభ్రీకం హేమసంయుక్తం

క్షయరోగవినాశనం । రాప్యహేమాభ్రకంచై వధాతువృద్ధి
కరంపరం॥ గోక్షీరశర్కరాయుక్తంపితృరోగవినాశనం । శైలీ
జంపిష్పలీచూర్ణమాక్షికై స్సర్వ మేహహృత్ । అభయాగు
డసంయుక్తంవాతరక్తంనియచ్చతిస్వర్ణయుక్తంక్షయంహంతి
ధాతువృద్ధింకరోతిచ । రక్తపిత్తం నిహంత్యాశు చైలాశర్కర
రయాసహ॥

తా॥ అభ్రకభస్మమును పిప్పలిచూర్ణములో తేనెవైచి దానితో ప్రాతఃకాల
మునందు సేవించిన వింశతిప్రమేహములు శుక్రైత్తవిత్తుల చూర్ణముతో సేవించిన
క్షయరోగము యివి నివర్తింతు. రాప్య ప్వర్ణభస్మములతో సేవించిన ధాతువృద్ధి
గలుగంజేయు. ఆవుపాలతో శర్కరవైచి దానితో సేవించిన పిత్తరోగము శిలాజతు
భస్మము పిప్పలిచూర్ణము తేనె వీటితో సేవించిన సర్వమేహములు కరకచూర్ణము
బెల్లము వీటితో సేవించిన వాతరక్తము యివి హరించు. స్వర్ణభస్మముతో సేవించిన
క్షయరోగము తొలగుటయేగాక ధాతువృద్ధి నగాగలుగు. ఏలకచూర్ణము శర్కర
వీటితో సేవించిన రక్తపిత్తము నివర్తింతు.

అ స్త య్.

శ్లో॥ సితామృతాసత్వయుతంమేహంనాశయతేధృవం ।
వరామధుఘృతై స్సాకంవీర్యకృషేత్రరోగహృత్ ॥
ఏలాగోక్షురభూధాత్రీశర్కరాసహితంతథా ।
గోధుగ్ధేనయుతంహంతిమూత్రకృచ్ఛంప్రమేహకం ।
త్రిసుగంధవరావ్యోషశర్కరానాగకేసరం ।
మాక్షికేణనిహంత్యాశుపాండురోగంక్షయంచ్వరం ॥

తా॥ అభ్రకభస్మమును తిప్పనత్తు చక్కరవీటితో చేర్చి సేవించిన మేహ
రోగము నివర్తింతు. త్రిఫలములు తేనె నెయ్యి వీటితో చేర్చి సేవించిన శేత్రరోగ
మును పోగొట్టుటయేగాక వీర్యవృద్ధి కరముగనుండు. ఏలకులచూర్ణము చుల్లెఱ్ఱరసము
శేలపునీడిక శర్కర పాలు వీటిని నేకముగజేర్చి దానితో సేవించిన మూత్రకృచ్ఛము
ప్రమేహము వీటిని నశింపజేయు. త్రిజాతకములు త్రిఫలములు త్రికటుకములు
నాగకేసరములు వీటిచూర్ణములో శర్కర తేనెలిపి దానితో సేవించిన పాండువు
క్షయరోగము జ్వరము యివి నివర్తింతు. ౩

అశ్యచ్చ.

శ్లో॥ వల్లంవోషసమన్వితంఘృతయుతంవల్లోన్మితంసేవితం ।
దివ్యాభ్రంక్షయపాంశుసంగ్రహణికాశూలంచకుష్మామయం ।
సర్వంశ్వాసగదంప్రమేహమరుచింకాసామయందుర్ధరం ।
మంనాగ్నింజరరవ్యధాంపరిహరేచ్ఛోషామయానిశ్చితం ॥

తా॥ వామువిడంగములు త్రికటుకములు నెయ్యి వీటితోవల్లప్రమాణము అభ్రకభస్మమునుచేర్చి సేవించిన క్షయము పొందుకోగము సంగ్రహణి శూల కుఱుపు సమస్తశ్వాసలు ప్రమేహము అరుచి కాస మిగులకాస అగ్నిమూఁద్యము కడుపునొప్పి శోష వీటిని నిశ్చయముగ నివర్తింపజేయు.

హరితాశానుపాసములు.

శ్లో॥ అనుపానాశ్యనేకానియధాయోగంప్రయోజయేత్ । గుడూ
చ్యాదికషాయేణగదానేతాః వ్యపోహతి ॥ సోషద్రవంవాత
రిక్తంకుష్మాన్మస్తాదశాపివా । సర్వరక్తవికారేషుదేయమా
మ్రహార్ద్రయా । చుహాలాహలజీరాభ్యామపస్మారహరింపరం ।
సముద్రఫలయోగేనజలోదరవినాశినః॥ దేవదాళీరసైర్యుక్తం
భగంధరహరింపరం । ఫిరంగదోషజంరోగంజాతంహంతిసుమ
స్తరం॥మంజిష్ఠాదికషాయేణతుప్తమస్తాదశంహరేత్ । త్రిఫలా
శిర్కరాయుక్తపాండురోగంజయితిశా । శుంరీచూర్ణయుతం
హన్యాదామవాతంసుదుర్జయం । సౌవర్ణభస్మయోగేన రక్త
పిత్తవికారనుత్ ॥తంశలీయరసైస్సాకంఽవ్వరమప్తవిధంజయేత్ ।
ఏవంసర్వేషురోగేషుస్వబుధ్యాకల్పయేద్విషక్ ॥

తా॥ హరితాశభస్మమును ఆయాగోగములకు తగుపైన అనుపాసములతో సేవించవలయును. గుడూచ్యాది కషాయముతో సేవించిన వాతరక్తము అస్తాదశ కుఱుపులు యివి నివర్తించు. మామిడివట్ట చూర్ణము మానివసపు చూర్ణము వీటితో సేవించిన సర్వరక్తదోషము నివర్తించు. అతివస జీలకర్ర వీటిచూర్ణముతో సేవించిన అపస్మారము సముద్రఫలముతో సేవించిన జలోదరము దేవదాళిరసముతో సేవించిన భగందరరోగము ఫిరంగిరోగము యివి నశించు. మంజిష్ఠాది కషాయముతో సేవించిన

అప్రదేశకృష్ణపులు త్రిశుచూర్ణము శర్కర వీటితో సేవించిన పాండురోగము శౌంఢి చూర్ణముతో సేవించిన అమవాతరోగము స్వస్థభస్మముతో సేవించిన రక్తపిష్టిము చిట్టికూరరసముతో సేవించిన అప్రదేశ జ్వరములు యివి హరించు. ఈ ప్రకారముగ బుద్ధిమంతుడగు నైద్యుడు అనుపానములను ఆలోచించి ప్రయోగింప వలయు.

మనశ్శిలానుపానములు.

శ్లో॥ మనశ్శిలానుమాక్షి కేణశుక్రమాశుపిచ్చిటంనిహంతివాసరాంధి
మామయంసఖేచసంశయః కణామరీచచూర్ణ సంయుతాశిలాం
బుచాంజితాత్రిదోషజంజ్వరంవ్యధాశ్చ భూతసంనివేశజాం ॥
దధ్యంబునాహంతితథార్బుదం శిలాశ్వాసంచభాండ్లీకటుభద్ర
సంయుతా । వాసారసవ్యోషయుతా జయేచ్ఛిచ్ఛిలాకానం
బలాసంకనకేచనై విషం॥

తా॥ శుద్ధిశీయబడిన మనశ్శిలను తేనెతోచాది నేత్రమున కంజనమిడిన కంటి
తూలు పిచ్చిటమును నేత్రరోగము తిమిరరోగము యివి నిస్సందేహముగ నివర్తించు.
మనశ్శిలను నీళ్లయందుచాది అందు పిప్పలి మిరియాలు వీటిచూర్ణమును చేర్చి అంజన
మిడిన త్రిదోషజనిత జ్వరము (సన్నిపాతము) భూతబాధ యివి నివర్తించు. మనశ్శి
లను పెలుగుమిది తేటతో సేవించిన అర్బుదరోగము భారంగి అల్లము వీటికషాయ
ముతో సేవించిన శ్వాస అడ్డసరపురసము త్రికటుకములు వీటితో సేవించిన కాస
బలాసరోగము పుష్కెత్తైవిత్తుల చూర్ణముతో సేవించిన విషము వీటిని హరింపజేయు.

గ్రంథాంతరే.

శ్లో॥ విప్పలీనింబఫలాభ్యాంశిలావిమద్భ్యాసుకేరివల్లరపైః । గుటికా
జ్వరామయఫేక్షత్రిదోషభూతజ్వరం నిహంత్యేవ ॥ శిలాయా
ద్విగుణంశంఖమర్థంమారీచకంరజః । సైంధవంస్యాచ్చత్కుఠాం
శఃచూర్ణంనేత్రగదాపహం ॥ శుక్రంతిమిరకంహంతిమాక్షి కేచ
చపిచ్చటం । అర్బుదండధితోయేనకంజాక్షి స్రమదోత్తమే ॥
కణామచి చసంయుక్తా శిలాపిష్టాంబునాంజితా । భూతావేశ
హరానేత్రేసన్నిపాతజ్వరాపహా ॥ భాగ్జీవిశాన్వీవృతం శ్వాసం

విషంస్వర్ణ సమన్వితం । వాసకస్వరసవోష్ణైక ఫలం కాసంబయే
చ్చిలాశ్శితైలాద్భున కాసీసగృహధూమాద్భునర్జకైః । సరోధ్రో
చనైశ్లేపఃస్వపన్నేహసంయుతః । కిలాసంకిటభండద్రుంకువం
పానాంభగండరం । ఇంద్రలుప్తమధార్యాసిహన్యాదేవస్మ
ణామియమ్॥

తా॥ పిప్పళ్ళు నిమ్మపండ్లరసము వీనిచే శుద్ధిజేయబడిన మనశ్శిలను సుకేరివాల
రసములో మర్దించి సెనగింజంత గుటికలుచేసి దానిని సేవించిన జ్వరములు పన్నిపాత
జ్వరములు భూతజ్వరము శుద్ధమనశ్శిల 1 భాగము శంఖభస్మము 2 భాగములు మన
శ్శిల $\frac{1}{2}$ భాగము మిరియాలచూర్ణము మిరియాలచూర్ణమున $\frac{1}{2}$ భాగము పైంధవ
లవణము వీటినిన్నిటిని మెత్తగచూర్ణించి నేకముగజేర్చి దానిని లేనెలోకలిపి కండ్ల
కంజనమిడిన శుక్రరోగము తుమిరరోగము పిచ్చటము అనునేత్రరోగములు మతియు
పెరుగుమిది తేటలో పైచూర్ణమునుకలిపి అంజనమిడిన అర్బుదరోగము పిప్పళ్ళు
మిరియాలు శుద్ధిజేసిన మనశ్శిల వీటిని సమముగజేర్చి దానిని వుదకముతోనూరి కండ్ల
కంజనమిడిన భూతపీడ పన్నిపాతజ్వరము గంఘభారంగి శొంఠి వీటిచూర్ణముల నేక
ముగజేర్చి దానితో సేవించిన క్వాసరోగము స్వర్ణభస్మముతో సేవించిన విషపీడ అడ్డ
పరపురసములో త్రికటుకచూర్ణముజేర్చి దానితో సేవించిన కఫము కాసరోగము
వీటిని నశింపజేయు. మతియు మణిశిల యేలకులు మర్దిచెక్క కాసీసము కరు
ధూపము తుంగమర్తలు నేగిసస్పృ లొద్దుగచెక్క గోరోచనము వీటినిన్నిటిని
చూర్ణించి అవనూనెలోకలిపి లేపనజేసిన కిలాసరోగము కిటభమ దద్రుకుష్మము దురద
భగండరము యింద్రలుప్తము అగ్రస్సు వీటిని వారింపజేయు.

సౌవీరానుపానములు.

శ్లో॥ నీలాంజనం శుంఠ్యాభయా గుడ్డైఃకఫం పిత్తం నిహంత్యాజ్య
సితాయుతంధృవం । వాయుంకణావిశ్వమరీచమాక్షికైర్దేయం
ధియాన్యేషుగదేషుపండితైః॥

తా॥ సౌవీరమును శొంఠి కరక్కాయ బెల్లము వీటితో సేవించిన కఫము
వెయ్యి శర్కర వీటితో సేవించిన పిత్తిము పిప్పలి శొంఠి మిరియాలు లేనె వీటితో
సేవించిన వాతము వీటిని నశింపజేయు. మతియు పండితుడు యితరరోగముల
యందు లగుమైన అనుపానములతో దీనిని సేవించునట్లే ఆయారోగములు నివర్తించు.

ఖర్బరానుపాసములు.

శ్లో॥ తద్భస్మమృతకాంతేనసమేనసహయోజయేత్ | అష్టగుంజా
మితంమూర్ణం త్రిఫలాక్వాథసంయుతం | కాంతపాత్ర స్థితం
రాత్రౌతిలజప్రతిపాపకం | నిషేవితం నిహన్త్యాశుభుధుమేహ
మపిధువం | పిత్తక్షయంచపాంశుంచశ్వేద్యధుంకుల్మమేవచ |
రక్తగుల్మంచనారీణాంప్రదరంసోమరోగకం | యోనిరోగానుశే
షాంశ్చవిషమాంశ్చజ్వరానిపి | రిజశ్శూలంచశ్వాసంచహిగ్ని
నాంచవిశేషతః॥

తా॥ ఖర్బరభస్మము కాంతభస్మము వీటిని సమముగ చేర్చి 8 గురిగింజలప్రమా
ణము త్రిఫలా కషాయమునందునైచి దానిని లోహపాత్ర యందొకరాత్రినుంచి మరు
దినము ప్రాతఃకాలమునందు నేవించిన మధుమేహము పిత్తక్షయరోగము శాంక
రోగము శోఫ గుల్మరోగము స్త్రీలకుజనించెడు రక్తగుల్మము ప్రదరరోగము స్నా
రోగము సమస్తయోనిరోగములు విషజ్వరములు రజశ్శూల శ్వాస యెక్కిళ్ళు వీటిని
బోకడచు.

వజ్రభస్మానుపాసములు.

శ్లో॥ కుష్మేఖాదిరత్వికవ్యథా పవనహస్తాశ్శృంగచేరంమధుదేయం
కాసబలాసశ్వాసవికృతౌవాసోషణాత్విక్కణా || పిత্তేదాహ
సితానమంజ్వరిగణేచ్ఛిన్నాపలేతి క్తకేవజ్రంమారిత శుక్తభస్మ
గదహృద్యోజ్యంభిషక్యుక్తిభిః॥

తా॥ వజ్రభస్మమును చంద్రబట్ట కషాయముతో నేవించిన కుష్మరోగము చర్మ
రోగము అల్లపురిసములో తేనెనైచి దానితోనేవించిన వాతరక్తము త్రికటుకములు
లపంగములు వోమము అడ్డసరము వీటికషాయముతో నేవించిన కాస శ్వాస బలాస
శర్కరతో నేవించిన పిత్తిము తాపము తిప్పతీగ నేలవేము వీటికషాయముతో
నేవించిన సమస్తజ్వరములు యివి నివర్తించు. మఱియు బుద్ధిమంతుడగు వైద్యుడు
తనబుద్ధిచాతుర్యముచేత యోచించి తగుపాటి అనుపాసములతో నిష్పించిన సర్వ
రోగములు నివర్తించు.

నైక్రాంతానుపాసములు.

శ్లో॥ భస్మత్వంసముపాగతోవికృతకోహేమ్నామృతేనాన్వితః ।
పాదాంశేనకలాజ్యవల్లసహితోగుంజోన్మితస్సేవితః ।
యత్క్రాంతంజ్వరణంచపాండుగుదజంశ్వాసంచ ।
కాసామయందృష్టాంనైగ్రహణీమురఃక్షత ముఖాన్రోగాన్
జయేద్దేహకృత్ ॥

తా॥ నైక్రాంతభస్మము 1 గురిగింజప్రమాణము $\frac{1}{4}$ గురిగింజయెత్తు స్వస్థ
భస్మము వీటిని 3 గురిగింజలయెత్తు పాతసేతిలోకలిపి నేవించిన త్తయరోగము జ్వరము
పాండురోగము గుదరోగము శ్వాస కాస క్రూరమగు సంగ్రహణీ పురక్షతము వీటిని
నివర్తింపం జేయుటయే గాక శరీరపుష్టిని సగాలుగంజేయు.

నీల నైక్రాంత భస్మానుపాసములు.

శ్లో॥ సూతభస్మాన్ధసంయుక్తంనీలనైక్రాంతభస్మకం ।
మృతాభ్రాంతమభయోస్తులితంపరిమర్దితం ॥
క్షౌద్రాజ్యసంయుతంప్రాతర్గుంజాచూత్రినిషేవితం ।
నిహంతిసకలాన్రోగాన్దుర్జయానన్యభేషతైః ।
త్రిసప్తదివసైస్పృశాంగంగాంభావపాతకం ॥

తా॥ రసభస్మము 1 భాగము నీలనైక్రాంతభస్మము $\frac{1}{2}$ భాగము యీ రెంటికి
సమము అభ్రాంతభస్మము వీటిని సేకముగజేర్చి చక్కగమర్దించి అందు తేనె నెయ్యి
వీటినినైచి కలిపి 1 గురిగింజయెత్తు 21 దినములపర్యంతము ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలము
నందు నేవించిన గంగోదకము పాపముల నశింపజేయు చందంబున అసాధ్యములగు
సర్వరోగములను నివర్తింపజేయు.

ప్రవాళ భస్మానుపాసములు.

శ్లో॥ ప్రవాళభస్మమాషీకేణమాగధీ యుతేననై నిహంతిమారుతం
కోష్ఠగంజ్వరంపురాతనం । ఒయేత్సుపకవ్యపారుణీఫలేనశుక్ర
సంక్షయందదాతిపుష్టిమాశుశర్కరాజ్య సధయుతంస్పృశాం ॥
నితాపయోయుతంనిహంతి పిత్తమాశుదారుణం సఖేనుశాలి
నైగ్నిమైశ్చమూత్రకృచ్ఛమామయంచితస్కైర్విచార్యదే

యమామయేషు నైధియాఖలేష్వనేక తంత్ర సమ్మతేన
మత్కృత్సిద్ధియమ్॥

తా॥ ప్రవాళ (పవడము) భస్మమును పిప్పలీమాగ్గము తేనె వీటినికలిపి దానితో నేవించిన కోష్ఠగతవాతము పురాణజ్వరము పాపర (వెట్టిపుచ్చ) పండు రసముతో నేవించిన ధాతు క్షయము వీటిని నశింపజేయు. శర్కర నెయ్యి వీటితో నేవించిన శరీరపుష్టిని గలుగజేయు. పాలు శర్కర వీటితో నేవించిన దారుణముగు పిత్తరోగము చ్ఛన్నికడుగునీళ్లతో నేవించిన మూత్రరోగము వీటినిబోకడదు మఱియు వైద్యుడు ఆయారోగములయందు అనుపానములను బుద్ధిచేతనూహించి నేవించజేసిన యవి నివర్తిండు

రసోపర సాద్యోషధములకన్నిటికిని కొన్నిరోగముల
యందనుపానములు.

శ్లో॥ సూతేహింగుఘృతాన్వితం మధుయుతాకృష్ణాపురాణజ్వరే ।

వాతేసాజ్వరసోనకఃశ్వసనకేక్షౌద్రాన్వితంత్రూషణం ।

శీతేవ్యాలలతాదళంసమరిచంమేహేవరాసోపలా ।

దోహణాన్త్రితయేనుపానముచితంసక్షౌద్రమాన్దోదికం ॥

తా॥ సమస్త సోపరసములు మొదలైన ఔషధములను సామాన్యముగ కొన్ని రోగములయందును అనుపానములను చెప్పచున్నాను. రసోపరసాద్యోషధములకు కూలరోగమునందు నేతితో చేర్చబడిన యింగువ పురాణజ్వరమునందు పిప్పలీమాగ్గముతోచేర్చబడిన తేనె వాతరోగమునందు నేతితోచేర్చబడిన వుల్లి కాసరోగము నందు తేనెతోగూడిన త్రూషణమార్జము శీతరోగమునందు తమలపాకునందుంచబడిన మిరియాలు మేహరోగమునందు త్రిఫలముతో చేర్చబడిన యిరుగుడురసము త్రిదోములందు తేనెతో చేర్చబడిన అల్లపురసము యివి అనుపానములని యెఱుంగవలయు.

శ్లో॥ ఘనపర్పటకంజ్వరేగ్రహణ్యాంమధితం హేమగి రేవమీషులా

జాః । కుట్రజోతిస్తృతౌవృషోన్రపిత్తేగుదకీలేష్వనలఃకృమా

కృమిఘ్నః॥

తా॥ జ్వరమునందు కుంగముపైలు పర్పటకము గ్రహణిరోగమునందు మజ్జిగ విషరోగమునందు పుష్కెత్తివిత్తులు వాంతిరోగమునందు పేలాలు అతిసారమునందు కొడిసనిత్తులు రక్తపిత్తమునందు అడ్డనగము మూలవ్యాధియందు చిత్రమూలము క్రిమి

రోగమునందు వాయువిడంగములు యివి రసోప రసాదులకు పైకెవ్వలుదిన రోగములయందును పానములని తెలియవలయు.

విషానుపానములు.

శ్లో॥ శిశుకర్మిరసోపేతంవిషమజ్వరజిద్విషం । విషయప్త్యాహ్వాయం
రాస్నా నేవ్యముత్పలకందకం । తంషులోద కపితానిర క్తపిత్త
స్యభేషణం । రాస్నావిడంగత్రిఫలాదేవదారుకటుత్రయం । పద్మ
కింత్తోద్రమమృతావిషంచశ్వా సకాసజిత్ । సితారిసవిషక్షీర
ప్రవాళమధునిఃకృతా । వాంతినిహంతిగుటికామనుజానాంన
సంశయః । మధుమద్యానిశారేణుసైంధవైఃకుటత్వస్యతం ।
చ్యవప్రవాళనోపేతంవిషంక్షుపయతిక్షయం ॥

తా॥ విషమున శుద్ధమైలుతుభేదస్మయ పారదభస్మయ వీటితో నేవించిన విషమ
జ్వరము విషయప్తి సన్నరాస్నము కలువగడ్డ బియ్యపుకడుగునీళ్ళు వీటితో నేవించిన
రిక్తపిత్తము సన్నరాస్నము వాయువిడంగములు త్రిఫలములు దేవదారు త్రికటుక
ములు తామరగడ్డ తేనె తిప్పసత్తు వీటితో నేవించిన శ్వాసకాసలు శర్మర శుద్ధ
పారదభస్మయ అతివస పాలు పగడభస్మయ తేనె వీటిని నేకముగజేసి నేవించిన
వాంతి రోగము మ్రానిపసపు పర్వాటకము సైంధవలవణము దుందిలపుచెట్టుపట్టు వీటి
చూర్ణములను తేనె మద్యము వీటితోచేర్చి దానితోనేవించిన క్షయరోగము నివర్తించు.

శ్లో॥ విజయాపిప్పలీమూలంపిప్పలీద్వయచిత్రకైః । పుష్కరాహ్వ
సగీద్రాక్షాయవానీక్షారసీవ్యకైః ॥ సితాయష్టేద్విబృహతిసైన్ద
వైఃపాలికై పచేత్ । సవిపార్థవలైఃప్రస్థంఘృతా క్తంజీర్ణభుక్తి
బేత్ ॥ దుర్నామమేహగుల్మగ్నిమిరక్తమిహండుకాః । గల
గ్రహగ్రహాన్మాగకుప్తానిచనియచ్ఛతి॥ముస్తావత్సకపారా
గ్నివ్యోషప్రతివిషావిషం । ధాతకీమో చనిర్యాసంచూతాస్థి
గ్రహణీహరం । కృచ్ఛ్ఘ్నూవిషపథ్యాగ్నిదంతీద్రాక్షావిషా
వృషాః॥శిలాజితువిషంత్ర్యాషముదావర్తాశ్మరీహరం ॥

తా॥ విషమును కరక్కాయ మోడి పిప్పలి గజపిప్పలి చిత్రమూలము పుష్కర
మూలము కచోరముల ద్రాక్ష యవక్షారము వోమము శర్మర యష్టిమధుకము
ములక వాకుడు సైంధవలవణము చంగల్యకోష్ఠు క్షీ బిలము వసనాభి వీటినిచేర్చివండి

నీడనుయొందించి పిదపయ్యైంచి నేతిలోనైచి 4 మాసములుంచి పిదప దానిని ప్రతి నిత్యము నేవించిన దుర్నామలోగము మేహము గుల్మము అగ్గస్సు అతి సారము క్రిమి పాండువు గళగ్రహము పున్నాదము కుష్టువు వీటిని నివర్తింపజేయు. తుంగముత్తైలు కొడిశవిత్తులు వివబొద్ది చిత్రమాలము త్రికటుకములు అతివస వసనాభి ఆరె బూరుగబంక మామిడిపప్పు వీటికషాయముతో నేవించిన గ్రహణిలోగము వసనాభి కరక్కాయ చిత్రమాలము నందివిత్తులు ద్రాక్ష అతివస అడ్డసరము వీటికషాయముతో నేవించిన మూత్రకృచ్ఛము శిలాజతుభస్మము వసనాభి త్రికటుకములు వీటికషాయముతో నేవించిన పుదావర్తము అగ్గస్సు వీటిని హరింపజేయు.

శ్లో॥ గోమూత్రతొరసింధూర్ణ విషచాషాణభేకం । నవ్రసద్ధార
యత్యేత దేకతఃపీతమశ్మగీం । త్రిఫలసాగ్ధికాక్షౌరై ర్విషంగుల్మ
ప్రభేదసంపిప్పలీపిప్పలీమూలవిషంగూలహరంపరం । విషం
ద్రవంతిమధుక ద్రాక్షౌరాన్నానరీకణాః ॥ విషవేల్లమిశ్చీరం
గుల్మస్తీహనిబద్ధణం । స్త్రీహూదిర ఘ్నంపయసాశతాహ్వ
కృమిజిద్విషం । వాయసీమూలకావ్యభేసపీతంకుష్మహరింవిషం॥
పయసారాజవృక్షత్వక్త్రాయంతీవాకుచీబలాత్ । స్త్రీహఘ్నం
వాకుచాయాంచవిషంకావ్యభేసకుష్మజిత్ । అవ్గుజై లాకజయా
విడతొరద్వయంవిషం । లేపస్ససైంధవఃసిస్త్రి వారిణాకుష్మ
నాశనః॥

తా॥ విషమును గోమూత్రము యవతొరము సైంధవలవణము క్రొమ్మనగ్రోవి వీటికషాయముతో నేవించిన వజ్రాయుధము పర్వతియు భేదించుచందంబున అశ్మరీ లోగమును త్రిఫలచూర్ణము సజ్జతొరము వీటితో నేవించిన గుల్మలోగమును పిప్పలి మోడి వీటికషాయముతో నేవించిన శూలలోగమును యెలిక చెవియాకు యప్తిమధుకము ద్రాక్ష సన్నరాన్నము కచోరములు వసనాభి వాయువిడంగములు సదాన వీటి కషాయములో పాలుబోసి దానితో నేవించిన గుల్మ స్త్రీహూగములును నశించు. పాలతోనెంచిన స్త్రీహము పుదరలోగము వీటిని నివర్తింపజేయు. సదానవిత్తుల కషాయముతో నేవించిన కృమిలోగము కాచాకురసముతో నేవించిన కుష్మలోగము రేలపట్ట కలుక్రానుగ కాయగత్స వీటిచూర్ణమును పాలలోనైచి దానితోనేవించిన స్త్రీహలోగము కాయగత్స కషాయముతో నేవించిన కుష్మలోగము క్రాలుపట్ట యేలకులు

కరక్కాయ వాయువిదంగములు సర్వతైరము యశస్విరము సైంధవలసణము వీటిని
పుదకముతోనూరి శరీరమునకు లేపనముజేసిన కుష్మరోగము వీటిని బోకడము.

శ్లో॥ ఏకండ్లతైలత్రిఫలాగోమూత్రంచిత్రకంవిషం । నర్పిమాసహితం
వీతంవాతార్తత్వమపోహతి॥స్వరసంబీజపూరశ్యవచాబ్రాహ్మీ
రసంఘృతం ॥ సంధ్యాపిబతిసవిషం సుపుత్రైఃపరివార్యతే ।
వీరాలాంగలికీదంతీవిషసామాణభేదకైః । ప్రయోజ్యమూఢగ
ర్భాణాంసలేపోగర్భమోచనః । దేవదాసువిషంసర్పిగ్గోమూ
త్రంకంటకారకా । వచావాస్థలసంహచ్ఛిబుద్ధేశ్చౌషధివర్ధనం ।
విషంసర్పిస్సితాత్కౌడంతిమిరాపహమంజనం । విషంచైకమహా
క్షీరకల్పితంఘృతహాపితం । విషంధాత్రీఫలంసైరసకృత్పరివా
సితం । అంజనంశంఖసహితంప్రగాఢంతిమిరింజయేత్ । విష
మింద్రాయుధంస్తన్యేస్సుప్తంకాచభిదంజనం । బీజపూరసై
ర్ఘృతంవిషంతద్వత్సితాన్వితం । విషంమాగధికాద్యేచనిమా
కాచఘ్నమంజనంశుక్లాకర్మంచవిషంకృష్ణాయుక్తంగోమూత్ర
భావితం । భల్లాతకాగ్నిశిమ్యాకవిషైర్వామూత్రసేషైః ।
లేపోవిచర్చికాద్రురసికాకటాభావా ॥ ఖర్జికాత్కారిసింహాత్థ
శుక్తశుక్తవరంవిషం । కర్ణయోఃపూరణంతీవ్ర కర్ణశూలనిబ
ర్హణం ప్రపాండరీకమంజిస్తావిషతించుసముద్భవైః । నిహంతి
సాధితంతైలం గంఢూషేణసుఖామయాత్ । శాలాఖదిరకం
కోలజాతీకర్పూరచందనైః । ఓలాబ్దవాల్తేర్ద్విగుణ విషైస్తా
రాంబుజేషితైః । సమూత్రవటికాక్లుప్తాఘృతైర్ఘ్నంతిముఖా
మయాత్ । కబుత్రైలంవిషంసన్యంపలికాయంషికాపహం॥గుంజా
టకణశిగ్రుమూలరజనీసంపాకభల్లాతక । స్నుహ్యర్థాగ్నికరం
జస్తైంధవవచాకుష్మాభయాలాంగలీ॥వర్ణాభూషడభూశరీసరణ
భ్యోషాశ్యమారోవిషం । గోమూత్రంశంఖదే ద్వీయస్తమపచీం
గ్రంధ్యర్బుదేశ్శీపదాత్ ॥

తా॥ విషయము చిత్తముదము గోమూత్రము నెయ్యి వీటిని నేకముగజేర్చి
అందు త్రిఫలములు చిత్రమాలము వీటిచూర్ణములనునైచి దానితో నేవించిన వాత
రోగమునివర్తింను. బ్రాహ్మిరసము నెయ్యి వీటియందు పపమాన్లమునునైచి దానితో
నేవించిన పంథ్యత్వమునివర్తింను గజనిమ్మ తరిగొట్టు దంత వసనాభి క్రొమ్మనగ్రోవి
వీటినన్నిటిని నేకముగ ఘడికముతోనూరి గర్భమునకు లేపనముజేసిన మూఢగర్భవిహే
చనముగలుగు. దేవదారు వసనాభి వస వీటిచూర్ణమును నెయ్యి గోమూత్రము వీటిని
జేర్చి దానియందునైచి దానితోనేవించిన నత్తిరోగము నివర్తించుటయేగాక బుద్ధి
వృద్ధి సగాగును. నెయ్యి లేనె శర్కర వీటితోచేర్చి అంజనమిడినగాని లేక నెయ్యి
మేక పాలు వీటితో అంజనమిడినగాని తిమిరరోగము నివర్తింను. శంఖదస్యము
విషము వీటిని పుసిరికరసముతో అనేకమార్లు భావనచేసి నేత్రముల కంజనమిడిన
గాఢమైన తిమిరరోగమునశించు. వజ్రభస్మము చువబాలు నెయ్యి వీటిని నేకముగ
కలిపి అంజనమిడిన గాని లేక మాదీఫలరసము శర్కర విషము వీటిని నేకముగజేర్చి
రంగరించి అంజనమిడిన గాని కాచునునే నేత్రరోగము నివర్తింను పిప్పలి గబపిప్పలి
వీటిచూర్ణమును తెల్లతామరపుష్పరసముతో కలిపి అందు విషమునుచేర్చి నేత్రముల
కంజనమిడిన కాచరోగము నివర్తింను. పిప్పలీ విషము వీటిని గోమూత్రములో
భావనచేసి అంజనమిడిన శుక్లాశ్రుమనే నేత్రరోగము నివర్తింను. జీడి చిత్రమాలము
లేల విషము వీటిని గోమూత్రముతోనూరి శరీరమునకు లేపనముజేసికొనిన గజ్జి ద్రువ
రసికా కిట్టిభాను కుర్మిరోగములు యివి నివర్తింను. సజ్జతారము నైంధవలదము
త్రిఫలములు విషము వీటిని పులికల్లులోనైచి చెవులముందుపోసిన కష్టశూల నివర్తి
యగు. ప్రపాండరీకమనే గ్రంధ్యము మంజిరీ విషము తుమికి వీటినినూనెయందునైచి
తైలపక్వముగకాచి దానిని పుక్కిలించిన ముఖిరోగము నివర్తింను. యేపి చంద్ర
తక్కిలాలు జాజికాయ పచ్చకర్పూరము శ్రీగంధము బోశము అబ్బవాలము యివి
ప్రత్యేకముగ 1 భాగము 2 భాగములు విషము వీటిని సంబరణురసము గోమూత్రము
వీటితోనూరి వటుకములుచేసి నేతితో నేవించిన ముఖిరోగములన్నియు నివర్తింను.
కటుకరోహిణి విషము వీటిని మంచి నూనెలోనైచి కాచి నస్యముజేసిన పలికా అరుం
షికా అను నీరోగములనశించు. గురిగింజ వెలిగారము మునగవేరు కోరిందపట్టి
లేలపట్టి జీడి అకుఠేనుడు జిల్లేడు చిత్రమాలము వ్యాఘ్రసఖమనే గ్రంథద్రవ్యము

కైంధవలనణము వసు చంగ్యుకోప్పు కరక్కాయ నీరు పిప్పలి గలిజేరు వుత్తరేణి దిరి
శనము త్రికటుకములు గన్నేరు విషము వీటిదూర్ణమును గోమాత్రముతోనూరి లేపము
జేసిన అపచీరోగము గ్రంధిరోగము అర్బుదరోగము శ్లేషదరోగము యివి తొలగు.

గద్య॥ ఇతి శ్రీమదాంధ్ర భాషామహాభాషితే, అనుపానరత్నాకరే

సప్తధాతూపధాతు పాఠదాది రసోపరసానాం విషస్య

చానుపాన వివేకకథనస్నామ, తృతీయస్తంభం.

శ్రీరస్తు.

అనుపానరత్నాకరము.

ఆంధ్రతాత్పర్యము.

చతుర్థస్తంభము.

సప్తధాతు శోధన.

శ్లో॥ స్వస్థతారతామ్రాణాంపత్రాణ్యగ్నప్రతాపయేత్ ।
నిషితోత్పతప్తానితైలేతకేచకాంజికే ।
గోమూత్రేచకులుత్థానాంకషాయేచత్రిధాత్రిధా ।
ఏవంస్వర్ణాదిలోహానాంవిశుద్ధిస్సంప్రజాయతే ॥

తా॥ బంగారు వెండి యిత్తడి రాగి వీటిని చలచనగ లేకులుజేసి అనేకమార్లు
నిప్పుయందుకాచి నూనె మజ్జిగ కాంజికము గోమూత్రము ఫలవకషాయము వీటిలో
ప్రతిదానియందును మూడేసిమార్లు ముంచిన నవిశుద్ధియగు. ఇదేప్రకారము స్వర్ణాది
సప్తధాతువులను శుద్ధిజేయవలయు.

ఉపధాతు (అనగా) సువర్ణమాక్షికశోధన.

శ్లో॥ మాక్షికస్యతయోభాగాభాగైకంపైంధవస్యచ ।
మాతులుంగద్రవైర్వాధమిర్భరస్యద్రవైఃపచేత్ ।
చాలయేల్లోహజేపాత్రేమావత్పాత్రంసులోహితం ।
భవేత్తతస్తుసంశుద్ధింస్సర్వమాక్షికమృచ్ఛతి॥

తా॥ స్వర్ణమాక్షికము 3 భాగములు పైంధవలవణము 1 భాగము వీటిని
చూర్ణించి యినవబాణిలోవైచి అగ్నిపైనునిచి యందు మాదీఫలరసమును గాని లేక
నిమ్మపండ్లరసమునుగాని బోసి బాణిలియొడ్డుగ యగువరకు యినవ గరికెతో కలియ
బెట్టుచుండిన స్వర్ణమాక్షికము శుద్ధియగు.

శాస్త్రమూక్షిక శోధన.

శ్లో॥ కర్మోట్తమేషశృంగ్యతైర్ద్రైవైర్జమిషరజైర్ద్రైసం ।

భానయేదాతపేత్రవేవిమలాశుభ్యతిధునిం ॥

తా॥ శాస్త్రమూక్షికమును దావరడంగి తీగరసముతో 1 దినంబును వడ్లికూర రసముతో 1 దినంబును నిమ్మచండ్లరసముతో 1 దినంబును ముద్దించి ప్రతిదినంబును తీక్షణముగ నెండనెండించిన నది శుద్ధయగు.

తుల్య శోధన.

శ్లో॥ విష్ణుయానుద్దయేత్తుల్యమాజ్ఞారకకపోయోః ।

దశాంశంబంకణంబత్వాచేన్ముద్దుపుటేస్తతః॥

పుటందధ్నాపుటంబౌదైర్ద్రేయంతుల్యవిశుద్ధయే॥

తా॥ పిల్లిమ్మము పావురపిట్టములను వీటిని మైలుతుల్యమునకు సమభాగంబు గను వెలిగారము మైలుతుల్యమునకు సమభాగంబుగను గ్రహించి ఖల్వమున జక్కగ ముద్దించి యెండనెండించి ప్రమిదలయందునిచి చీలయిచ్చి అడవి యేరుపిడకలతో లఘుపుటంబిడి పిదప దానిని పెరుగుతో ముద్దించి పైతెప్పిన ప్రకారము మరల లఘు పుటంబిడవలయు. ఇట్లులే తేనెతోనూరి పుటంబిడి మైలుతుల్యము శుద్ధయగు.

కాంస్యరీతి శోధన.

శ్లో॥ శోధనంకాంస్యరీతోశ్చధాతుశ్శుద్ధిసమంభవేత్ ॥

తా॥ స్వర్ణాది ధాతువుల శోధనమువలెనే కంచు యిల్లుడి వీటికికూడ శోధన జేయవలయు.

సిందూర శోధన.

శ్లో॥ దుగ్ధాన్లుయోగతస్తస్యవిశుద్ధిర్గతితాబుద్ధః॥

తా॥ పాలు పులుసు వీటితో సిందూరమును శుద్ధిచేయవలయు.

శిలాఽమృత శోధన.

శ్లో॥ హేమాద్యాస్సూర్యసంతాపాన్త్రవంతిగిరిధాలవః ।

తచ్ఛాంభోమృదున్మృత్సాంభంతద్భవేచ్ఛశిలాజతు ॥

శిలాజతుసమానీయగ్రీష్మతప్తశిలామృతం ।

గోదుద్ధౌ ప్రిఫలాక్వాథైర్భృంగద్రావై శ్చమర్దయేత్ ॥

ఆతపేదినమేకై కంతచ్ఛుష్కంశుద్ధతాంవజేత్ ॥

తా॥ గ్రీష్మర్తువునందు సూర్యసంతాపముచే పర్వతాదులయందలి హేమాది ధాతువులు తపించి యందుండి రసముద్రవించి ఘనీభవించుటయ శిలాజత్తు అనంబడు. అట్టిశిలాజత్తును ఆవుపాలు త్రిఫలకషాయము గుంటగలగరరసము వీటిలో ప్రతిదాని చేతను నొక్కొక్కదినముచొప్పున ఖల్వమునమర్చించి 1 దినము యెండనెండించిన నది శుద్ధియగు.

రససంస్కారము.

శ్లో॥ అష్టాశ్చై వసంస్కారానవింశతికాః క్వచిత్ ।

సంప్రోక్తారసరాశ్యవసుసంస్కాః క్వచిన్మతాః ॥

తా॥ రసమునకు 18 సంస్కారములు గలవనియు 19 సంస్కారములు గల వనియు 8 సంస్కారములు గలవనియును జెప్పబడియున్నది

సంస్కార దశసంస్కార వివరణము.

శ్లో॥ స్వేదనం మర్దనం మూర్ఛాపనం పాతనం త్రిధా ।

భోధసంనియమంచై సదీపంచాచుసాసనమ్ ।

చూరణం జూరణంచై వసారణం ప్రతిసారణమ్ ।

క్రామణం వేధనంచై వదేహేయోగే చ శస్యతే ॥

తా॥ స్వేదనము మర్దనము మూర్ఛనము పుట్టాపనము అధఃపాతనము తిర్యక్పాతనము ఊర్ధ్వపాతనము భోధనము నియమము దీపనము అనువాసనము చూరణము జూరణము ప్రతిసారణము క్రామణము వేధనము శరీరయోగము అనునవి రసాష్టాదశ సంస్కారంబు లనంబడు.

స్వేదనవిధి.

శ్లో॥ త్రూషణం లవణం రాజీరజసీ త్రిఫలార్ద్రైకమ్ ।

మహాబలానాగబలామేఘనాదః పునర్నవా ।

మేషశృంగచిత్రకంచ వషణ్షాంసమంసమమ్ ।

రసస్యహృదశాం శేనసర్వంయుంజ్యత్ప్రథకప్రథక్ ।
 ఏతత్సమస్తంవ్యస్తంవాపూర్వామైశైవపేషయేత్ ।
 లింపేదనేకక్లేనవస్త్రేనాంగుళిమాత్రకమ్ ।
 తస్మధ్యేనిక్షిపేత్సూతంబధ్వాతత్రదిసంపచేత్ ।
 డోలాయంత్రేన్లునంయుక్తేజాయతేస్వేదితోరసః ॥

తా॥ త్రికటుకములు పుష్ప ఆవాలు పసపు త్రిఫలములు అల్లము పెద్దముత్తప
 పులగము నాగముత్తపపులగము చిత్రికూర తెల్లగలిజీరు వద్ది చిత్రమూలము నవా
 సాగరము అనువానిలో ప్రతిద్రవ్యమునుగాని అందు దొరికినవానినిగాని రసమునకు
 16 ప భాగము గ్రహించి ప్రత్యేకముగగాని సముదాయముగగాని కలితోనూరి
 వస్త్రముపై అంగుళప్రమాణము లేపనముజేసి దానిమధ్యమున పాదరసమునుబోసి
 వస్త్రములో మూటగట్టి దానిని డోలాయంత్రమున దగిలించి కలితో 1 దినము
 పండుటయ న్నేదనమనంబడు.

మద్దసవిధి.

శ్లో॥ భిషగ్భిర్మద్దయేచ్ఛాచ్చైర్మిత్యాహృదశాంశతః ।
 సూతస్యగాలితేవస్త్రేనక్ష్యమాణద్రవాదిభిః ।
 గృహధూమేష్టికాచూర్ణంతథాదధిగుడాన్వితమ్ ।
 లవణాసురేనంయుక్తంక్షిప్తాన్వసూతంవిమర్దయేత్ ।
 జీర్ణాభ్రకంతథాజీర్ణబీజసూతంతద్దైవచ ।
 గృష్ణోతినిర్మలోరోగౌగ్రాసేగ్రాసేవిమర్దితః ॥

తా॥ కరుధూపము యిటికెరాయిపాడి పెరుగు బెల్లము పుష్ప ఆవాలు జీర్ణా
 భ్రకము వీటిలో ప్రతిదాని చూర్ణమును రసమునకు 16 ప భాగముజీర్చి మర్దింది
 రసమును వస్త్రములోబోసి పిడిచిన నిర్మలమై శీఘ్రముగ రోగముల హరింపజేయు.

మూర్చ్ఛనవిధి.

శ్లో॥ సహకన్యామలంహంతిత్రిఫలావహ్నినాశినీ ।
 చిత్రమూలంవిషంహంతితస్మాత్తంచప్రయత్నతః ।
 మిశ్రితంమర్దయేత్సూతంసప్తవారేణమూర్చ్ఛయేత్ ।
 ఇత్థంసంమూర్చ్ఛితస్సూతోఢోషశూన్యకప్రజాయతే ॥

తా॥ కలుబంద పాదరసమునందలి మలదోషమును త్రిఫలము వహ్నిదోషమును చిత్రమూలము విషదోషమును హరింపఁజేయు. కాననమిత్ర పాదరసమును కలుబంద త్రిఫలములు చిత్రమూలము అనువాని రసములతో ప్రతిదానిచే యేజేసిమార్లు మర్దించిన రసము మూర్ఛంజెందు. ఇటుల మూర్ఛంజెందినరసము దోషరహితంబు.

ఉత్తాపనవిధి.

శ్లో॥ జలై స్సోష్ణానాభై ర్వాతౌశనాదు త్త్రితోభవేత్ ।
అధవాపాతనాయంత్రేపాతనాదుత్తోభవేత్ ।
ఉత్థితఃకాంజికకావ్ధైః తౌశనీయమతఃపరమ్ ॥

తా॥ పాదరసమును పుష్కాదకముతోగాని పుష్పముగనుండు కలితోగాని కడిగి దీసికొనిన పుత్థితంబగు, లేక ఉష్ణవృషాతనా యంత్రమునందును పుత్థితంబగు; పుష్కా పనానంతరము రసమునుష్పముగనుండు కలితోగడుగవలయు.

ఉష్ణవృషాతనవిధి.

శ్లో॥ భాగాస్త్రయోరసస్యార్కచూర్ణ మంశాంశనింబుకమ్ ।
తతస్సంమద్దయేద్యానత్రావదాయాతిపిండతామ్ ।
తత్ప్రిండంతలభాండస్థమూర్ధవభాండేజలంక్షౌచేత్ ।
కృతావలంబాలకేయంత్రేదత్వావార్ద్రంహిమోదకమ్ ।
సంరోప్యచాగ్నింమధ్యస్థంచతుర్యామంహిబోధయేత్ ।
యక్తైర్ధ్రవభాండసంలగ్నంగృహ్ణీయాత్పాదంతతః ।
ఉష్ణవృషాతనమిత్యక్తంభిషగ్భిస్సూతశోధనే ।
ససూతభాండవివరమన్యథలతిభాండకే ।
తథాసంధిర్ద్రవయోఃకార్యాపాతనాయంత్రమంత్రకే ।
యంత్రప్రమాణంపదనాద్ధరోజ్జేయంవిచక్షణః ॥

తా॥ పాదరసము 3 భాగములు జిల్లేడుపట్టచూర్ణము 1 భాగము యిటుల వీనిని గ్రహించి అందొకింత నిమ్రుసంష్లేరసముబోసి యుంటగనగువరకు మర్దించి దాని నధస్థినిత భాండమునందునిచి వైభాండమునం దుదకముబోయుటచే దమదకాయంత్ర మని బఱుంగడు దానిని పొయిమీదనునిచి వైభాండమునందు కిలోదకముబోయుచు 4 రూములు మధ్యమాగ్నితోపండి పైకుండ నంటియుండు రసమును యక్తితో

గ్రహించవలయు. రసశోధన విషయమున జేయబడు నీక్రియనే ఊర్ధ్వపాతనమని యెదరు. ఊర్ధ్వపాతనాధస్థిత భాండముఖములో వైభాండముయొక్క ముఖమును ముఖమునుజేర్చి బాగుగసంధి లేపనము జేయవలయు. యంత్రప్రమాణము గురు ముఖమువలన దెలిసికొనవలయు.

అధఃపాతనవిధి.

శ్లో॥ త్రిఫలాశిగ్రుశిఖభిర్లవణాసురసంయతైః ।
 సప్తపిష్టరసంకృతావలీపయే దూర్ధ్వభాండకే ।
 ఉర్ధ్వభాండోదరంలిప్తావచాఢోభాం జలంక్షీ పీత్ ।
 సంభితేషంద్వయోఃకృతావలద్యంత్రంభువిపూరయేత్ ।
 ఉపరిష్టాల్పుటేన తేజలేపతతిపానః ।
 అధఃపాతనమిత్సుక్తింసిద్ధావై వ్యసూతికర్మణి ॥

తా॥ త్రిఫలములు మునగ చిత్రమాలము వుప్పు ఆనాలు వీనితోడ రసమును జేర్చి రసముగలియవరకు ఖల్వమునమర్చించి డమరుక యంత్రముయొక్క వైపాత్ర లోభాగమున దానినిబూసి క్రిందిపాత్రయందుదకముబోసి ఆ 2 పాత్రలజేర్చి సంధులకు బాగుగచీలమున్న లేపనముజేసి యెండించి యా పాత్రను భూమిలోపూడ్చి దానిపై పుటించిడవలయు. ఇటులజేసిన రసము జలముండు క్రిందిపాత్రయందు బడు. దీనిని సిద్ధాదులు రసకర్మయందు అధఃపాతనమని వచించెదరు

తిర్యక్పాతనము.

శ్లో॥ ఘటేరసోవినిక్షేప్యోసజలంఘటమవ్యకమ్ ।
 తిర్యక్పూఖండ్యయోఃకృతావసమ్మఖంరోధయేత్సుధీః ।
 తత్రైశచుల్యాంసంస్థాప్యయత్నితస్తంతశోభిషక్ ।
 రసస్యోజ్జ్వలయేద్వహ్నింయావత్సూతోజలంవిశేత్ ।
 తిర్యక్పాతనమిత్సుక్తింసిద్ధైచ్చవార్జనాదిభిః ।
 మిశ్రితౌనాగవంగౌచరసేవిక్రయహేతుతః ॥
 త్రాభ్యాంనాస్యత్కృమిదోషస్తుతస్సుక్తిఃపాతనప్రయాత్ ।
 ఏవంసుసంస్కృతస్సూతిఃపాతినావిధియత్నతః ।
 సర్వదోషవినిర్ముక్తోజాయతేనాత్రసంశయః ॥

తా॥ యంత్రమునకు తగినటులు వొకింత నిడుపుగనుండు కుండలగ్రహించి అందొకదానిలో పాదరసమును మఱియొక దానిలో యుడకమునుబోసి అడ్డముగ మనిచి వాటినిశీర్షి సందులకు చీలమన్ను లేపనముజేసి రసముబోసినకుండను పొయి మీదనడ్డముగ యుక్తితోనునిచి పాకముజేసిన రసము సీళ్లలోబ్రవేశించు. దీనినే నాగార్జునుడు మొదలగు సిద్ధులు తిర్యక్పాతనమని వచించెదరు. ఇటులయుక్తిచే 3 మాల్ల తిర్యక్పాతనము జేయుటవలన రసమునందలి నాగ వంగ క్రిమిదోషనివర్తించు. ఈతిర్యక్పాతనవిధివలన రసమునందలి సర్విదోషములు నిస్సంశయముగ హరించు.

బోధనము.

శ్లో॥ ఏనంకదర్శితస్సూతఃపండత్వమధిగచ్ఛతి ।
తన్ముక్తియేస్యక్రియతేబోధనంకథ్యతేహితత్ ॥

తా॥ ప్రైశ్చకారము శోధింపబడిన పాదరసమునందు పండిత్వదోషముబుండు. అది నివర్తించుటకై బోధనక్రియను వచించెద

బోధనము.

శ్లో॥ కదగ్యనేనై వనపుంసకత్వమేవంభవేనస్యరసస్యపశ్చాత్ ।
వీర్యప్రకర్షాయచభూజప్రతేస్వేవ్యోజలేసైంధవచూర్ణగర్భే ॥

తా॥ రసమునకు ప్రైశ్చేప్పబడిన సంస్కారములన పండిత్వదోషముగలుగు. తన్నివారణార్థమును రససామర్థ్యము వృద్ధిజేందులకును రసమును భూర్జ పత్రము పుదకము సైంధవనలవణము అనువానితో పాకముజేయవలయు.

నియమము.

శ్లో॥ సర్వాశీచించికావంద్యాభృంగాబ్ధకనకాంబుభిః ।
దినంసంస్వేదిజస్సూతోనియమాస్థిస్రితాంప్రకెత్ ॥

తా॥ పాదరసమును సర్వాశీ చింత గొడ్డుకాకర గుంటగలగర తుంగముపైలు పుష్పైత్త అనువాని రసములతోగాని లేక కషాయములతోగాని 1 దినము వండిన నియమన మనంబడు

సంధిసము.

శ్లో॥ కాసీసంపంచలవణంతిరూర్ధ్వంనింబుకరసమ్ ।
క్షిప్తాక్షిప్తాధదాతవ్యంతాదృకై సుధవఖేటకమ్ ।

గర్భేక్ష్యాత్వాధిరాగర్భేదత్వానైంధవసంయుతమ్ ।
 ధూలిమస్తాంగులిందత్వా రాజికామరిచానిచ ।
 ద్విశ్శిగ్గుచీపమేకత్రులంకణేనమన్వితమ్ ।
 ఆహోద్యకాంజ్జకేహోలాయంత్రేపాచ్యందినైస్తిభిః ।
 దీపనంచాయతేనమ్యకూతరాజస్యజారణే ॥

తా॥ అన్నభేది పంచలవణము వీటినిగ్రహించి దానిపైపలుమారు నిమ్మపండ్ల రసముబోసి సైంధవలవణగడ్డను పగలగొట్టి అందు సైంధవలవణముతోడ పాదరసమును జేర్చి దానిపైపూర్వోక్త సైంధవలవణమును నిమ్మపండ్లనంటించి దానిపై 8 అంగుళముల ధూళినంటించి మునగవిత్తులు చెదుమునగవిత్తులు వెలిగారము అనునీమూటినినూరి కుండకులేపనముజేసి అందుకలిబోసి దానిమధ్యమున డోలాయంత్రముతో 3 దినములు వండిన రసము జారణసంస్కారమునందు దీపనమగు.

(రసమున కష్టాదశ సంస్కారములు జెప్పబడియుండినను “ స్వేదోమర్దిత మూర్చనాస్థితిరతః పాతోపిభేదాన్వితో । బోధస్సంయమనం ప్రదీపన మతిస్పష్టాప్త ధా సంస్కృతిః ” అస్యాస్వ రసోపయోగి కతయాత్వన్యాన విన్యస్యతే । గ్రంథస్మిన్ ప్రకృతోపయోగ విరహాద్విస్తార భీత్యాథవా ॥ ” అనుగ్రంథాంతర వచనప్రకారము స్వేదన మర్దన మూర్చన పుత్పాతన పాతన బోధన సంయమన ప్రదీపనములన 8 సంస్కారములు సర్వోపయోగంబులగుటచే జెప్పబడియె. తక్కిన 10 సంస్కారములు ఔషధోపయోగంబులు గానుండుటంజేసియు గ్రంథవిస్తర భీతింజేసియు జెప్పబడవయ్యె)

ర స శో ధ న.

శ్లో॥ అథవాహింగులాత్సూతింగ్రాహయేత్తన్నిగద్యతే ।
 జంబీరనింబునీరేణమర్దితోహింగులోదినం ।
 ఊర్ధ్వపాతనయంత్రేణగ్రాహ్యస్యాన్యనిర్మలోరసః ।
 కంచుకైర్నాగవంగాదైర్బిర్ముక్తోరసకర్మణి ।
 వినాకర్మాప్తకేనై వసూతోఽయంసర్వకర్మకృత్ ॥

తా॥ రసమునకు పైజెప్పబడిన సంస్కారములు లేకపోయినను యింగిలీకములో తీయబడినరసము శుద్ధముగనుండుగాన దానిని గ్రహించువిధమును వివరించెద. నిమ్మపండ్లరసము వేపపట్టరసము వీటితో 1 దినము యింగిలీకమును మర్దించి ఊర్ధ్వపాతనమనే యంత్రమునందునిచి వండిన నాగవంగాదులతో గూడియుండు

రసము వాటిచే విడువబడి శుద్ధరసమునిలుచు. ఇట్టిరసము 8 సంస్కారములు లేక పోయినను సమస్త రసకర్మలయందుపయోగించు.

అన్య చ్చ.

శ్లో॥ నింబూరసైర్నింబవత్రిరసైర్వాాయామమాత్రకం ।
పిష్టాద్దరదమూర్ధ్వంచవాతయేచ్ఛాతయుక్తవిత్ ।
తతశ్శుద్ధరసంతస్మాన్నీత్యాకార్యేషుయోజయేత్ ॥

తా॥ రసమును వేపపత్తరసముతోగాని వేపాకు రసముతోగాని యామ మాత్రమునూరి ఉష్ణిపాత యంత్రమునందువండిన నదిశుద్ధమగు. దానిని సమస్తరస కర్మలయందుపయోగించవలయు

అన్య చ్చ.

శ్లో॥ కుమారికాచిత్రకరక్తసర్వపైఃకృతైఃకిషాన్నైర్బృహతీవిమిశ్రితైః ।
ఫలత్రికేణావిమద్ధితోఽసోదిత్రయంసర్వమలైర్విముచ్యతే ॥

తా॥ రసమును కలబంద చిత్రమాలము యెఱ్ఱావాలు ములకజేరు త్రిఫలములు వీటిక పాయముతో 3 దినములు మగ్గించిన సమస్తమలములచే విడువబడి శుద్ధమగు.

→=| ఉపరస శోధనములు. |=→

గంధకశోధన.

శ్లో॥ లోహపాత్రేవినిక్షిప్యపుత్రమగ్నాప్రతాపయేత్ । తప్తేఘృతే
తత్సమానంక్షీపేన్గంధకజంరజః । విద్రుతంగంధకందృష్టావృతను
వస్త్రేవినిక్షిప్తేత్ । యథావస్త్రాద్వినిస్సృత్యమగ్నమధ్యేఽలం
పతేత్ । ఏవంసగంధకశుద్ధిస్సర్వకర్మోచితోభవేత్ ॥

తా॥ లోహపాత్రయందు నెయ్యిబోసి కాచి అందు నేతికినమముగ గంధక చూర్ణమునైచి అది కరుగునటులకాచి సూక్ష్మవస్త్రమునందుపోసి పాలయందుపడు నటుల పడియగట్టిన అగంధకము శుద్ధమగు దీనిని సర్వకార్యములయందుపయోగించుదుగు.

హింగుశోధన.

శ్లో॥ మేషీక్షీరేణగరదమస్తుపక్వైశ్చభావితం ।

సప్తవార్షాప్రతిపింశుద్ధిమాయులినిశ్చితం ॥

తా॥ ఇంగిలీకమును మేకపాలతో 7 మార్లును నిమ్మపండ్లు మొదలగు పుల్లని ద్రవ్యములతో 7 మార్లును ఖల్వమును మట్టించి యెండించిన నిశ్చయముగ శుద్ధియగు.

అభ్యక్తి శోధన.

శ్లో॥ కృష్ణాభ్యక్తింధమేవహ్నాతరఃక్షీరేవనిఃక్షీపేత్ ।
భిన్నసత్రంతతుతత్ప్రత్యాతంపలీయామ్యయోద్ధృతైః ।
భావయేత్ప్రయామంతుదేవంశుద్ధ్యతిచాభ్యక్తిమ్ ॥

తా॥ * కృష్ణాభ్యక్తిమును కట్టలలో వేసి యది యెట్లుగనగువరకు పోలుతిత్తితో నూది పిదప దానిని ఆఫపాలతో వేసి రేకులు రేకులుగ వొలిచి చిట్టికూరరసమును నిమ్మపండ్లరసమును నేకముగ చేసి యందాయభ్యక్తిపు రేకులనువైచి 8 యామంబులు నిచిన అభ్యక్తిము శుద్ధియగు

హంతా శోధన.

శ్లో॥ తాళకంకణశంకృతావృతచూర్ణంకాంచకేక్షిపేత్ ।
డోలాయంత్రేణయామృతంరసోహూహ్మండైర్ద్రవైః ।
తిలత్త లేపచేద్యామంయామంచత్రిశలాపైః ।
ఏనంత్రితేపతూర్యామంపాద్యంశుద్ధ్యతేతాళకం ॥

తా॥ తాళకమున రేకులుగవొలిచి చూర్ణముచేసి జమరిబట్టలో మూటగట్టి డోలాయంత్రమున కాంజికముచే 1 యామంబును బూడిదగుమ్మడు రసముచే 1 యామంబును నుప్పులనూనెచే 1 యామంబును త్రిశలకపాయముచే 1 యామంబును వండిననది శుద్ధియగు.

మంజుల శోధన.

శ్లో॥ ఎర్రత్ర్యహమఃకామూత్రైర్దోలాయంత్రేమనశ్శిలాం ।
భావయేత్సప్తధాపితైరబాయాశుద్ధిమృచ్ఛతి ॥

తా॥ మణిశిలను డోలాయంత్రముననుని మేకపంచితముచే 3 దినములువండి పిదప నామణిశిలను మేకపిస్తముతో 7 మార్లు భావనజేసిన నది శుద్ధియగు.

* శుద్ధజేసిన కృష్ణాభ్యక్తిమును గ్రహించి దానికి 4 వ భాగము వడ్లుకలిపి కంబళిలో మూటగట్టి యామూటను తట్టయందునిచి చేతితో జక్కగబిసికిన నందలి అభ్యక్తిము పైలువెడలు. ఇటులవెడలిన పిదప అతట్టయందలి అభ్యక్తిపునీళ్లను 1 పాత్రలోబోసి యొక యామంబునునిచి పైతేట నీటినివంచి అడుగుననుండెడి అభ్యక్తిమును జేకొని యెండించిన నది ఛాన్యాభ్యక్తిమనంబు

అష్టాచ్చ.

శ్లో॥ అగస్త్యప్రత్యోయేనభావితంసన్తానకం ।

శృంగబేరంసైర్వాసివిశుద్ధ్యతిమనశ్శిలం ॥

తా॥ అగస్త్యాకు రసముతోగాని అల్లపురసముతోగాని 7 మార్లు భావన జేసిన మనుశిల శుద్ధమగు.

ఖర్పర శోధన.

శ్లో॥ సరమూత్రచగోమూత్రేనప్యహారసకంసంతే ।

డోలాయంత్రేణశుద్ధస్యాత్తపాకార్యేషుయోజగేత్ ॥

తా॥ ఖర్పరను (కల్కఘరి) డోలాయంత్రంబున నునిచి యందు సరమూత్రము వోసి 7 దినంబులును ఆపుపంచితముతోసి 7 దినంబులును పండిన నది శుద్ధయగు. ఇటుల శుద్ధిజేసినతర్వాత దీనినాషధములయందు జేర్చుకొనవలెను.

కంకుష్ఠాది శోధన.

శ్లో॥ కంకుష్ఠంగైరికంశంఖఃకాసీనంబంకణంతిధా ।

సింఘంబసంశుక్తిభేదాఃకుల్లకాస్సవరాటకాః ।

జంబీరవాంజాన్విన్నాఃతాలితాఃకోష్ఠవాగిణా ।

శుద్ధిమాయాన్త్యమియోజ్యాభిషక్తిర్యోగసిద్ధయే ॥

తా॥ ముదారశింగు గైరికము శంఖము కాసీనము వెలిగారము సింఘంబసము ముత్యముచిప్ప మొదలగునవి చిన్నగవ్వలు వీటిని నిమ్మరసముయొక్క ఆవిరిలోనునిచి పదప వుష్ణోదకముతో కడిగిన నది శుద్ధయగు. గానవీటిని వైద్యక్రియలయందును యోగించవలెను.

సర్వోపరస శోధన.

శ్లో॥ త్రిక్షౌరేలనజేదేయమన్లువగ్నేత్రిగావచేత్ ।

తిదా వోపరసాశ్శుద్ధానాయప్తేదోషనర్హతాః ॥

తా॥ త్రిక్షౌరములు లవణము అల్లవర్ణము వీటితోకూడ 3 మార్లుపండిన పురురసములు నిష్టోషములై శుద్ధమగు.

రత్నశోధన.

వజ్రశోధన.

శ్లో॥ కులితోద్రవకాన్వైష్ణోలాయంత్రేవినాచయేత్ ।

న్యూఘ్రికంనగతంవజ్రంతిదినంశుద్ధిమృచ్ఛతి ॥

తా॥ వాకుడుగడ్డనునూరి యందు వజ్రమునునిచి జమరింట్టలో మూటగట్టి
డోలాయంత్రమున నునిచి అందు పులవకట్టుబోసి 3 దినములును ఆరికధాన్య కషా
యముబోసి 3 దినములును వండిన వజ్రము శుద్ధియగు

సర్వరిత్ని శోధన.

శ్లో॥ స్వేదయేద్దోలికాయంత్రేజయంత్యాస్వరసేచ |
మణిమూక్తాన్సాన్యానాయామైకంశోధనంభవేత్ ||

తా॥ సూర్యకాంతము మొదలగు సమస్తమణులు ముత్తియము పగడము వీటిని
డోలాయంత్రముననునిచి తక్కువైననుచే 1 యామమువండిన నవి శుద్ధియగు.

విషశోధన.

శ్లో॥ కృత్వాచణకసంఖ్యానంగోమూతైర్భవియేత్ర్యహం |
సమటంకణంసంప్టంమృతమిత్యుచ్చతేవిషం ||

తా॥ విషమును వెలిగారిముతోనూరి సెనగగింజంత మాత్రలంచేసి గోమాత్ర
ముచే డోలాయంత్రమునందు 3 దినములువండిన విషముశుద్ధియగు.

ఉపవిష శోధన.

శ్లో॥ పంచగవ్యేషుశుద్ధానిదేయాన్యపవిషాణిచ ||

తా॥ ఉపవిషములను పంచగవ్యములో భావనజేసిన శుద్ధియగు.

సేవాశోధన.

శ్లో॥ నిస్త్యచంచైవసేపాంకుమారీరసజేసచ |

గుడోదకేనగోక్షీలైర్గోఘృతేనపుథక్పృథక్ |

పాచితంశుద్ధిమాప్నోతివైద్యశాస్త్రవినిశ్చితం॥

తా॥ సేపాశముల వైపాట్టునొలిచి యందలి యగరులందీసి కలబందరసము
పానకము ఆపుపాలు ఆపునెయ్యి అనువానితో ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ నుడికించిన
సేపాశము శుద్ధియగు.

గద్య॥ ఇతి శ్రీమదాంధ్ర భాషానువాద భూషితే, అనుపాసరత్నాకరే

ధాతూపధాతు రసావరత్నోదరత్న విషోపవిషాణాం శోధన

వివేకకథనన్నాచు చతుర్థ స్కంధం.

శ్రీ రస్తు.

అనుపానరత్నాకరము.

ఆంధ్ర తాత్పర్యము.

పంచమ స్థరంగము.

స్వస్థమారణము.

శ్లో॥ స్వస్థస్వద్విగుణంసూతమస్థేనహమ్దోనోత్ ।
తద్దోలకంసమంగంఘనిదధ్యాంధరోత్తమం ।
గోలకించతతోరుధ్వాత్చరావేద్యసంఘటే ।
త్రింశద్విశోషలైర్దద్యాత్పుటాన్యేషంచత్సుశ ॥
నిరుత్థంజాయతేభస్మగంధోధేయఃపురఃపురః ॥

తా॥ శుద్ధిజేసినబంగారును సన్నముగచూర్ణముగావించి దానికి రెండింతలు శుద్ధిజేసిన పొడరసమునుగలిపి నిమ్మపండ్లరసముచే మర్చించి వుంటజేసి యెండనెండించి దానికిసమముగ శుద్ధిజేసిన గంధకచూర్ణమును 1 మూకుడులో సగముబోసి దానిపై ఆబంగారు వుంటనువుంచి దానిపై మరిల గంధకపుపొడిబోసి మఱియొక మూకుడు మూసి చీలమన్న లేపముజేసి పిదప 1 పల్లముత్రవ్వి అందు 15 అడివియేరు పిడకలను పేల్చి పుటంబిడి స్వాంగ శీతలమున గ్రహింపవలయు. ఇటుల గంధకయుక్తముగ 14 పుటములువేసిన బంగారు నిర్జీవితముగ భస్మమగు.

రౌప్యమారణము.

శ్లో॥ భాగైకంతాలకంమద్ద్యంయూమమస్థేనకేనచిత్ ।
తేనభాగత్రయంతారపత్రాణిపరిలేపయేత్ ॥
ఛృత్వామూషాపుటేరుద్ధావపుటేత్రింశద్విశోషలైః ।
సముద్ధృత్యపురస్తాలందత్వారుధ్వాపుటేపచేత్ ।
ఏవంచతుర్దశపుటైస్తారంభస్మప్రజాయతే ॥

తా॥ శుద్ధజీవితాశకమును 1 భాగముగ్రహించి నిమృతపండ్లరసముచే యొక యామము మద్దించి తాళకమునకు 3 భాగము లధికముగ శుద్ధజీవిత వేండిరేకులను గ్రహించి దానికి, మద్దించియునిచిన తాళకమును లేపముజేసి మూక్లయందునిచి యెండనెండించి నీలమన్ను లేపముజేసి పల్లముత్తర్వీ యందు 15 అడవి యేరుపిడకలు పేల్చి దానిపై నీలయిచ్చియుంచిన సంపుటగును ఇది 15 అడవి యేరుపిడకలుపేల్చి పుటంగిడివలయు 14 పుటంగుడివలజతము నిగ్గి, తముగ భిక్షుంబగు

తామ్ర మారణము.

శ్లో॥ సూక్ష్మ తామ్ర ప్రతానికృతావసంస్పృహ ద్భుజః । వాసర
ప్రియమస్లుతతః పల్వేవినిశీ షత్ ॥ నాదాంశంసూతకండతావ
యామస్లేషమద్దయేత్ । తతఃస్థిత్యత్రాణిలేపయేద్విగుణే
సచ ॥ గంధకేనాస్తి శ్చుప్తేనతచ్యకుర్యాచ్చగోలకం । తతః
పప్తావచమీరం తంచాంగేనోవోచ్యున్నాం ॥ తత్కై వ్రేచబ
హిగ్గోళంలేపయేదంగుళ్యావృతం । ధృత్వాతగ్గోళకంభాంజ
శరావేణచరోధయేత్ ॥ వాంఛితంప్రపూర్వాధిపిగూఢిలన
ణాంబుభిః । దత్వాభాండముభేషద్రావణిఃస్పృశ్యాంవిపాచ
యేత్ ॥ క్రమస్పృశ్యానాసమ్యగ్యానద్యామచతుష్టయం ॥
స్వాంగశీతంసముద్ధిత్యమద్దయేచ్ఛార్ణవద్రవైః ॥ దినై కుగోల
కింకుర్యానధగంధేలేపయేత్ । స్ఫుటేనతతోమూషాఘృప
గజపుటపచేత్ । స్వాంగశీతంసముద్ధిత్యమృతంతామ్రమంశుభం
భవేత్ । వాంతిభాగ్నితిగ్గమంమూర్ఛాంసకరోతికదాచస॥

తా॥ శుద్ధజీవిత తామ్రమును పలచనగ రేకులజేరి సన్నగకట్టించి నిమృ
తపండ్ల రసంబునవైచి మందాగ్నిచే 3 దినములు యుడికించి యందుండి యారేకులను
వైటికిదీసి దానికి 4 వ భాగము పాదరసమువైచి ఖల్వమున నిమృతపండ్లరసముచే
1 యామము రాగిరేకులను మద్దించి పిదప నారేకులను వైటికిదీసి దీనికిరెండింతల
గంధకమును నిమృతపండ్లరసముచేనూరి యీ రాగిరేకులను లేపముజేసి యంటగ జేయ
వలయు. పిదప పొన్నగంటియాకు పులిచింతాకు తెల్లగలిజేరు వీటిలో దేనినైనను
నూరి నాయుంటకుపైన 1 యంగుళ ప్రమాణముపూసి యెండనెండించి కుండలోనునిచి

పుంటకుపైన మూకుడును బోర్లించి దానిపై కుండమూతివరకు నినుక. సి దానిపై మూకుడును బోర్లించి బూడిద పుప్పు వీటిని నుదకముతోగూరి బక్కగ చీలయిచ్చి క్రమముగ లఘుమధ్య గాఢాన్నిలచే 4 యామములవండి స్వాంగశీతలమున నా పుంటను గ్రహించి అడకండు రసముతోడను దుంపరసముతోడను 1 దినము ముద్దించి ముద్దజేసి దీనినిసముగ గంధకమున గ్రహించి దానిని నేతితో ముద్దించి నాయుంటకు పైన లేపముజేసిమంటిమూకుల్లానునిచి బక్కగ చీలమన్నుజేసి అడకయేరు షిడకలతో గజపుటంబిడి స్వాంగశీతలమున గ్రహింపవలయు. ఇటుల జేయఁబడిన తామ్రభస్మము వాంతులు భేదులు ఆయాసము మార్పు పీటిరహితం చాలాగుణమును గలుగఁజేయు.

వంగ చూరణము.

శ్లో॥ మృత్వాగ్రైగ్రావితేవంగే పిండాశ్వస్థ్యైర్వహోబభృత్ ।
 త్రై స్వవంగంసంప్రధాంశమిదం యోగ్యైశ్చాలయేత్ ॥
 అతోద్విగ్ధం మమాత్రేణవంగభిన్నమాయ నే ।
 అభభస్మసమంతాలంక్షైస్తస్యైవ ముద్దయేత్ ॥
 తతోగజపుటంబిడిపువర్షాపువర్షా ముద్దయేత్ ।
 తాలేనదశమాంసేనయామమేపింతితిచుటేత్ ।
 ఏవం దశపుష్పః పంచవంగస్తస్మై చైవ యేత్ ॥

తా॥ పుద్దజేసిన తెల్లనీసము మృత్వాగ్రంబునవైచి కరిగించి దానికిచతుర్థాంశముగ చింతభట్టచూర్ణము రాపిపట్టచూర్ణము పోసినిగ్రహించి యందుకొంచము కొంచముగఛ్చలము యినవ గరిటెచే 2 యామములు ముద్దంపుచుండిన తెల్లనీసము భస్మంబగు ఈ భస్మమునకు సమముగ పుద్దజేసిన తాళకమును ఆతగరభస్మమును జేర్చి నిమ్మపండ్లగనముతో ముద్దించి ప్రమిదెలయందునిచి యెండనెండించి చీలయిచ్చి అడకయేరు షిడకలతో గజపుటంబిడి స్వాంగశీతలమున గ్రహించి యాభస్మమునకు 10 వ భాగము పుద్దజేసిన తాళకమున జేర్చి మరల నిమ్మపండ్లగనముతో 1 యామము ఖల్వమున ముద్దించి ప్రమిదెలయందునిచి యెండనెండించి చీలయిచ్చి గజపుటంబిడ వలయు. ఇటుల 10 గజపుటంబిడిన తెల్లనీసము భస్మంబగు. (వంగమనగా తెల్లనీసము)

జనద మారణము.

శ్లో॥ జనదస్య చతుర్థాంశం పారదంగంధకంప్రియే ।
మర్దయేత్ ఖల్వ్యకేనమ్యక్క్వానిముఖరసైః పృథక్ ॥
లేపయేత్తేనపత్రాణిగజాహ్వేపాచయేత్పుటే ।
ఏవమేకపుటేనైవభస్మసాజ్జనదంభవేత్ ॥

తా॥ ఓ ప్రియురాలా! శుద్ధికేసిన సత్తును సన్ననిరేకులుగావించి
4 వ భాగము శుద్ధపారదము శుద్ధగంధకము వీటిని ఖల్వమునందునిచి కలబంద;
బాగుగమర్దనకేసి దానిని మరల నిమ్మపండ్లరసముచే మర్చించి పైరేకులకు లేప
యెండనెండించి శరావసంపుటము నందునిచి చీలయిచ్చి వొక్కగజపుట
సత్తుభస్మంబగు

నాగ మారణము.

శ్లో॥ తాంబూలరససంపిష్టశిలాలేపాత్పుంసః ।
ద్వాత్రింశద్భిఃపుటైర్నాగోనిరుద్ధంభస్మజాయతే ॥

తా॥ మణిశిలను తమలపాకు రసముతోనూరి దానిని నాగమునకు లేప
మూకిటియందునిచి చీలయిచ్చి 32 పుటములువేసిన నాగము శుద్ధభస్మమగు

లోహమారణము.

శ్లో॥ ష్టివేద్వాదశంశేనదరదంతీష్ఠచూర్ణతః ।
మర్దయేత్క్వాకాద్రానైర్యామముగ్ధంతితిఃపుటేత్ ।
ఏవంసప్తపుటైర్మృత్యుంలోహచూర్ణమవాప్నుయాత్ ॥
రసైఃకరారధిన్నాయాఃపాతాలగరుషిరసైః ।
స్త్రిన్యేనచార్కదుర్ధేనతీక్షణైవమృతిర్భవేత్ ॥

తా॥ శుద్ధికేసిన లోహచూర్ణమునకు పన్నెండవభాగము శుద్ధికేసిన ౧
మునుకేర్చి కలబందరసముతో 2 యామములుమర్చించి ప్రమిదెలయందునిచి
నెండించి చీలయిచ్చి అగవియేరుపిడకలతో గజపుటంబిడవలయు. ఇటుల
పుటంబిడిన లోహము నిర్జీవితముగ భస్మంబగు లేక లోహచూర్ణమును అడ
గసముచే 7 గజపుటంబులును దూసరితీగరసముచే 7 గజపుటంబులును చన
7 గజపుటంబులును జిల్లేడుపాలచే 7 గజపుటంబులును వేసిన నిర్జీవితముగ భస్మ

స్వర్ణమాక్షిక మారణము.

శ్లో॥ కులిత్థస్యకపాదేణఘృష్టావృతైరేనవాపుటేత్ ।

తక్రేణవాఽథగోమూతైర్నిర్మియతేస్వర్ణమాక్షికం ॥

తా॥ స్వర్ణమాక్షికమును పులకపాయముతోనైనను లేక సువృష్ణమునతోనైనను లేక మజ్జిగతోనైనను లేక గోమాత్రముతోనైనను నూరి యెండనెండించి మూకుళ్లయందునిచి చీలియిచ్చి యేరుపిడకలతో గజపుటంచిడిన స్వర్ణమాక్షికము బాగుగ భస్మంబగు.

రౌప్యమాక్షిక మారణము.

వాక్యం॥ స్వర్ణమాక్షికమారణప్రకారేణరౌప్యమాక్షికస్యాపిమారణం॥

తా॥ స్వర్ణమాక్షిక మారణప్రకారముగానే రౌప్యమాక్షికమునకును గూడ మారణమును జేయందగు.

తుష్ణమారణము.

శ్లో॥ లకుచద్రావగంధాశ్మటంకణీనసమన్వితం ।

వజ్రమూషాగతంద్విత్రీకుక్కురైర్మృతినూపున్నయాత్ ॥

తా॥ తుష్ణమును గంధకము మణిశిల వెలిగారము వీటితోచేర్చి నిమ్మపండ్లరసముతో నూరి వజ్రమూసయందునిచి 2 లేక 3 కుక్కుట పుటములిడిన తుష్ణము భస్మంబగు.

కాంస్యము - ఇత్తడి - వీటిమారణము.

వాక్యం॥ కాంస్యరీత్యోమారణమనుపాసంచాపితామ్రవడ్డేయం ॥

తా॥ కంఠ యిత్తడి వీటికి తామ్రమునలేసే మారణము అనుపాసము వీటిని కల్పించవలయు.

సిందూరమారణ నిషేధము.

శ్లో॥ సిందూరస్యప్రయోగోహినదృష్టఃకులచిత్ప్రథక్ ।

తస్మాద్యుక్తస్థలేయోజ్యముపదేశోగురోరితి ॥

తా॥ సిందూరమారణవిధి వైద్యశాస్త్రమునందక్కడయను శాఖుగ జెప్పబడలేదు గాన గురూపదేశముచేతనే దానిని జేసికొనందగు.

శిలాజతు మూరణవిధి.

శ్లో॥ శిలాయాంగంధతాలాభ్యాంమాతులుంగరసేనచ ।

పురితంహిశిలాధాతుర్మియతేష్టోపలేనచ॥

తా॥ గంధకము తాళకము వీటిని మాదీఫలరసముతో నూరి శిలాజతుకు కవచ మిచ్చి చీలజేసి 8 పిండికలతో పుటమిడిన శిలాజతు భస్మమును.

మండూరవిధి.

శ్లో॥ అక్షౌంఘైర్ధృమేత్కిట్టంగోహజంతద్దవాంబులైః ।

సేచయేతస్తతస్తంతితస్తస్తసంపునఃపునః ॥

చూర్ణయితావృతతఃకావ్యైర్ద్రవ్యగుణైఃప్రిఫలాభనైః ।

అంగోఽభ్యభజ్యదేహ్యైఃస్థామండూరంబాయతేవరం ॥

తా॥ తాండ్రబొగ్గులతో యినపచిత్తైమునునిచి శ్మిగనగువరకు తిత్తితోనూది గోమూత్రముతో చల్లార్చనలయు. ఇటుల యినపచిత్తైమును 7 మాల్లుకాచి చల్లార్చి చూర్ణముచేసి దానికి రెండింతల త్రిఫలములనువైచి కషాయముకాచి యందాచిత్తై చూర్ణమునువైచి గట్టియగునటుల మరలకాచి పిదప నాకుండకు చీలజేసి అడివిపిడ కలతో గజపుటంబిడి స్వాంగశీతలమున నందలి మండూరమును గ్రహింపవలయు. ఇటుల జేయబడిన మండూరము శుద్ధమండూరముగుటచే దానిని రోగములయందుపయోగింపందగు

రసమూరణము.

శ్లో॥ కాకోదుంబరికాచుగ్ధైరసంకించిద్విమృద్ధయేత్ ।

తద్దగ్ధఘృష్టహింగోశ్చమూషాయుగ్మంప్రకల్పయేత్ ॥

క్షిప్తావృతస్సంపుటేత్సూతంతిత్రముద్రాంప్రదాపయేత్ ।

ధృతావృతంగోలకంప్రాక్షోమృన్మాషాసంపుటేధికే ॥

పచేలఘువుటేనైవసూతకోయాతిభస్మతాం ॥

తా॥ బ్రహ్మమేడిపాలతో పాడిరసమును ఖల్వమున జక్కగమర్చించి పిదప యింగువను బ్రహ్మమేడిపాలతోనూరి దానిచే 2 మూసలుజేసి యందొకమూసలో బ్రహ్మమేడిపాలతో మర్చించిన రసమునునిచి దానిపై మఱియొకమూసమూసి నందు

లేకుండునటుల జక్కగ చేర్చి బంధించి దీనిని తగుమైన మంటిమూసలోనుంచి దానిపై మటియొక మూసమూసి జక్కగ చీలయిచ్చి యేరుపిడికలలో లఘుపుటంబిడిన పాద రసము బాగుగభస్మంబగు.

అస్య చ్చు.

శ్లో॥ నాగవల్లిరస్థైర్ఘ్యః కర్కోటికిందగర్భితః ।

ఘృన్మామానంపు తేపక్త్యాసూతో యాత్యేవభస్మతాం ॥

తా॥ పాదరసమును తమలపాకు రసముతోనురి కఱ్ఱోటి (అనగా యేరా వడ) వేల్లనుమరి పుంటజేసి దానిమధ్యనుంచి ఆపుంటను మట్టిమూసలో పెట్టి చీలయిచ్చి గజపుటంబిడిన రసము భస్మంబగు

రస సిద్ధావధి.

శ్లో॥ సూతంసంచపలంస్వదోషగహితంతప్తల్యభాగోబలి ।

ద్వాటంకౌసవసాగరస్యతువరీక్షన్వశ్చసంమద్భితః ।

కుప్యంతాచభువిస్థితశ్చసితాయంత్రేత్రిభిరావసరైః ।

పకోవవ్హిభిరుద్భవత్యగుణభఃసిందూరనామారసః ॥

తా॥ శుద్ధిజేసినరసము 5 పలములు గంధకము 5 పలములు వెలిగారము పటి కారము యివి ప్రత్యేకముగ 2 పలములు నవా సాగరము 2 పలములు కందులు కన్న ప్రమాణము వీటిని ఖల్వమునందు మిగించి కాచమప్పియందునిచి దానిని వాఱకా యంత్రమునందు 3 రసములుపండిన రసము సిందూరము

రస కర్పూరవిధి.

శ్లో॥ సంక్షేపాద్ధిరసంపూర్వంశోధయేచ్ఛుద్ధమాససేషశాచ్చుచ్ఛదేన

ప్రత్యేకంతుల్యంకృతావరిసేషి ॥ గైరికం ఖితికామిప్తింసా

రాప్తింపైంధనంతథాటంకణంకారలవణంమృత్సాచూ

ర్ణంసుసూక్ష్మకం ॥ ఏతచ్ఛూర్ణాన్వితంసూతంయూమైకంమర్ద

యేత్తతఃఉర్ధ్వపాతనకేయంత్రేవహ్నిందద్యాచ్చనైశ్శనైః ॥

అహోరాత్రైశ్చతుర్భిశ్చతతోవై సావంగశీతలంఉద్ధాటోర్ధ్వ

విలగ్నంవైరసంకర్పూరచంజ్ఞకం ॥ గృహీత్వాసరస్వరోగఘ్నం

బలబుద్ధివివర్ధనంవృంతాకశతకైశ్శుద్ధంభక్షితంగుణవత్తరం ॥

తా॥ నిర్మలముగు మనస్సుగల ఓ ప్రియురాలా ! శుద్ధిజేసిన పాదరసము యిందుకు సమము బేగురాయి ఖటికా యిటికెరాయి సౌరాష్ట్రీ) ధైర్యవలసము వెలిగారము తొరలవణము శ్రేష్ఠముగు మట్టి వీటిమాగ్గములను పైరసముతోకలిపి వొక ర్ఘాము మర్చించి ఊర్ధ్వపాతిన యంత్రమునందునిచి 4 ఆహారాత్రములు మందాగ్నిచే పక్వముజేసి స్వాంగశీతలముగ దించి పైభాగమునందంటియుండు రసమును యెత్తుకొనిన నది రసకర్పూరమునంబడు. ఇది సమస్తరోగముల నశింపజేసి బలము బుద్ధి పీటివృద్ధిని గలుగజేయు. మఱియు నీరసకర్పూరమును 100 వంకాయలతో శుద్ధిచేసి భక్షించిన అనేకగుణములను గలుగజేయు. రసకర్పూరమును వంకాయతో శుద్ధిజేయుటెట్లనిన —వంకాయమధ్యలో రసకర్పూరమును వునిచి దానిని నివ్వమీదబెట్టి ఆవంకాయ పాకమైనతోడనే యెత్తి అందులోనుండు రసకర్పూరమును యెత్తుకొని మఱియొక వంకాయలోపలనునిచి పాకముజేయవలయు. ఇటుల 100 వంకాయలతో పక్వముజేసిన ఆరసకర్పూరము మిగుల శ్రేష్ఠమైనదిగనుండు.

హింగుళ మారణము.

శ్లో॥ వల్లమాత్రంతాలవిప్లవశరావేస్థాపయేత్తతః । తస్మిచ్ఛర్మస
మందేయంసకలందరదస్యచ ॥ పూరియేదార్ద్రాకిరసైద్విగుణం
తత్రబుద్ధిమాణాపుష్పాణిశాణమాత్రాణిపరితఃస్థాపయేత్తతః ।
శరావసంపుటేదత్వాచుల్యాంమధ్యాగ్నినాపచేత్ । ఘటికా
త్రయపర్యంతంతతఉత్తార్యవేషయేత్ । తాంబూలేగుంజమా
త్రంతుదేయంపుష్పికరంసరం । పాండాక్ష యేచశూలేచసర్వ
రోగేశ్షయోజయేత్ ॥

తా॥ వల్లప్రమాణము శుద్ధిజేసిన హరితాశమాగ్గమును మూకిటియందునిచి దానిలో కర్షప్రమాణము యింగిలీకమునునిచి యింగిలీకము మునుగునటుల అల్లపు రసముచే పూరించి కాణప్రమాణము జల్లేడుపూలను దానిపైపరచి మరియొక మూకిటిచే మూతబెట్టి చీలయిచ్చి పొయిమీదపెట్టి 3 ఘడియలు మధ్యాగ్నిచే పాకముము జేసిన హింగుళము భస్మంబగు. పిదప దించి స్వాంగశీతలమునదీసి హరి దానిని తమల పాకులో గురిగింజప్రమాణము సేవించిన పొందుపు క్షయ శూల సమస్తరోగములు యివి నివర్తించుటయేగాక శరీరపుష్టిసాగాగలుగు.

అభిక్త మారణము.

శ్లో॥ కృత్వాధాన్యాభిక్తంతస్తుశోషయిత్యాధమర్దయేత్ । అర్క-
క్షీరైర్దినంఖల్వేచక్రాకారంచకారయేత్ ॥ వేష్టయేదర్కపత్తైః
శ్వసమ్యగజపుటేపచేత్ । పునర్మర్ద్యంపుఃపాచ్యంనప్తవా-
రంప్రయత్నతః । తతోవటజటాకావ్వథైస్తద్వద్దేయంపుటత్ర-
యం । మ్రియతేనాత్రసందేహస్సర్వోగేషుయోజయేత్ ।
మృతంత్యభిం హరేన్మృత్యుం జరాపలితనాశనం ॥ అను-
పానైశ్వసంయుక్తంతత్తద్రోగిహరంపరం॥

తా॥ కుద్ధిజేసిన అభిక్తమును యెండనెండించి జల్లేడుపాలతో 1 దినము
మర్దించి బిల్లచేసి యెండించి దానిపై జల్లేడాకులుచుట్టి ప్రమిదలయందునిచి చీల-
యిచ్చి అడవియేరుపిడకలతో గజపుటంబిడవలయు. ఇటుల జల్లేడుపాలతో 7 గజ-
పుటంబు లిడవలయు. పిదప దీనిని మట్టియూడల కషాయముతో 1 దినము మర్దించి
మూడు గజపుటంబు లిడవలయు. ఇటుల (10 గజపుటంబులిడిన నిస్సంశయముగ
అభిక్తము నిర్జీవితముగ భస్మంబగు.) ఈ భస్మమును యుక్తామపానములచే నేవించిన
నది సర్వరోగములను నశింపజేసి మృత్యువు ముదిమి పీటినితొలగించి తెల్లవెండ్రు-
కలను నల్లనగు నటులంజేయు.

గ్రంథాంతరే.

శ్లో॥ వజ్రీక్షీరై రర్కదుగ్ధై ర్ధేనుమూతై ర్బలాజలైః । బ్రాహ్మీ-
రుదంతీస్వరసై ర్వాసాగ్నిశాల్యలీద్రవైః ॥ కూశ్మాండస్వరసై
రేవందాడిమీనలిలై స్తథా । వరాకావ్యధేనగోజిహ్వస్వరసై ర-
మృతాద్రవైః ॥ జాతీగోక్షురమేఘానాంకషాయైర్బర్రీద్రవైః ।
శంఖపుష్పీరసై ర్ద్రాక్షురసై ర్మూలకజై రసైః ॥ రాక్షసీతులసీ-
ముండివిశాలాసలిలై రపి । విదారీలతికాభృంగీమదాకావ్వథైః
పృథక్పృథక్ ॥ నేతికాతపనకావ్వథై రుగ్రగంధాశ్చతై రపి । సప్త-
కృతోవ్యవిశాలాక్షిపాచయేభిక్తంతతః ॥ వటారోహకషా-
యేణకుకుమ్రస్వరసై స్తథా । కపిశ్శస్యామి కాయాశ్చఘోర్భ-
వరసేనచ ॥ పృథగ్వింశతిపుట్టై రేవంపాచయేద్గ గనంతతః ।

నింబూకస్వరసైఃపంచ దశకృత్వోవిసాచయేత్ || తత్సం
ఖ్యాతైఃపుత్రైరేవంగుడదుగ్ధవిమిశ్రితమ్ | గవాందధియుతం
తద్వద్ధృత్పఖండవిమిశ్రితమ్ || పాచయేదభిక్తంశుద్ధంరమ్యంరక్త
తరంభవేత్ | చంద్రికారహితంశుద్ధమశుద్ధంస్యాత్తదన్వితమ్ ||
పుటాన్యేనంపహస్రాణిభిషగ్బుధ్యాద్రదాచయేత్ | అథవాకన్య
కాద్రాచైః పుటేద్వారసహస్రకమ్ ||

తా|| జెయుడుసాలు జిల్లేడుసాలు గోమూత్రము ముత్తవపులగపు కషాయము
మంహాకబ్రహ్మిరసము రుదంతీరసము అష్టసరసము చిత్రమాలరసము బూరుగరసము
గుమ్మడురసము దానిమ్మరసము త్రిఫలాకషాయము బరివేంకరసము తిప్పతీగెరసము
జాజికషాయము పల్లెరుకషాయము తుంగిగుస్తల కషాయము భార్గిరసము పద్మపుతీగె
రసము ద్రాక్షరసము ముల్లంగిరసము బలురక్కసిరసము తులసిరసము బోడతరసము
పాపరసము సేలగుమ్మడుగడ్డ కషాయము గుంటగలగరసము మదాకషాయము జీడి
గింజలకషాయము వెల్లకషాయము వీటిలో వొక్కొక్కమూలికా రసమునందు ప్రత్యే
కము యేడేసిమాల్లనూరి యేడేసిమార్లు పుటమువేయవలయును. పిదప మజ్జియూడల
కషాయములోనూరి 20 పర్యాయములు పుటమువేయవలయు. ఈ ప్రకారము తెల్ల
టొప్పుగురసము వెలగపండురసము చింతపండురసము వీనిలో ప్రత్యేకప్రత్యేకముగ
20 మార్లు పుటంబులిడవలయును. పిదప నిమ్మపండ్లరసములోనూరి 15 పుటములు
వేయవలయు. ఈ ప్రకారము గానే తెల్లము పాలువీనిలోను ఆవుపెరుగులోను నెయ్యి
ఖండశర్కరవీనిలోను 15 పుటంబులిడవలయును; యిటుల 1000 పుటములువేకిన
అభిక్తము చంద్రికలేనిదిగ శుద్ధముగ మిగులరక్తవర్ణముతో గూడినదిగనుండు భస్మం
బగును చంద్రికతో (అనగా తఘకులతో) గూడియుండిన నది శుద్ధముకాదు.
నీయభిక్తమును కలుబందరసములోనూరి 1000 పుటంబులిడిన శుద్ధభస్మంబగును.

అన్యచ్ఛ.

శ్లో|| పీతామలకసాభాగ్యపిష్టంచక్రికృతాభిక్తం |

పుటితంషష్టివారాణిసిందూరాభింప్రజాయతే |

క్షయోద్యభిలరోగస్సంభవేద్రోగాశనుత్తయే ||

తా॥ పచ్చయిరుగుదురనము వునీరికరనము వెలిగారము వీటితో అభ్యక్తమును నూరి గుండ్రముగ భిక్షిజేసి 80 పుటములుజేసిన అభ్యక్తము సింధూగమగు దీనిని నేవించిన తుయ మొదలగు సమస్తభోగములు నివర్తించు.

హరితాశి మూరిణము.

శ్లో॥ సలమేకంశుద్ధతాంకొమారీరసమద్దితిం ।
శరణసంపుటాక్షిస్తావ్యయామాన్దావదశకంపచేత్ ।
నాన్వంగశీతంసమాదాయతాలకంచమృతంభవేత్ ।
గలగ్గుప్తంహరేద్రచనతాలకంచనసంశయః ॥

తా॥ 1 ప ము శుద్ధిజేసిన హరితాశమును కలబందరసముతో నూరి దానిని శరణమునందునిచి 12 యామములవండిన హరితాశము భస్మమగు. సింధుదానిని స్నానంగీతలముగదించి నేవించిన గళత్కుష్మరోగము నివర్తించు. (గళత్కుష్మరోగ మంగా - రసికప్రకరణము క్షురోగము)

వజ్ర మూరిణము.

శ్లో॥ తిష్ఠంతస్థుతిష్ఠిజంఖరమూత్రేనిషేచయేత్ ।
పునఃస్తాప్యంపునస్యేచ్యమేనకుర్వాత్రిసస్తథా ।
మత్కుక్షైస్తాలకంపిస్తావ్యయావద్భవతిగోలకం ।
తద్దోలేనిహితంవజ్రంతద్దోలేనహిన్నాధమేత్ ।
సేచయేదశ్వీమూత్రేంతద్దోలేచక్షీసేష్యుః ।
రుధావృద్ధాంతంపునస్సేచ్యమేనకుర్వాత్రిసస్తథా ।
ఏనంచమ్రయతేనజ్రంచూర్ణంసర్వత్రయోఽయేత్ ॥

తా॥ వజ్రమును అగ్నియందుకాచి గాడిదమూత్రముతో 21 మార్లు చల్లార్చి పలయు. ఇటుల చల్లార్చినపిదప వజ్రములు తాళకము వీటిని పుటగఱగువరకు మర్చించి దాని మధ్యంబున శుద్ధిజేసిన వైజ్రమునునిచి మూసలోపెట్టి ఆమూసనుకొలిమియందునిచి యందలి పుట చక్కగకాలినపిదప సంగు గుడ్డిపుమూత్రమును కొంచముగచల్లి నావజ్రమును వెలికిజేసి మరల పైజెప్పినప్రకారమే వజ్రములు తాళకము వీటినినూరి యుంటజేసి యందు వజ్రమునునిచి పైజెప్పినరీతిగనే కొలిమినినూది కొంచముగ గుడ్డిపుమూత్రమునుచల్లి వెలికిజేయవలయు. ఇటుల 7 మార్లుజేసిన వజ్రము నిశ్చయముగ పిదప దీనిని శిల్యమునచూర్ణముజేసి సర్వభోగంబులయందును ప్రయోగించవలయు.

ప్రవాళ మారణము.

శ్లో॥ శోధయేద్వజ్రవచ్చైస్సంమారయేచ్ఛాపివజ్రనత్ ।

అథశాత్స్వర్కజేక్షీరేమారయేత్కృక్కుటేపుటే॥

తా॥ వజ్రమునకు విధించియుండు శుద్ధిప్రకారము పగడమును శోధనజేసి వజ్రమారణమునకు చెప్పియున్నరీతిగ పగడమును పుటంబిడవలయు. లేక శుద్ధిజేయబడిన పగడమును జిల్లేడుపాలతో కుక్కుటపుటమిడిన నది భస్మంబగు

సర్వరత్న మారణము.

శ్లో॥ కుమార్యాస్తంశులీయేన స్తన్యేనచనిషేచయేత్ । ప్రత్యేకం

సప్తవేళాంచ తస్తతప్తానికృచ్ఛశః । మాక్తికానిప్రవాళాని

తథారత్నాన్యశేషతః । క్షణాద్వివిధవర్ణాని మ్రియంతేనాత్ర

సంశయః । ఉక్తమాక్షికవన్ముక్తాప్రవాళానిచమారయేత్ ।

వజ్రవత్సర్వరత్నానిశోధయేన్మారయేత్తథా ॥

తా॥ సూర్యకాంతమణి ముత్తియము పగడము యివి మొదలగు రత్నములను అగ్నియందుకాచి కలబందరసము చిక్రిహారరసము చనుబాలు వీటిలోప్రతిదానిచేతను యేడేసిమార్లు చల్లార్చిన నవి నిస్సందేహముగ భస్మంబగు. లేక స్వల్పమాక్షికమును భస్మము జేసికలులనే ముత్తియమును పగడమును భస్మముజేయందగు. లేక వజ్రమును శోధన మారణంబులు జేసికలులనే యితర రత్నములను సగా శోధన మారణంబులు జేయవలయు.

గద్య॥ ఇతి శ్రీమదాంధ్ర భాషానువాద భూషితే అనుపాసరత్నాకరే

ధాతూపధాతురసోప రస గత్నోపరత్న విషోపవిషాణాం

మారణ వివేకకథనన్నామ పంచమస్త్యంకః.

శ్రీరస్తు.

అనుపానరత్నాకరము.

ఆంధ్రతాత్పర్యము.

—o—o—o—

—= మహస్తస్సరంగము. =—

పక్వసువర్ణ భస్మగుణము.

శ్లో॥ స్వర్ణం శీతంపవిత్రం త్నయచమికనన శ్వాసమేహాస్ర పిత్తః
తైష్యాత్మైష్యతాస్రప్రదరగద హరంస్వాదుతి క్తంకమాయం ।
వృష్యంమేధా గ్నికాంతిప్రద మధమధురం కార్యహంచత్రి
దోషాక । మాదాపస్మారశూలజ్వర జీవపివపుర్బృహణం
నేత్రపథ్యం ॥

తా॥ స్వర్ణభస్మము చలవగను పరిశుద్ధముగను రుచికరముగను చేదుగను పగరు
గను వీర్యవృద్ధికరముగను నూత్నబుద్ధికరముగను దీపనకారిగను కాంతికరముగను
తీపుగనునుండు. మతియు త్నయ వాంతి కాస శ్వాస మేహము రక్తపిత్తము బల
హీనత విషము గాయము రక్తదోషము ప్రదరము కృశత్వము త్రిదోషములు పుష్కా
దము అపస్మారము శూల జ్వరము వీటిని నివర్తింపం జేయుటయేగాక శరీరపుష్టి
నేత్రములకుహితము వీటినిసగా గలుగంజేయు.

శ్లో॥ మృతంహాటకందివ్యకాంతిం తనోతిక్షతశ్వాసకాసక్షయంపిత్త
వాతౌ । ప్రమేహ గ్రహణ్యాతిసారంచకుష్ఠం జ్వరహంతిచా
ఖంషకంసర్పదంచ॥

తా॥ స్వర్ణభస్మము గాయము కాస శ్వాస త్నయరోగము వాతము పిత్తము
ప్రమేహము గ్రహణి అతిసారము కుష్ఠపు జ్వరములు వీటిని నివర్తింపం జేయుటయే
గాక శరీరమునకు దివ్యమైనకాంతి మిగులకామవృద్ధి వీటిని సగాగలుగంజేయు.

శ్లో॥ స్వర్ణంతి క్తంకమాయంమధురమతివయః స్థాపనంకాంతిదంచ ।
 పృష్ఠ్యంహృద్యంచబల్యంయచికరమఖిలంవాగ్నిశుద్ధిప్రదంచ ।
 ఆయుర్దంవై వలీనాంహరణమచిరతోనాశనం దుర్విమాణాం ।
 రోగేశోన్మాదమాంద్యంజ్వరపరిహరణంసర్వ రోగాభినాశం ॥

తా॥ స్వర్ణభస్మము చేదుగను వగరుగను మధురముగను ముసలితనమును బోగొట్టునదిగను కాంతి వీర్యవృద్ధి మనస్సంతోషము బలము రుచి పిశేషబుద్ధి వాక్పట్టు త్వము ఆయుర్వృద్ధి వీటిని గలుగజేయునదిగ నుండు. మఱియునిది ముదిమి దుష్ట విషము వున్మాదము జ్వరము యివి మొదలైన సర్వరోగములను బోగొట్టును.

శ్లో॥ స్వర్ణంవిధక్షేకలరోగనాశం కరోతిసౌఖ్యంప్రబలేంద్రియత్వం ।
 శుక్రస్యవృద్ధిం బలతేజరుద్ధిం క్రియాసుయుక్తంచ యుతంచ
 హేమం॥

తా॥ పక్వస్వర్ణభస్మము సర్వరోగములను బోగొట్టునదిగను యింద్రియములకు పట్టుత్వమును గలుగజేయునదిను శరీరమునకు సౌఖ్యమును గలుగజేయునదిగను శుక్రము బలము లేజస్సు వీటి వృద్ధిని గలుగ జేయునదిగను సర్వరోగనాది క్రియలను గలుగ జేయునదిగనునుండు.

శ్లో॥ తపసియంమృతంకాంతింశందర్పంతనుతేతథా ।
 వాతంపిత్తంప్రమేహంచకాసంశ్వాసంక్షతంక్షయం ॥
 గ్రహణీమతిసారంచజ్వరంకుష్మంవిషంహరేత్ ।
 వయస్సస్థాపనంసర్వర్యబల్యంవృష్ఠ్యంయచిప్రదం ॥

తా॥ స్వర్ణభస్మము కాంతి కామోద్దీపనము ధీరయావనము స్వరము బలము శుక్రము వీటివృద్ధి యివిగలుగు. మఱియు వాతము పిత్తము ప్రమేహము కాసము శ్వాసము క్షతము (గాయము) క్షయ గ్రహణీ అతిసారము జ్వరము కుష్మపు విషము వీటిని నశింపజేయు.

అపక్వ సువర్ణభస్మ దోషము.

శ్లో॥ బలంచవీర్యంహరతేనరాణాంరోగవ్రజాన్వోషయతీహకాయే ।
 అసౌఖ్యకార్యంచసదైవహేమాఽపక్యంసదోషంమరణంక
 రోతి॥

తా॥ అపకృష్ట స్వర్ణభస్మము బలము వీర్యము వీటి నాశనము శరీరమునందు
రోగప్రాబల్యము యొప్పుదు అసౌఖ్యము మరణము వీటిని గలుగజేయు.

అపకృష్ట స్వర్ణదోష శాంతి.

శ్లో॥ అభయానితయాభుక్తాత్రిదిసంస్పృభిరంగనే ।

హేమదోషహరీభ్యా తాసత్యంసత్యంససంశయః ॥

తా॥ కరకమాన్యము తెల్లచక్కెర వీటిని సమముగచెర్చి 3 దినములు పుచ్చు
కొనిన అపకృష్ట స్వర్ణభస్మ సేవనచే గలిగిన దోషములు నిస్సందేహముగ నశించు.

పకృష్ట రాష్ట్రభస్మ గుణము.

శ్లో॥ తారంచతారయతిరోగ సముద్రపారం దేహస్యసౌఖ్యదమికం

పలితంనిహంతి హస్తీహరోగవిషదోషమంప్రసహ్యవృష్యం

పునర్ననకరంకురుతేచిరాయుః॥

తా॥ రాష్ట్రభస్మము రోగమనెడి విషముయొక్క దోషమును బలాత్కార
ముగ హరించి రోగమనెడి సముద్రమును దాటించుటయేగాక దేహసౌఖ్యము పలిక
నాశనము వీర్యవృద్ధి వాధకమునుపోగొట్టి యవ్వనము దీప్తియును వీటిని గలుగజేయు.

శ్లో॥ తారంకరోత్యామయసింధుపారం పితౄపహం వాతకఫౌని

హన్తి । గుల్మంప్రమేహంశ్వసనం చకాసంస్థి హక్షయక్షీణయే

కృద్విషార్తిమ్॥ వలీవలితనాశనంక్షుధాకాంతిపుష్పిదంపాండు

శోఫహంధదాతిచాయుషంసృణామిదం॥

తా॥ రాష్ట్రభస్మము విశేషముగ సర్వరోగములను హరింపజేయు. మఱియు
పిత్తము వాతము శఫము గుల్మము ప్రమేహము శ్వాస కాస స్థి హము క్షయరోగము
క్షీణత్వము యకృత్తు విషము వరులు పలితము శోఫ వీటిని నివర్తించుజేయుటయే
గాక శరీరకాంతి శరీరపుష్టి ఆయుర్యవృద్ధి వీటిని సగాగలుగజేయు.

అపకవ్య రౌప్యభస్మ దోషము.

శ్లో॥ అశుద్ధంరజతంకుర్యాత్పాండుకంమగళగ్రహాన్ ।

వివిధంవీర్యనాశంచబలహానింశిరోరుచిం॥

తా॥ అపకవ్య రౌప్యభస్మము పాండువు దురిద గళగ్రహము చలువిధములగు వీర్యనాశము బలహాని తలనొప్పి వీటిని గలుగజేయు.

శ్లో॥ తారంచదేహస్యకరోతితాపవిక్లంధతాంయచ్చతిశుక్రనాశం ।

అపాటనంవీర్యబలప్రహానింమహాగదాన్వోషయతీహకాయే ॥

తా॥ అపకవ్య రౌప్యభస్మము శరీరమునందు జ్వరతాపము మలమువలె దుర్లంధము శుక్రక్షయము దుర్బలము వీర్యహాని శోగప్రాబల్యము వీటిని గలుగజేయు.

అపకవ్య రౌప్యదోష శాంతి.

శ్లో॥ శర్మరాంమధుసంయుక్తాంసేవయేద్యోచితత్రయం ।

అపకవ్యరౌప్యదోషేణవిముక్తస్సుఖమశ్నుతే ॥

తా॥ శర్మరాయందు తేనెవైచి గలిపి దానిని కి దినములు నేవించిన అపకవ్య రౌప్యభస్మ సేవనచే గలిగిన దోషములన్నియు తొలగు.

పకవ్య తామ్రభస్మ గుణము.

శ్లో॥ కుంభస్లేహ జ్వరకఫమరుఛావసకాసార్తిశోఘాస్తంద్రాకూలో

దరిక్రమివమీపాండు మోహాతిసారాన్ । అర్యోగుల్మక్షయ

భ్రమశోవాధిమేహాదిహిక్మా శుద్ధంశుల్బంహరితసతతం

వన్తివృద్ధింకరోతి॥

తా॥ కుంభమైన తామ్రభస్మము కుంభపు స్లేహ జ్వరము కఫము వాతము క్వాస కాస వాపు తంద్ర కూల పుడధిరోగము కృమిరోగము వాంతి పాండువు మూర్ఛ ఆతి పొరము మూలవ్యాధి గుల్మరోగము క్షయ భ్రమ శోరోగము ప్రళేహము సోదలగు రోగములు యెక్కిగ్గు వీటిని బోగొట్టుటయేగాక అగ్నిదీపమును నగలుగజేయు.

శ్లో॥ కాసంశ్వాసంక ఘంపాతంస్లేహానముదరింకృమిన్ ।
కున్దంశూలంజ్వరంతండ్రావమింశోఘంచపాండుతాం ।
మోహమగ్నోతిసారంచక్షయంగుల్మంశిరోవ్యధాం ।
హిక్మాంమేహంభ్రమంహంతిరవిర్వన్హింవిభోధయేత్ ॥

తా॥ తామ్రభస్మము కాస శ్వాస కఘము వాతరోగము ప్లేహ వుదరరోగము క్రిమిరోగము కుష్టువులు శూలలు జ్వరములు తండ్ర వాంతి వాపు పాండువు మూర్ఛ అర్ఘస్సు అతిసారము క్షయ గుల్మము తలనొప్పి యొక్కిళ్ళు ప్రమేహము భ్రమము వీటిని హరింపం జేయుటయే గాక అగ్నిదీపనమును సగాగలుగంజేయు.

శ్లో॥ వన్హింప్రసేపయతినాశయతీహకుష్మమర్ఘాంసి పాండురప్రమేహ
గదంసశోఘం । అన్యాశ్చదుస్తరగదా సఖిలాస్తమాత్థాంస్తా
మ్రంప్రయుక్తమచిరాశ్చనిహంతిశిఘ్రిం॥

తా॥ కుష్మమగు తామ్రభస్మము కుష్టువు మూలవ్యాధి పాండువు ప్రమేహము వాపు యివి మొదలైన అసాధ్యరోగంబులన్నియు అతిత్వరలో నివర్తించుటయే గాక దీపనమును సగాగలుగంజేయు.

అపక్వ తామ్రభస్మ దోషము.

శ్లో॥ ఏకోదోషోవిషేతామ్రేత్వసమ్యజ్మగ్రితేఽష్టతే ।
దాహస్వేదోఽరుచిర్మూర్ఛాచ్ఛ్లేషోరేఖోవమిభ్రమః॥

తా॥ విషమునకు ఏకకాదోషమేనుండును. తామ్రభస్మము అపక్వముగనుండిన దాహము స్వేదము ఆరుచి మూర్ఛ శరీరమందలి జిగట రేకమనేరోగము వాంతి భ్రమము యిటుల 8 విధములయిన దోషముగలిగియుండుగాన నిది విషమునకంటె క్రూరమని యెరుంగవలయు.

శ్లో॥ పాకేనక్లింశంవమంకరోతినిరేచసంతాపమత్రోతిమూర్ఛాం ।
హస్తాయురుచై చ్ఛర్భమమోహపాకేశుక్రాపహం దేహబలా
పహరీ॥

తా॥ అపక్వమగు తామ్రభస్మము నమనము విరేచనము సంతాపము అతి మూర్ఛ భ్రమము మోహము పాకము శుక్రక్షయము దుర్బలము వీటిని గలుగ జేయుటయే గాక ఆయువును సగా నశింపజేయు.

శ్లో॥ తామ్రమపక్వం నమనం విరేకతాపాదికం భ్రమం మూర్ఛామ్ ।
మేహం బలస్య నాశం కరోతి శుక్రస్య చాయషశ్చాపి ॥

తా॥ అపక్వమైన తామ్రబస్మ సేవనచే నమనము విరేచనము తాపము భ్రమ మూర్ఛ ప్రమేహము బలనాశనము వీర్యనాశనము ఆయుక్షీణత యివి గలుగు.

అపక్వ తామ్రదోష శాంతి.

శ్లో॥ మునివిహితాపానం నాథాన్యాకం సితాంచకైః ।
తామ్రదోషమశేషం వై పిబన్వన్యాద్విసత్రయాత్ ॥

తా॥ తెల్లచక్కెర అడవిధాన్యపుబియ్యము లేక ధనియాలు వీటిని సమముగ చేర్చి పుడకముతోనూరి 3 దినములు ప్రాతఃకాలములయందు నేనించిన అనగా పానముజేసిన అపక్వ తామ్రభస్మ సేవనచేగలిగిన దోషములు హరించు.

పక్వ వంగభస్మ గుణము.

శ్లో॥ బల్యందేవనిపాచనం రుచికరం ప్రజ్ఞాకరం శీతలం ।
సౌందర్యం కవివర్ధనం హృతరుజంచాగోగతాకారకం ॥
ధాతుస్థైర్యకరం క్షయక్షయకరం సర్వప్రమేహోపహం ।
వంగంభక్షయశోనరస్య నభవేత్స్వప్నే పిశుక్రక్షయః ॥

తా॥ పక్వవంగభస్మము క్షయ ప్రమేహము వీటిని నివర్తింపజేయుటయే గాక బలకరముగను దీపనకారిగను జీర్ణకారిగను రుచికరముగను తీవ్రబుద్ధి గలుగజేయునది గను శీతలముగను సౌందర్యకరముగను కవిత్వశక్తికరముగను రోగహంకముగను అరోగ్య కరముగను వీర్య స్తంభనకారిగను నుండు. మతియు వంగభస్మము నేవించువానికి స్వప్నమునందు సగా వీర్యనాశనము గలుగదు.

వంగేశ్వర గుణము.

శ్లో॥ భ్రమతమకకఫేవా శ్వాసకాసక్షయేవా విషరుధిరకశీలేవాత
పిత్తప్రమేహేఽపి గ్రహణి సశూలేకుష్మపాండ్యలప్సవీర్యే బహు
గదవతి శస్త్రోరమ్యనంగేశ్వరోసా॥

తా॥ శుద్ధమగు వంశేశ్వరరసము భ్రమ తమము కళము శ్వాస కాస త్తయ విషవికారము రక్తవికారమువలన గలిగినవీచ వాతము పిత్తము ప్రమేహము జ్వరము గ్రహణి శూల కుష్ఠపు పాండువు చిక్కిపోవుట యివి మొదలైన అనేకరోగములను హరింపజేయు.

శ్లో॥ భ్రమతిమిరకశస్రమేహకాసాశ్వసపవనసత్తరక్తదోషాః ।

గ్రహణిగదసశూలకుష్ఠపాండు డ్వరగదమపహంతివంగరాజః ॥

తా॥ వంశేశ్వరరసమును నేవించుటవలన భ్రమ తిమిరరోగము కళము ప్రమేహము కాస శ్వాస వాతము పిత్తము రక్తదోషము సంగ్రహణి శూల కుష్ఠము పాండువు జ్వరము యివి తొలగు

శ్లో॥ శ్వసపమే హసమీరణచాశనః ప్రదరశూలయకృత్కృశపాం

హృత్ । భ్రమమిక్షయపల్లవీర్యకృత్స కిలనోగహరశ్శుచి

వంగకః ॥

తా॥ వంగభస్మము శ్వాస ప్రమేహము వాతము ప్రదరరోగము శూల యకృత్ కళము పాండువు భ్రమ వాంతి త్తయ యివి మొదలైన సర్వరోగములను నశింప జేయుటయే గాక బలము వీర్యము వీటిని సగాగలుగజేయు.

అపస్వి పల్లభస్మ దోషము.

శ్లో॥ పాకేన్హి ఖలువంగకో ష్టాంగుల్మాలిమహన్తిరోగాః ।

పాండుప్రమేహపచివాతశోశితంబలాపహరంకురుతేనరాణామ్ ॥

తా॥ అపక్వమగు వంగభస్మము కుష్ఠపు గుల్మము యివి మొదలైన గొప్ప రోగంబులు పాండువు ప్రమేహము అపచి వాతము రక్తవికారము కామక్షయము వీటిని గలుగజేయు.

శ్లో॥ యశ్చ సక్త్వం భవేద్ద్యంగం గుల్మకుష్ఠప్రమేహకృత్ ।

వాతశోశితమందాగ్ని పాండుదౌర్బల్యరక్షిదమ్ ॥

తా॥ అపక్వమైన వంగభస్మము గుల్మము కుష్ఠపు ప్రమేహము వాతము రక్త దోషము అగ్నిమాంద్యము పాండును దుర్బలము వీటిని గలుగజేయు.

అపక్వ వంగదోష శాంతి.

శ్లో॥ మేషశ్రంగీసితాయుక్తాం యస్సేవతిదినత్రయం ।

వంగదోషవిముక్తో సౌసుఖంజీవతిమానవః ॥

తా॥ తెల్లశర్కర వద్దివేరుపట్టచూర్ణము వీటిని సమముగజేర్చి 3 దినములు సేవించిన అపక్వ వంగభస్మదోషమువలన గలిగిన గోగములన్నియు నివర్తించు.

పక్వ జనదభస్మ గుణము.

శ్లో॥ జననంతువరంతి క్తం శీతలంకఫస్తిహృత్ ।

చక్షుచ్ఛ్యంపరమంమేహం పాంశుంశ్వాసంచనాశయేత్ ॥

తా॥ పక్వమగు సత్తుభస్మము వగరుగను చేదుగను శీతలముగను నేత్రములకు మిగుల హితకారిగనుండు. మతియునిది కఫము పిత్తము ప్రమేహము పాండువు శ్వాస వీటిని నశింపజేయు.

శ్లో॥ త్రిదోషవ్రమేహాన్ని మాన్ద్యాక్షిరో గానతీసార పిత్తజ్వరాజ్జీర్ణ

కాసాః । విబంధామనాతంహరేన్ద్రీతి హేతుర్వమింశూల

శీతజ్వరాస్సప్తతీశ్చ ॥

తా॥ జనద (సత్తు) భస్మసేవనచే త్రిదోషము ప్రమేహము అగ్నిమాంద్యము నేత్రరోగము అతిసారము పిత్తజ్వరము అజీర్ణము కాస మలబంధము ఆమవాతము వాంతి కూల శీతజ్వరము రక్తాతిసారము యివి నివర్తించు.

అపక్వ జనదభస్మ దోషము.

శ్లో॥ అపక్వంజనదంరోగాః ప్రమేహజ్జీర్ణచూగుతాః ।

నమింభ్రమరకరోత్యేసం శోధయేన్నాగవత్తతః ॥

తా॥ అపక్వమగు సత్తుభస్మము ప్రమేహము అజీర్ణము వాతరోగములు వాంతి భ్రమ వీటిని గలుగజేయునుగాన నాగము శుద్ధిజేయురీతిగా దానిని శుద్ధిచేసి పుచ్చు కొనవలయు.

అపక్వ జనదదోష శాంతి.

శ్లో॥ శాలాభయాంసితాయుక్తాం సేవయేద్దోషదినత్రయం ।

జనదస్యవికాపోన్య నాశమాయాతినాన్యధా ॥

తా॥ కరణపిండల చూడ్చుచునందు శరీరరక్షైచి 3 దినములు సేవించిన అపకృ
మగు సత్తుభక్తు సేవనచే గలిగినదోషము నివర్తించు.

పక్ష్య నాగభస్మ గుణము.

శ్లో॥ త్షయపవనవికారే గుల్మపాండావ్యమయేషుభ్రమ కృమిక ఫశూ
లేమేహకాసామయేషు । గ్రహణీగుదగదేవై సప్తవన్దాప్రశస్త
శ్శుభవిధకృతనాగః కామపుష్టిందదాతి ॥

తా॥ నాగభస్మము త్షయ వాతవికారము గుల్మము పాండువు భ్రమ క్రిమి
కఫము శూల ప్రమేహము కాస సంగ్రహణి భగందరము అగ్నిమాంద్యము యివి మొద
లయిన వ్యాధులను బోగొట్టుటయేగాక వీర్యవృద్ధిని సగా గలుగజేయు.

శ్లో॥ నాగోనానాగశతైశ్చల్యబలందదాతివ్యాధింశ్చనాసయతిజీవిత
మాతనోతి । వాయుంప్రమిషంనిహంతిసతి క్తమేవంవృష్యంచ
పిత్తకరమాశు మృతింనిహంతి ।

తా॥ నాగభస్మము 100 యేనుగుల బలమును పుట్టించునదిగను సమస్తరోగ
ముల నశింపజేయునదిగను ఆయుస్సును వృద్ధిజేయునదిగను వాతిము కృమి యివి
మొదలయిన రోగముల బోగొట్టునదిగను చేదుగను శీతకారిగను వీర్యవృద్ధిరముగను
పిత్తకరముగను అకాలమృత్యువును నివర్తించునదిగను నుండు.

శ్లో॥ వాతిరోగంక్షయంగుల్మంపాంశుశూలభ్రమిర్మాక ఫం । వహ్ని
మాంద్యంశుక్రదోషం కాసాఝోగ్రహణీకృమిర్మా ॥ అపమృ
త్యుంనిహంత్యాసు శతనాగ సమంబలం । దదాతిచాయుషో
వృద్ధించేత్కృతం విధినాప్రియే॥

తా॥ ఓప్రియురాలా ! కాస్తాని సారముగ క్రమముగ చేయబడిన నాగభస్మము
వాతిము త్షయరోగము గుల్మము పాండువు శూల భ్రమ కఫము అగ్నిమాంద్యము
శుక్రదోషము కాస అఝోరోగము సంగ్రహణి క్రిమి అపమృత్యువు వీటిని నశింపం
జేయుటయేగాక 100 యేనుగులబలము ఆయుర్వృద్ధి వీటిని సగాగలుగజేయు.

అపకవ్య నాగభస్మ దోషము.

శ్లో॥ కుష్మాని గుల్మారుదిచాండురోగాః క్షయంకఫం రక్తవికార
కృచ్ఛ్చం । జ్వరాశ్మరీశూలభగందరాధ్యంనాగంహ్యపకవ్యం
కురుతేనరాణాం॥

తా॥ అపకవ్యమగు నాగభస్మము కుష్మపు గుల్మరోగము అరుచి పాండువు
క్షయ కఫము రక్తవికారము మూత్రకృచ్ఛ్చము జ్వరము అశ్మరీరోగము శూల భగం
దరరోగము వీటిని గలుగజేయు.

అపకవ్య నాగదోష శాంతి.

శ్లో॥ హేమాహరీతకీంసేవేత్ సితాయుక్తాందినత్రయం ।
అపకవ్యనాగదోషేణవిముక్తస్సుఖమేవతే॥

తా॥ పస కరక్కాయ వీటిని చూర్ణించి అందులో శిశిరకలిపి దానిని
3 దినములు సేవించిన అపకవ్యనాగభస్మ సేవనచే గలిగిన వ్యాధులు నివర్తించు

పకవ్య లోహభస్మ గుణము.

శ్లో॥ లోహం మృతం కజ్జలసన్నిభంతుభుక్తేన దాఘోరసరాజ
యుక్తం । తస్యైవదేహేచభవంతిరోగామృతోపకామః పునరే
తిధామ ॥ ఆయుఃప్రదా తాబలవీర్యకర్తారోగస్యహర్తామృ
తస్యకర్తా । అయస్సమానంసహికించితస్యవ్రసాయనంశ్రేష్ఠత
మంవదంతి॥

తా॥ కజ్జలిలో పద్యకమగు లోహభస్మము శుద్ధిజేయబడిన పాదరసము వీటిని
జేర్చి సేవించిన శరీరమునందు యెట్టిరోగమును కలుగకుండుటయేగాక కామహీనులకు
అధికకామమును సగాగలుగజేయు. మతియు సీలోహభస్మము ఆయుర్వృద్ధి బలము
వీర్యము కామవృద్ధి వీటిని గలుగజేసి సమస్తరోగులను హరింపజేయు. గాన
యాభస్మముతో సమానమైనది యెద్దియులేదనియును సమస్తరసంబులలో లోహ
భస్మమే శ్రేష్ఠమైనదియును వైద్యవేత్తలు చెప్పెదరు.

శ్లో॥ లోహాజంతువికార పాంశుపవనక్షీణత్వ సిత్తామయస్థా
ల్యుగ్భోగ్రహణీద్వ్యర్థికఫజిచ్ఛోఘప్రమేహప్రణత్ । గుల్మ

స్లిహవిహపహంబలకరంకాంతాజనానందకం || సౌఖ్యాలంబిత
సాయనం మృతిహరందృష్టేశ్చ కాంతిప్రదం | ఆమవాతగదే
షుశోభనంపాండుమేహగదనాశనేజః | చుప్తకుప్త పలితాన
వాతజిత్వాన్యజ్జరామృతివలీనాశనః ||

తా|| లోహభస్మము జంతువికారము పాముకాటువిషము పాండుగోగము వాత
క్షీణత్వము పిత్తగోగము శరీరస్థూలత్వము మూలవ్యాధి సంగ్రహణి జ్వరము కఫము
శోఫ ప్రమేహము గుల్మము ప్లిహము ముసలితనము నేత్రగోగము ఆమవాతము మహా
కుష్ఠపులు శ్వేతకుష్ఠము రక్తవికారము మృత్యువు వశులు పలితము (చెండ్లకలు నెఱ
యుట) యివి మొదలైన వ్యాధులను బోగొట్టుటయేగాక మిక్కిలి బలము పెక్కు
స్త్రీలలోరమించు శక్తి వీటిని సగాగలుగజేయు

శ్లో|| శశోఫ పాండుక్షయకామలామయప్రమేహహావీరహానీమకాని |
తత్కేవలం లోహమిదం నిహంతి నిసేవితం హ్యేత్యవతానరేణ ||

తా|| లోహభస్మ నేవనచే శోఫశో గూడిన పాండువు క్షయ కామిల ప్రమే
హము హానీమకమ్మయివి మొదలైన వ్యాధులు నివర్తించు.

శ్లో|| పాండుంఖండ యతిక్షయం క్షపయతి త్షైత్యంత్యేణో తిక్షణా
త్కాసనాశయతి భ్రీమాశమయతి శ్లేష్మామయం ఖాదతి |
అర్శోగుల్మ సమూలపిసవమీ శ్వాసప్రమేహగుచింశీఘ్రి
నాశయతి ప్రభూతగుణకృణ్ణోహంపరంమారితం ||

తా|| లోహభస్మము పాండువు క్షయ క్షీణత్వము కాస భ్రీమ శ్లేష్మగోగము
అర్శస్స గుల్మగోగము పీస వాంతి శ్వాస ప్రమేహము అరుచి వీటిని హరింతుండేయు.

శ్లో|| మృగవిలోచనకుంజరగామిచిశ్రుణు వథామ్యయి లోహగుణా
నహం | సువిధిమారితమేవహరత్యయః క్షిమిసమీరణ పాండు
విషజ్వరాః | భ్రీమవమిశ్వశసగ్రహణిగదాన్క ఫజరాకనన
క్షయకామలాః | అరుచిపీసపిత్తప్రమేహకాః గుదజగుల్మరు
గామనమీరణాః || స్లిహస్థౌల్యవిహాశనంబలకరంకాంతాజ

నానందదం । క్షీణత్వంవిధుకోతిదృష్టిదనకంశోసాపహంకుష్ట
 నుత్ ॥ భుక్తంశుద్ధంసేంద్రసంయుతమిదం సర్వామయధ్వంసనం ।
 కాంతాచ్చేంద్రియరసాయనంచహిపరంకాంతేఽస్తిబింబాధరే ॥

తా॥ శేడి సేత్రములతో సమానముగు సేత్రములు కలదియును మండించిన
 యేనుగ నడకవంటి నడక గలదియునునగు ఓప్రియరత్నమా ! లోహభస్మగుణమును
 చెప్పెదనువినుము. శాస్త్రాక్రమగు పక్షముచేయబడిన లోహభస్మము క్రిమి వాత
 రోగము పొందుచు పడుచు జ్వరము భ్రమ వాంతి శ్వాస గ్రహణి కఫము ముదిమి
 కాస తుయ కామిల అరుచి పీనస పిత్తము ప్రమేహము అర్చస్సు గుల్మము ఆమ
 వాతము స్లిహా ఫేల్యము కృశత్వము శోఫ తుష్కపు వీటిని హరింపంజేయుటయేగాక
 రతినలుపునపుడు స్త్రీలకు సంతోషమును పుట్టించునట్టి సమగ్రత కండ్లకు వైర్మల్యము
 వీటినినగాగుగంజేయు. దొండపండువంటి పెదవిగల ఓ స్త్రీరత్నమా ! లోహభస్మ
 మును శుద్ధిజేసిన పాదరసముతో నేవించిన సమస్తరోగములు తొలగు. గాన యీ
 లోహభస్మమునకంటె రసాయనములలో శ్రేష్ఠమైనది యేదియునులేదు.

శ్లో॥ అల్పౌషధస్తోకపుటై ర్హి సగంధకపారదైః । అపక్వలోహజం
 చూర్ణమాయుఃక్షయకరంపరం ॥ షణ్ణత్వకుస్మామయమృత్యు
 దంభవేత్ హృద్రోగశూణాకురుతేశ్వరీంచ । నానారూజానాం
 చతథాప్రకోపంకరోతిహృల్లాసమశుద్ధలోహం॥

తా॥ ఆయోమారణముకు చేర్చవలసిన ఔషధములు తక్కువైనను లేక పుట
 ములు తక్కువైనను గంధకము పారదము యివి మిశ్రము కాకపోయినను లోహ
 భస్మము అశుద్ధముగు. ఇట్టిలోహభస్మమును నేవించిన అయుస్సు క్షీణించు. మతియు
 నిదిపండత్వము కుష్ఠము మృత్యువు హృద్రోగము శూల అశ్మరి నానావిధరోగములు
 హృల్లాసరోగము వీటినిగలుగంజేయు.

శ్లో॥ విషంక్షేదంకరోత్యేవవీర్యంకాంతినిహంతిన ।
 అపక్వంహియతోలోహంతతస్సమ్యగ్విసాచయోత్ ॥

తా॥ అపకవ్యమగు లోహభస్మము విషము క్షేదము వీటినిగలుగజేయు. మఱియు నిది వీర్యము కాంతి నశింపజేయు. గనుక లోహమును శుద్ధభస్మమును నటుల చక్కగపక్వముజేసి దానిని సేవించవలయు.

శ్లో॥ గరళంక్లమవాంతివీర్యహాతిదోషాఃప్రవగంతిలోహకే ।
అధశోధనభావకాఽపుటాఽవిధిన్తేనవదంతిసూరయః ॥

తా॥ లోహమునకు విషము గ్లాని వాంతి వీర్యహాని అనునీ దోషంబులున్నవని అయుర్వేదవేత్తలుచెప్పెదరు. గనుక వాటి నివారణకొరకై శోధనభావన పుటములను తామ్రమునకు జేయురీతిగా జేయవలయు.

అపకవ్య లోహభస్మ శాంతి.

శ్లో॥ మునిరసపప్త విడంగం మునిరసప్రీధం చిరస్థితేఘ్రేఘ్రదానయతి
లోహదోషాఽవ్హార్షవనీతేపిండమివ ॥

తా॥ వాయువిడంగములను అగశిఅకు రసమునోహరి యెండలో చక్కగ యెండించి దానిని అగశిఅకురసముతో సేవించిన అన్ని దెన్నను కరిగించుచందంబున లోహభస్మ జనితదోషములను బోగొట్టు.

అపకవ్య లోహజన్యకీట శాంతి.

శ్లో॥ ఆరగ్వధస్యమజ్జోత్థరేచనంకీటశాంతయే ।
భవేదప్యతిసారశ్చపీత్యాద్వదుగ్ధంతుతజ్జయేత్ ॥

తా॥ అపకవ్య లోహభస్మమును సేవించిన కడుపునందు పురుగులుజనించుగాన శలబంకతో విరేచనమునకు పుచ్చుకొనిన అవినశించు. లేక అతిసారమైనను జనించు. అది నివర్తించుటకై పాలుత్రాగవలయు.

శ్లో॥ సైధవంత్రివృతాయుక్తంసేవయేత్తప్తవారిణా ।
అయోవికారశాంతిస్సాస్యత్వాసంకేశేవదర్శనాత్ ॥

తా॥ సైంధవలవణము తెల్ల తెగడ వీటిని సముముగచేర్చి చూర్ణించి పుష్కాదక ములోకలిపి సేవించిన ,, విష్ణుపును చూచినమాత్రమున పాదములు తొలగఁచందంబున అశుద్ధలోహభస్మ సేవనచే గలిగినవికారము నివర్తించు.

శ్లో॥ ఖండమూక్షికసంయుక్తమేలాచూర్ణందినత్రయం ।
వికారోలోహజ స్తన్యభుక్త్యానాశంసమాప్నుయాత్ ॥

తా॥ కలకండచూర్ణము యేలకులచూర్ణము వీటిని మాక్షికమును తేనెయందు కలిపి 3 దినములు నేవించిన అపక్వ లోహభస్మ నేవనచే గలిగినదోషములు నివర్తియగు.

శ్లో॥ సింధూత్థంత్రివృతాచూర్ణం నేవితంకోష్ణవారిణా ।

లోహజావికృతిస్తస్యవినశ్యతినసంశయః॥

తా॥ సైంధవలవణము తెల్లతెగడచూర్ణము వీటిని కొంచమువేడిగనుండు నీళ్లలోకలిపి పానముజేసిన అపక్వ లోహభస్మ నేవనచే గలిగినదోషములు నివర్తియగు.

శ్లో॥ సితయామధునావాపి శ్వేతదూర్వారనంపితేత్ ।

వికారం లోహజంత్యక్తాస్థుఖమేవహిజనతి॥

తా॥ తేనె శర్కర వీటియందు దేనితోనైనను తెల్లగరికెరిసమును మిళితము జేసి నేవించిన అపక్వ లోహభస్మను నేవించుటవలన గలిగినదోషములన్నియు తొలగి స్థుజీవిగనుండు.

అపక్వ సువర్ణమాక్షికభస్మ గుణము.

శ్లో॥ స్యాన్మాక్షికస్తీక్తసుగీపనఃకటుద్ధుర్నామ కుష్టామయభూతనా శనః । పాండుప్రమేహక్షయనాశనోలఘుస్సత్వంమృతంతస్యసు వర్ణవద్గుణైః॥

తా॥ సువర్ణమాక్షికభస్మము చేదుగను దీపనకారిగను కాముగను చులకనగను నుండు. మతియు దుర్నామము క్షుమ భూతభాద పాండువు ప్రమేహము క్షయ వీటిని సశింపంజేయు. మతియునిది వ్యర్థభస్మముతో సమానముగనుండు.

శ్లో॥ వివిధపాండుగదా భృమకంక్షయంశ్వసనకంచ జయేన్మృత మాక్షికం॥

తా॥ వ్యర్థమాక్షికభస్మమును నేవించిన నానావిధములగు పాండురోగము భృమ క్షయరోగము శ్వస యివి నివర్తియి.

శ్లో॥ వృష్యంస్వర్యహిచక్షుష్యంవ్యవాయ్యపిరసాయనం । హంతి వస్త్యర్థిశోఘోఘోహేమకుష్ఠో దిరక్షయాత్ ॥ పారిషకోగం

విషంపిత్తంకామలాంచహలీమకం | వాతంనతాత్మజఃపుత్రం
రావణస్వయథాహానత్ ||

తా॥ స్వర్ణమాక్షికభస్మము వీర్యవృద్ధి కంఠమునకు సుస్వగము స్త్రీసంభోగము నందు అధికశక్తి వీటినిగలుగం జేయుటయేగాక శత్రురోగములను సగా నశింపం జేయు. మఱియు నీస్వర్ణమాక్షికభస్మము పొత్తికడుపునొప్పి వాపు అర్చస్సు ప్రమే హము కుష్ఠపు పుదరిరోగము క్షయ పొందువు విషము పిత్తము కామిల హలీమకము వాతరోగము వీటిని హరింపంజేయు.

అపక్వ స్వర్ణమాక్షికభస్మ దోషము.

శ్లో॥ అపక్వస్వర్ణమాక్షికేణాశుదేహంసంక్రమతేరుజా॥

తా॥ అపక్వ స్వర్ణమాక్షికభస్మమును సేవించిన శరీరమునందనేక రోగములు జనించ

అపక్వ స్వర్ణమాక్షికదోష శాంతి.

శ్లో॥ కుటున్ధస్యకషాయేణమాక్షివికృతిశాంతిక్యత్ |

త్విదైవదాడిమత్ప్రగ్వాదేయాదేహసుఖార్థినే॥

తా॥ ఉలవ కషాయముగాని దాడిమతోలు కషాయముగాని సేవించిన అపక్వ స్వర్ణమాక్షిక సేవనచే జనించినదోషము నివర్తించు.

పక్వ రాప్యమాక్షికభస్మ గుణము.

శ్లో॥ రాప్యమాక్షికగుణస్తు హేమవచ్ఛోదితోఽతిగుణచస్సుసే
నితిః | మేహకుష్ఠ కృమిశోఘ పాండుతాపస్మృతీర్హరితిసోస్మ
గ్నింజయేత్ ||

తా॥ పక్వమగు రాప్యమాక్షికభస్మము మేహము కృమిరోగము శోఘ పాండువు అపస్మారము ఆశ్మరి వీటిని హరింపంజేయుటయేగాక శరీరమునకు బంగారువంటి కాంతిని సగాగలుగంజేయు.

అపక్వ రాప్యమాక్షికభస్మవేకా దోషము.

శ్లో॥ అపక్వరాప్యమాక్షికేణామయానేకాశ్చభవంతి ||

తా॥ పక్వముగాని రాప్యమాక్షికభస్మమును సేవించిన అనేక రోగములు గలుగు.

అపక్వ కాప్యమాక్షికదోష శాంతి.

శ్లో॥ వికారోయదిజాయేతంవిమలాయానిషేవణాత్ ।

శర్కరాపహితాభత్యౌమేషశృంగీదివత్రయం ॥

తా॥ ఒద్దివట్ట కషాయములో శర్కరవైచి 3 దినములు నేవించిన అపక్వ కాప్యమాక్షికభస్మ నేవనచే గలిగిన వికారము నివర్తింతు.

తుఫ్థ భస్మగుణ దోషములు.

శ్లో॥ తుఫ్థభస్మకఫంహంతిపామాంకుప్తవిషంకృమీన్ ।

చక్షుష్యంలేఖనంభేదిశుద్ధిస్సంహిదోషకృత్ ॥

తా॥ శుద్ధిజేయబడిన మైలుతుఫ్థభస్మము కఫము దురద కుష్టువు విషము క్రిమి వాతాదిదోషములు వీటినిహరించుంజేయుటయేగాక నేత్రములకు హితము మలవిసర్జనము వీటినిసగా గలుగంజేయు. శుద్ధిజేయని తుఫ్థభస్మము త్రిదోషములకు ప్రకోపమును గలుగంజేయునదిగ నుండు.

అపక్వ తుఫ్థదోష శాంతి.

శ్లో॥ జంబీరస్వరసంవాపిలాజానారినమన్వితాః ।

లామజ్జకజలంవాసిపిబేత్తుఫ్థకశాంతయే ॥

తా॥ నిమ్మపండ్లరసము పేలాలను నానజేసిన నీళ్ళు వట్టివేయను నానజేసిన నీళ్ళు వీటిలోదేనివైనను 3 దినములు త్రాగిన అపక్వతుఫ్థభస్మ నేవనచే గలిగిన దోషములు నివర్తింతు.

పక్వ శిలాజతుభస్మ గుణము.

శ్లో॥ పాండురంసికతాకారంశిర్పారాభంశిలాజతు ।

మూత్రకృచ్ఛాశ్మరీమేహకామలాపాంశునాశకృత్ ॥

తా॥ పక్వముగు శిలాజతుభస్మము యిసుకవలెను కర్పూరమువలెను తెల్లగ నుండు. మతియు మూత్రకృచ్ఛము అశ్మరీరోగము ప్రమేహము కామిల పాండువు వీటిని నశింపంజేయు.

అపక్వ శిలాజతుభస్మ దోషము.

శ్లో॥ అశుద్ధందాహమూర్చాచీన్భ్రమపితృప్రశోణితం ।

శిలాజతుప్రకురుతేమాంద్యమగ్నేశ్చవిట్ట్రహం ॥

తా॥ ఆశుధ్ధ శిలాజతుభవ్యము దాహము మూర్ఛాదితోగములు భగ్నిమ రక్తము
పిశ్తము రక్తప్రాసవము అగ్నిమాంబ్యము మలబద్ధము వీటిని గలుగఁజేయును.

అశుద్ధ శిలాజతుదోష భాంతి.

శ్లో॥ మరిచంఘృతసంయుక్తం సేవయేద్దిసనప్తకం ।

శివాజతుభ వందోషంకాంతిమాప్నోతిశ్చిత్తం ॥

తా॥ మిరియాల చూస్తున్న నేతితో 7 దినములు సేవించిన అపక్వశిలాజతు
భస్మ సేవనచే జనించిన వికారము నివర్తించు

శుద్ధచారణ భగవద్వ గుణము.

శ్లో॥ నూనన్నహరిబీజంతుభక్షణే త్పారి సంవృతం ।

తాచ సృష్టమనోముక్తికోర్కాన్యోగాన్యవాపి ॥

తా॥ మనుషుడెంత వ్యర్థము పోగనిదిస్మమును సేవించడో అంతవ్యర్థము పోషాను భిక్షువు గోగము సంసారము యివి యెక్కువవచ్చును?

అవ్యక్త.

మూ॥ చ్చోగదహృత్తై వస్వగలింధైవీష్ణాత్తదం ।

స్వాస్థ్యస్థానుచు బాధ కాదిహరణం దృక్పక్షే కాంతిప్రదం ।

వృష్యంమృత్యువినాశనంబలకరంకాంతాజనానందదం ।

శాస్త్రాలాతులసత్వోక్త్యచ్ఛభువిహిత్రోగాహారేదైవస్ఫుటం ॥

తా॥ శుద్ధపారదీభస్మము ఆకాశగమనము శరీరపుష్టి ధనము శేత్రవైగృహ్యము
కాంతి వీర్యవృద్ధి బలము స్త్రీలకు తృప్తినిగూగజేయుట పెద్దపులితో నమానమైన
బలము వీటిని గలుగజేయు. మఱియుఁగోగము ముసలితనము మొదలైనవి మృత్యువు
నను సరోగములు వీటిని నివర్తింపజేయు.

శ్రీ॥ రసోరసరసైర్మ్యుక్తః శోభితో భస్మసాత్మకః ।

త్రైలోక శేషునః కామః పద్మనః సర్వరోగహృత్ ॥

కామినీదర్పిదల వఃసుధాస్పగీసువక్తక్రీత్ ।

చి.శుక్లమృగైతిదౌర్బల్యరూపదఃకృమిమృషహః॥

చరమార్ణవాద్యుఘోషోయోగచాహ్నివరాంగనే ।

దహత్యగ్నిస్త్రాణాం నిధాశ్చక్రనామయాన్తరః ॥

తా॥ పాదరసము పద్రవములతో చేరియుండును. దానిని శుద్ధిపరచి భస్మము చేసి సేవించిన నది త్రిదోషములు నర్వరోగములు వీటిని నివర్తింపజేయు. మఱియు నిది క్రిమిరోగము కుష్ఠపు ముదిమి అపమృత్యుజాడ్యము ధాతుగతరోగములు వీటిని “అగ్నితృణములను దహించుభంగి” నివర్తించుటయేగాక కామవృద్ధికరముగను సురత కాలమునందు వీర్యవృద్ధికరముగను అమృతతుల్యముగను శరీరమునకు మంచికాంతిని గలుగజేయునదిగను సేత్రములకు బలకరముగను స్మృతి సౌందర్యము వీటిని వృద్ధి పరచునదిగను నుండు.

అశుద్ధాఽపక్వపారదభస్మ హోషము.

శ్లో॥ సంస్కారహీనం ఖలుసూతరాజం యస్మేనతేతస్య కరోతి
బాధాం దేహస్యనాశంవిదధాతీసూంకుష్మాదిరోగాజ్ఞానయే
న్నరాణాం॥

తా॥ అశుద్ధాపక్వపారద భస్మమును సేవించినవానికి శరీరబాధ దేహనాశ నము కుష్మాదిరోగములు వీటిని గలుగజేయు.

అస్యచ్చ.

శ్లో॥ అశుద్ధోజడతాంకుషంధాహంపీర్యప్రణాశనం ।

మూర్ఛాస్ఫోటంచమృత్యుంచక్రమాశ్కుర్యాన్మలైరసః ॥

తా॥ శుద్ధిసేయని పాదరసము నాగదోషముచే జడత్వము వంగదోషముచే కుష్ఠరోగము అగ్నిచాంచల్యముచే అధికతాపము అసహ్యగ్నిచే వీర్యనాశనము విష ముచే మూర్ఛయు మలముచే స్ఫోటకమును పర్వతముచే మరణము వీటిని యథాక్రమ ముగ గలుగజేయు.

అశుద్ధాఽపక్వ పారదదోష శాంతి.

శ్లో॥ వికారాయదిజాయంతేపారదాన్మలసంయుతాత్ ।

గంధకంసేవయేద్దేమాన్పాచితంవిధిపూర్వకం॥

తా॥ విధిపూర్వకముగ పక్వముచేయుబడిన గంధకమును సేవించిన అశుద్ధా పక్వపారద భస్మసేవనచే గలిగిన దోషము నివర్తించు.

అస్యచ్చ.

శ్లో॥ గవాంకుగ్ధయుతంపీత్యాగంధకందినసప్తకం ।

పారిదస్యవికారేణముక్తస్సుఖమవాప్నుయాత్ ॥

తా॥ శుద్ధిజేసిన గంధకమును ఆవుపాలులోవైచి దానిని 7 దినములు త్రాగిన పాదరస సేవనచే గలిగిన దోషములు తొలగి పౌఖ్యముకలుగు.

రస సిందూరశుద్ధభస్మ గుణము.

శ్లో॥ హరతిచరససిందూరంకాసశ్వాసాగ్నిమాంద్యమేహగణాన్ ।
రక్తవికారంకృచ్ఛ్రంబ్యరాదిరోగాన్యథానుపాసయుతం ॥

తా॥ రససిందూరమును తగుమైన అనుపానముతో సేవించినకాస శ్వాస అగ్ని మాంద్యము నానావిధప్రమేహములు రక్తవికారము మూత్రకృచ్ఛ్రము జ్వరము యివి మొదలగు రోగములునశించు

రససిందూర అపక్వదోషతచ్ఛాంతి.

శ్లో॥ రససిందూరమశుద్ధాద్రిసాద్విజాతంపారదనద్రోగాన్ ।
కుర్యాచ్చైత్తచ్ఛాంత్యైస్సుతమరిచరఃపిబేత్తునవ్తదిసం ॥

తా॥ అశుద్ధపాద రసముచే రససిందూరము చేసినను లేక విధిప్రకారము పక్వము కాకపోయినను ఆరససిందూరము పక్వముకాని పాదరసమువలె పెక్కు దారుణముగు వ్యాధులను గలుగఁజేయు. అందులకై మిరియాలహల్దీమును ఆవునేతిలో మిళితముజేసి 7 దినములు సేవించిన అపక్వ రససిందూర సేవనచే గలిగిన దోషము లన్నియు నశింతు.

రసకర్పూరపక్వ గుణము.

శ్లో॥ దేవకుసుమచందనకస్తూరికుంకుమైశ్వర్యం ।
ఖాదన్తరతిఫరగంవ్యాధింసోషద్రవంఘోరిం ।
విందతివస్తేర్దీప్తింపుష్టింవీర్యంబలంవిపులం ।
రమయతిరమణీశతకంరసకర్పూరస్య సేవకస్సతతం ॥

తా॥ శుద్ధిజేసిన రసకర్పూరమును లవంగము చందనము కస్తూరి కుంకుమపువ్వు వీటినినూరి దానితో సేవించిన ఫిరింగిరోగము పుషద్రవముతో గూడిన భయంకరముగు వ్యాధులు యివి నశింతు. మఱియు అగ్నిదీపనము శరీరపుష్టి వీర్యవృద్ధి మిగుల బలము 100 స్త్రీలతో రమించుకై వీటిని గలుగఁజేయు.

రసకర్పూర అపక్వదోషము.

శ్లో॥ సేవితోవిధినాకుష్మంసంధివాతంకఫాధికం ।
రసకర్పూరకఃకుర్యాత్తస్మాద్యత్సేవయేత్ ॥

తా॥ శాస్త్రోక్తప్రకారము శుద్ధజేయని రసకర్పూరము కుష్మభ్రు సంధివారము కఫాదిరోగములు వీటిని గలుగజేయుగాన దీనిని మిగుల ప్రయత్నముతో శుద్ధిజేసి పుచ్చుకొనవలయు.

అశుద్ధ రసకర్పూరదోష శాంతి.

శ్లో॥ మహిషీశక్యతోనీరంధ్రాగ్యాకంవాసితాయుతిం ।

పితేన్నీరేణముక్తస్సాన్వద్రసకర్పూరజైర్లదైః॥

తా॥ ఎనపక్షేడ రసమునుగాని ధనియాలచూర్ణము తెల్లచక్కెర వీటిని పుడక ములోపైచి వానినిగాని త్రాగిన అశుద్ధమును రసకర్పూరజేషనచే గలిగిన దోషము లన్నియు నివర్తించు.

శుద్ధ గంధకభస్మ గుణము.

శ్లో॥ శుద్ధోగంధోహరేద్రోగాన్కుష్టమృత్యుద్యురౌదికాన్ ।

అగ్నికారీమహానుష్టోవీర్యవృద్ధింకరోతిహి ॥

తా॥ శుద్ధగంధక భస్మము కుష్టము మృత్యువు జ్వరము యిది మొదలైన రోగములను హరిం గటదే గాక అగ్నిదీపనము శరీరమునకు వృష్ణము వీర్యవృద్ధి వీటిచి సగా గలుగజేయు.

అశుద్ధ గంధకభస్మ దోషము

శ్లో॥ అశుద్ధగంధకమరుతేచమగ్నం తాపంభ్రమౌసి త్రివిజాంతైర్జైవ ।

రూపంసుఖంపిర్యబలంనిహ స్తిచిష్టాచ్యశుద్ధోవినియోజనీయః॥

తా॥ అశుద్ధగంధక భస్మము కుష్టము తాపము భ్రమ పిత్తము వీటిని గలుగజేయుటయేగాక రూపము సుఖము వీర్యము బలము వీటినివగా నశించుజేయుగాన శుద్ధగంధకభస్మమునే నేమింభవలయు.

అశుద్ధ గంధకదోష శాంతి.

శ్లో॥ గవాంపమోఘృతై ర్యుక్తంనలీవికృతిశాంతిక్యత్ ।

త్వద్ధై నదేవకుసుమంపచాయుక్తంచశాంతిక్యత్ ॥

తా॥ ఆనుపాలు నెయ్యివీటిని కలిపి త్రాగిన అశుద్ధగంధక భస్మనేషనచే గలిగిన దోషములు హరించు. మఱియు లవంగములు పసు వీటిని నేకముగ చూర్ణించి పుచ్చుకొనిన అశుద్ధగంధక భస్మనేషనచే జనించిన దోషములు తొలగు.

శుద్ధ హింగుః గుణము.

శ్లో॥ తిక్తింకమాయంకిటుహింగునిం న్యాన్నేత్రామయఘ్నంకఘస్త్రి
హారి । హృల్లాసకుష్మజ్వరకామిలాశ్చప్లహామవాతౌచగదాన్ని
హంతి॥

తా॥ శుద్ధహింగుశ శిష్టముచేదుగను నగురుగను కారముగనుమందు మతియు
నిది నేత్రకోగము కఘము పిత్తము హృల్లాసకోగము కుష్మము జ్వరము కామిల హము
ఆనువాతము వీటిని నివర్తింపజేయు.

అశుద్ధ హింగుః దోషము.

శ్లో॥ అశుద్ధోదరదఃకుర్యాత్కుష్మంక్లే బ్యుక్లముభ్రమం ।
మోహంచశోభయే శ్చన్మాత్సిన్ధునై ద్యగ్నిహింగులల ॥

తా॥ అశుద్ధ హింగుశ శిష్టము కుసము నపుంసకత్వము శ్రమము భ్రమము
మోహము వీటిని గలుగజేయుగాన దీనిని సుక్తిజేయుట యత్యావశ్యకము.

అశుద్ధ హింగుః దోషశాంతి.

శ్లో॥ ఉత్పిన్యతేయదాన్యధిగ్దరఃస్వలిప్తేవణాత్ ।
తదాసూక్తనత్పిర్వాకార్యాశాంతిప్రతిక్రియా ॥

తా॥ అశుద్ధ హింగుశ శిష్టసేవనచే గలిగిన దోషములకు అశుద్ధ రసశిష్ట జవ్య
దోషమునకు చెప్పబడిన శాంతినిజేసిన నవి నివర్తించు.

అకష్ట అభ్రీకభస్మ గుణము.

శ్లో॥ మృతాభ్రీకంకామబలైస్రదంచవిషంమహచ్ఛ్మాసభగండరా
ఖ్యం । మేహభ్రీఘంఫిత్తకఘంచకాసర్కాయంనిహస్త్యేవయ
ధానుపానాత్ ॥

తా॥ శుద్ధజేసిన అభ్రీకభస్మమును యుక్తానుపానముతో నివించిన నది విషము
చాతము క్వాసము శగందరము మేహము భ్రమ పిత్తము కఘము కాసము క్షయము
వీటిని నివర్తింపం జేయుటయేగాక కామము బలము వీటిని సగాగలుగజేయు.

గ్రంథాంతరే.

శ్లో॥ శుద్ధాభ్రంసనువల్లకన్వయమితంకృష్టామధుభ్యాంయుతం ।
 మేహశ్వాసవిషంచకృమతులంవాతాంశ్చపిత్తాకఫాః ।
 కాసక్షీణక్షతక్షయగ్రహశికాపాంశుభ్రమౌకామలం ।
 గుల్మవ్యంబయధామివానవిధినామృతంబంచజీవీయతే ॥

తా॥ శుద్ధాభ్రమును 6 గురిగింజల ప్రమాణముగల తేనెలో పిప్పలి చూర్ణమునైచి దానితో సేవించిన మేహము శ్వాస విషవికారము కృమిరోగము వాత రోగములు పిత్తరోగములు కఫరోగములు కాస క్షీణత్వము గాయము క్షయరోగము గ్రహణి పాండువు భ్రమ కామిల గుల్మము యివి మొదలగురోగములు ఆకల మృత్యువు వీటిని నశింపజేయు.

మితాంతరే.

శ్లో॥ నాతపిత్తసౌఖ్యేహకుష్టశ్వాసవిషభ్రమః ।
 గుల్మకాసక్షతక్షీణగ్రహణిపాంశుకామలాః ।
 భగందరాదికాన్తన్వ్యాదభ్రంకామబలప్రదం ॥

తా॥ అభ్రకభస్మము వాతము పిత్తము కఫము ప్రమేహము కృమిపు శ్వాస విషము భ్రమ గుల్మము కాస క్షతక్షయము గ్రహణిరోగము పాండువు కామిల భగందరము యివి మొదలగురోగములను నశింప జేయుటయే గాక వీర్యస్థి బలము వీటిని సగా గలుగజేయు.

అపక్వ అభ్రకభస్మ దోషము.

శ్లో॥ చంద్రికాసహితమభ్రకంయదాజీవితంర్షుడితినాశి నోత్థదా ।
 వ్యాఘ్రోమ యివదోష రస్థితం వాతనో వితనుతే గదా
 స్పృహూః ॥

తా॥ తగుకుతో కూడియుండిన అభ్రకభస్మమును సేవించిన ప్రాణహానిగలుగు. లేక, “ పెద్దపులివెండిక కడుపులోపోయిన అనేకరోగములను పుట్టించుచందంబున ” అనేకరోగములనైనను గలుగజేయు.

శ్లో॥ స్తోకాయథైఃపుటస్తోకై రపకై ర్విభ్రకస్తథా ।
 యథావ్యాఘ్రస్యరోమేవంబంత్యముపహయతే ॥

తా॥ మాత్రాప్రమాణ విహీనంబును పుటహీనంబునగు అక్షరము వ్యాఘ్ర రోమముతో సమానమైన ప్రాణహానిని గలుగఁజేయు.

అపక్వాభ్రకదోష శాంతి.

శ్లో॥ ఉమాఫలంననేపిష్ట్యాసేవయేద్యోదనత్రయం అశుద్ధాభ్రకదో
షేణవిముక్తస్సఖమేధతే॥

తా॥ ఉసిరికవలుపును పుదకముతోనూరి రి దినములు పించిన అశుద్ధాభ్రక ధన్యసేవనవలన జనించిన కారములు తొలగి సుఖముగనుండు

పక్వ హరితాశభస్మ గుణము.

శ్లో॥ అశీతినా తాన్మ-ఫపి త్రరోగాక్ కుష్మంచమేహంచగుదామ
యాంశ్చ | నిహంతి గుంజార్ధమితంతుతాళిం పద్వల్లఖండేన
సమంచయుక్తం॥

తా॥ అగ (½) గురిగింగయొత్తు హరితాశభస్మమును రి వల్లముల కలకండ చూర్ణమునుచేర్చి సేవించిన అశీతివాతములు కఫము పిత్తరోగములు కుష్మపు మేహము గుదరోగము యివి నివర్తించు.

శ్లో॥ హంతివాతామయాస్సర్వాస్క-శపత్తిగుదామయాక్ ।

హరితాళింమృతంకుష్మంప్రమేహాన్దై బ్యరదికాక్ ॥

తా॥ హరితాశభస్మము 80 విధములగు వాతరోగములు పిత్తరోగములు కఫ రోగములు గుదరోగము కుష్మరోగము ప్రమేహరోగము ద్వారాదిరోగములు వీటిని హరింపఁజేయు.

లపక్వ హరితాశభస్మ దోషము.

శ్లో॥ అశుద్ధతాళింఖలువీతవర్ణంసథూమకంవాతచయంచపిత్తం ।

ఎంగుత్వికుష్మంతిగుత్తనరాణాందేహస్యనాశంప్రకరోతిసద్యః ॥

తా॥ అశుద్ధహరితాశక శస్త్రము వాతసమూహము పిత్తము పరిగుత్తియు కుష్మపు వీటిని గలుగం జేయుటయేగాక శరీరమునకు పీతధూమవర్ణములు కిక్కురుగ నాశనము వీటిని సగా గలుగఁజేయు.

అపక్వ హరితాశభస్మదోష శాంతి.

శ్లో॥ అజాజీశరీరాయుక్తంసేవయేద్యోదనత్రయం ।

వికృతీస్తాలజాహన్యాస్యథాదారిద్ర్యముద్యమే ॥

తా॥ తెల్లజీలకర్రను శర్కరతో కలిపినమును వినిచిన “పుద్యోగము దారి ద్రవ్యమును బోగొట్టచుండును” అపకవహరితాళ భస్మ సేవనచే జరిగిన దోషములు నివర్తింపజేయు.

శ్లో॥ దాడిమస్యఫలంపక్వంజలంతస్యపిత్తేశ్వరః ।
పింగవికారశాంతిస్సాస్యత్వాత్కంఘరువందనే॥

తా॥ చక్కని దానిమ్మగుండు పుల్లరసమును త్రాగిన అపకవహరితాళక భస్మ సేవనచే గలిగినదోషములు “గురువందనముచేత పాతకములు నశించునని” నశించు.

శ్లో॥ జీరకంశర్కరాయుక్తంశేవయేద్దేససస్తకిం ।
తానివికారశాంతిస్సాద్విద్రవ్యముద్యమేయథా ॥

తా॥ జీలకర్ణ శర్కర వీటినిసమముగజేర్చి 7 దినములు పుచ్చుకొనిన “ఉద్యోగముచే దారిద్ర్యము లొలగుచుండును” అపకవహరితాళక భస్మము సేవించుటవలన గలిగినదోషములు నశించు.

శ్లో॥ కూష్మాండిస్కరిసంజేయందురాలభాంత్యై నచా ।
రాజహంసీసంతావత్తాలవిస్ఫితిశాంతికృత్ ॥

తా॥ కూడికగుమ్మడు చుడిదొండివేళ్ళు రాజహంస వీటిరసమును సమముగ జేర్చి పానముచేసిన అపకవహరితాళక భస్మ సేవనచే జరిగిన దోషములు నివర్తించు.

శ్లో॥ సువర్ణపుష్పభూనింబికావధింసేవేద్దేసక్రియం ।
తాలవికారశాంతిస్సాస్యత్కమశాంతిగృధాప్రియాః ॥

తా॥ నల్లపుమ్మైతూలుగాని లేక వ్రాకుడువేళ్ళు సేలవేము వీటిని సమ భాగములుగాజేర్చి దంచి కమయముబెట్టిత్రాగిన “సాందర్యవతియగు స్త్రీసంగముముచే కామము తృప్తిజెందు చుండును” అపకవహరితాళక భస్మ సేవనవలన గలిగిన దోషములు హరించు.

శ్లో॥ యధారసవిషంహన్యాద్దోమధేసచగంధకం ।
సంతానస్వాక్లిగస్తథాతానివిపరపునః ॥

తా॥ ఆవుపాలతో శుద్ధగంధక చూర్ణమునువైచి దానిని నేవించిన పాదరస దోషంబును శర్కర సర్వాక్షిరసము వీటిని సమముగజేర్చి పుచ్చుకొనిన అపకృతారితాశక భస్మనేవనచే గలిగిన దోషములు తొలగు.

పక్వ మనశ్శీల గుణము.

శ్లో॥ మనశ్శీలాసర్వరిసాయనాఖ్యాతిక్తాకటూష్ణాకఫవాతహంత్రి ।
సత్వాత్మికాభూత విషాగ్నిమాంద్యం కంఠాంచకాసక్షయ
హరిణీచ॥

తా॥ మణిశిల భస్మము సర్వి రసాయనములతో సమానముగను చేదుగను కారముగను పుష్ణముగను సాత్వికముగను నుండు. మఱియు కఫము వాతము భూతబాధ విషము అగ్నిమాంద్యము దురద కాస క్షయ వీటిని నశింపజేయు

శ్లో॥ జ్వరంనేత్రామయంశ్వాసంకాసంభూతభయంకఫం ।
కృచ్ఛ్రంవిషంమనోగుప్తాహంతికుష్మాదికామయాశా॥

తా॥ శుద్ధ మణిశిలభస్మము జ్వరము నేత్రరోగము శ్వాస కాస భూతపీడ కఫరోగము మూత్రకృచ్ఛ్రము విషము కుష్మాపు యివి మొదలగు రోగములను నశింపజేయు.

అపక్వ మనశ్శీల దోషము.

శ్లో॥ మనశ్శీలా మందబలంకరోతిజంతుధ్వివంశోధనమంతరేణ ।
మలస్యబంధంకిలమూత్ర రోగంసశర్కరంకృచ్ఛ్ర గదంచకు
ర్యాత్॥

తా॥ పక్వముగాని మనుశిలభస్మమును నేవించిన బలహీనత జంతుశోగము మల బంధము సున్నపు సుబ్ధతో గూడియుండు మూత్రకృచ్ఛ్రము వీటిని గలుగజేయు.

శ్లో॥ అశుద్ధాసుపటికుర్యాద్వాంతిర్భ్రాంత్యాదికాశ్చగదాశ్చ ॥

తా॥ శుద్ధిజేయని మనశ్శీలభస్మమును నేవించిన వాంతి భ్రాంతి యివి మొదలగు అనేక రోగములను గలుగజేయు.

అశుద్ధ మనుశిలదోష శాంతి.

శ్లో॥ గోక్షీరంమాక్షికయుతంపిబతేయోదిసత్రయం ।
కుసలేతిస్య దేహేచవికారింసకరోతిహి॥

తా॥ ఆవుపాలతో తేనెవైచి కిది నములు నేవించిన అశుద్ధ మనుశిలభస్మ
నేవనచే జనించిన దోషము నివర్తియగు.

శుద్ధ సౌవీరభస్మ గుణము.

శ్లో॥ సౌవీరంగ్రాహిమధురంచక్షుష్యంకఫవాలిజిత ।

సిద్ధక్షయ్యాస్రనుచ్చితంస్తోత్రోజ్జ్వలమపీద్యశం ॥

తా॥ శుద్ధసౌవీరభస్మము గ్రాహకముగను (భేదికట్టుట) తియ్యగను నేత్రహిత
కారిగను శీతలముగను నుండు. మతియు కఫము వాతము సిద్ధరోగము త్తయ రక్త
దోషము శండ్లనీరు గారుట వీటిని హరింపంజేయు

అశుద్ధ సౌవీరభస్మ దోషము.

శ్లో॥ అశుద్ధసౌవీరాద్దేహీనేత్రేచభవంతిరోగాః ॥

తా॥ అశుద్ధ సౌవీరభస్మమును నేవించిన శరీరము నేత్రము పీటియం దనేక
రోగములను గలుగజేయు.

అశుద్ధ సౌవీరదోష శాంతి.

శ్లో॥ త్రిఫలసేవనాద్భవతిసౌవీరజనితవికారాణాంశాంతీ॥

తా॥ త్రిఫలములను నేవించిన అశుద్ధ సౌవీరభస్మ జనితదోషములు నివర్తియగు.

పక్వఖర్పరభస్మ గుణము.

శ్లో॥ త్రిదోషజిత్పితృకఫాతిసార త్తయజ్వర ఘోషరసోతిరూక్షః ।

నేత్రామయానాంప్రకరోతినాశంశ్యాద్రంజకఃకామలనాశసశ్చ॥

తా॥ పక్వమైన ఖర్పరభస్మము రూక్షముగను మనోల్లాసకరముగను నుండు.
మతియు త్రిదోషములు పిత్తము కఫము అతిసారము త్తయ జ్వరము నేత్రరోగ
ములు కామిల వీటిని నశింపజేయు.

శ్లో॥ రసనోహర తేరోగారక్తదోషంగుదామయం ।

జీర్ణజ్వరమతీసారంప్రదరాదిగదానపి॥

తా॥ శుద్ధజీర్ణ సఖర్పరభస్మము రక్తదోషము గుదరోగము జీర్ణజ్వరము అతి
సారము ప్రదరరోగము యివి మొదలైన యనేకరోగముల నశింపజేయు.

అపకవ్య ఖర్పరభస్మ దోషము.

శ్లో॥ అశుద్ధఃఖర్పరఃకుర్యాద్వాంతింభ్రాంతింవిశేషతః ।

తస్మాద్దోషధ్యప్రయత్నేనయావద్వాంతివివర్జితః ॥

తా॥ అశుద్ధ ఖర్పరభస్మము వాంతి భ్రాంతి వీటిని గలుగంజేయు. గానయిట్టి గుణములు గలుగక యుండునట్లుల శుద్ధిజేయందగు.

అశుద్ధ ఖర్పరభస్మదోష శాంతి.

శ్లో॥ రసకనిషేవణశోయదిరోగాఃప్రాదుర్భవంతిమనుజానాం ।

తేనాశమాప్పువంతిపీతంగోమూత్రపాసతఃసప్తాహం ॥

తా॥ గోమూత్రమును 7 దినములు పాసముజేసిన అశుద్ధ ఖర్పర భస్మజనిత రోగములు నివర్తించు.

పకవ్య వజ్రభస్మ గుణము.

శ్లో॥ ఆయుఃప్రదంసద్గుణానంచవృష్యం దోషత్రయప్రశమనంసకలా

మయఘ్నంసూతేంద్ర బంధవధసద్గుణాచంప్రదీప్తం మృత్యుం

జయోత్తదమృతోపమమేవవజ్రం॥

తా॥ శుద్ధవజ్రభస్మము ఆయుస్సు సద్గుణము వీర్యపుష్టి శరీరకాంతి వీటిని గలుగం జేయుటయేగాక అమృత తుల్యముగనుండు మతియు త్రిదోషములు సమస్త రోగములు అపమృత్యువు వీటిని బోగొట్టును. ఇది కట్టబడిన రసము మారితమైనరసము దీనితోసమానమైన గుణమును గలుగంజేయు

అశుద్ధాపకవ్య వజ్రభస్మదోషము.

శ్లో॥ వీడాంవిధతైవివిధాంనరాణాం కుష్టంక్షయం పాంశుగదంచదు

ప్తం । హృత్పార్శ్వపీడాంకురుతేతిదుస్సహమశుద్ధవజ్రం గురు

మాత్మహంత్యజేత్ ॥

తా॥ అశుద్ధపకవ్య వజ్రభస్మము శరీరమునకు నానావిధములైన బాధలు కుష్టము క్షయము దుష్టమగు పాంశురోగము హృత్రోగము పార్శ్వపీడ సహించగూడని రొమ్మనొప్పి పార్శ్వనొప్పి అత్మహత్య వీటిని గలుగంజేయుగాన దీని నేవించ వలదు.

అశుద్ధాపకవ్య వజ్రభస్మదోష శాంతి.

శ్లో॥ సితామధుస్మృతై స్సాస్తికంగోమద్ధుందినసస్తికం ।

విధినా నేవితంహంతివజ్రదోషంచిరోత్థితిం॥

తా॥ పాలయందు చక్కెర తేనె నెయ్యి వీటిని పైచి 7 దినములు విధిపూర్వ కముగ నేవించిన బహుకాలమునుండి గలిగియుండిన అశుద్ధాపకవ్య వజ్రభస్మ నేవనచే గలిగిన దోషము నివర్తింతు.

పకవ్య వైక్రాంతభస్మ గుణము.

శ్లో॥ వైక్రాంతోవజ్రసన్మశోదేహం లోహం కరోతిహి ।

విషఘ్నోరసరాజస్యజ్వరకుష్టుక్షయప్రణుత్ ॥

తా॥ శుద్ధవైక్రాంత భస్మము వజ్రభస్మముతో సమానమైనగుణము గలిగి యుండు. శరీరమును యినుమువలె దృఢముగజేయు మఱియునిది అశుద్ధ రసభస్మ దోషము జ్వరము కుష్టుము క్షయము వీటిని నివర్తింపజేయు.

అపకవ్య వైక్రాంతభస్మ దోషము.

వాక్యం॥ అశుద్ధవైక్రాంతోవజ్రనద్దోషకర్తాభవతి ॥

తా॥ అశుద్ధ వైక్రాంతభస్మము అశుద్ధ వజ్రమునకుగల దోషములను గలుగజేయు.

అశుద్ధాపకవ్య వైక్రాంతభస్మదోష శాంతి.

వాక్యం॥ అశుద్ధవైక్రాంతభస్మశాంతిర్వజ్రనశ్చేయా॥

తా॥ అశుద్ధాపకవ్య వైక్రాంతభస్మ దోషమునకు అశుద్ధా పకవ్యవజ్రభస్మ దోష మునకు బిప్పియుండు శాంతిని జేయందగు.

పకవ్య ప్రవాళభస్మ గుణము.

శ్లో॥ ప్రవాళం మధురం సామ్లం కఫపిత్తార్తిదోషనుత్ ।

వీర్యకాంతికరం స్త్రీణాంధృతేమంగళదాయకం ॥

క్షయపిత్తాస్రకాశఘ్నం దీపనం పాచనం లఘు ।

విషభూతాదిశమనం విద్రుమం నేత్రరోగహృత్ ॥

తా॥ పక్కమగు ప్రవాళభస్మము తీపుగను పుల్లగను చులకనగను నుండు.
మఱియు వీర్యవృద్ధి కరీరకాంతి దీనిని ధరించిన స్త్రీలకు మంగళము అగ్నిదీపము
జ్వలము వీటిని గలుగంజేయు, మఱియు నిది కఫము పిత్తము శ్లేషము రక్తపిత్తము
కాసము విషము భూతాదిదోషము నేత్రరోగము వీటిని నివర్తింపజేయు.

అపక్వ ప్రవాళభస్మ దోషము.

వాక్యం॥ అశుద్ధప్రవాళభక్షణాద్భవంతిరోగాహ్యనేకే॥

తా॥ అశుద్ధ ప్రవాళ భస్మమును సేవించిన అనేకరోగములు గలుగు.

అశుద్ధ ప్రవాళభస్మదోష శాంతి.

వాక్యం॥ అశుద్ధప్రవాళమూక్తికయోరసివికారశాంతిర్వచ్ఛేద్యేయా ॥

తా॥ అశుద్ధ ప్రవాళ భస్మసేవనచే జనించిన దోషములకు వజ్రభస్మ రోష
మునను జెప్పబడిన శాంతిని జేయందగు

మూక్తికాదిరోష శాంతి.

శ్లో॥ ఘృతంమధుసితాయుక్తంగోదుగ్ధేనసమంపిబేత్ ।

తస్యమూక్తిప్రవాళస్యకీరకస్యవిషంహరేత్ ॥

తా॥ నెయ్యి తేనె కలకండ ఆవుపాలు వీటిని సమభాగములుగ చేర్చి పుచ్చు
కొనిన అశుద్ధమగు ముత్యములు పగడములు వజ్రములు మొదలగువాని భస్మసేవనచే
జనించిన దోషములు మానును.

వజ్రమందారయోష్యేష శాంతి.

శ్లో॥ శీతనారిసితాయుక్తంపానంవజ్రవిషాపహం ।

వస్త్రవాయుస్తథాకార్యశ్యేతచ్ఛ్చాయాంచసేవయేత్ ॥

తా॥ చల్లనిపుడకములో కలకండ చూర్ణమునునైచి పుచ్చుకొనినను వస్త్రముచే
వచ్చెడిగాలిని సేవించినను చల్లని నీడయందుండినను బొంతజెనుడుపాలు తీగజుడు
పాలు జిల్లేడుపాలు వీటి సేవనవలన జనించిన దోషము మానును

విషముస్సివిత్తులదోష శాంతి.

శ్లో॥ ఘృతంమధుసితాయుక్తంసదాపిబతియోనరః ।

విషకోచవికారస్యశాంతి స్తశ్యప్రజాయతే ॥

తా॥ నెయ్యి తేనె ఖండశర్కర పీటిని నేకముగజేర్చి ప్రాతస్నాయంకాల
ములయందు నేవించిన విషముప్రతిమల భక్షణచే జనించినదోషము మానును.

అశుద్ధ భల్లాతకదోష శాంతి.

శ్లో॥ సితయాసహాయూచ్యమేఘనాదరసస్యచ ।

తస్మాన్భల్లవిషంహంతియథాలింగప్రసేవనాత్ ॥

తా॥ జీడిగింజల నేవనచే జనించిన దోషము చిట్టికూర రసములో ఖండశర్కర
కలిపి పుచ్చుకొనిన లింగాధనచే పాతకంబులు తొలంగు చందంబున 1 యామ
ములో నివర్తించు.

అశుద్ధ కర్పూరదోష శాంతి.

శ్లో॥ ధాన్యాకంసితయాయు క్తంపారిమర్దితపానతః ।

కర్పూరస్యనివృత్తిస్సాన్యస్మహిషీశక్పతంస్తథా ॥

తా॥ కర్పూర నేవనచేజనించిన దోషము ధనియాలు వ్రదకముచేమూరి ఖండ
శర్కరవైచి పానముజేసిన లేక గేదెపేడరసము పుచ్చుకొనినను శాంతియగు.

అశుద్ధ గురుగింజలదోష శాంతి.

శ్లో॥ మేఘనాదరసోగ్రాహ్యంశర్కరాయుక్తపానతః ।

ఉచ్చటాయావికారస్యశాంతిస్సాన్యద్ధృగ్సేవనాత్ ॥

తా॥ గురిగింజ నేవనచే జనించినదోషము చిట్టికూర రసములో ఖండశర్కర
కలిపి పుచ్చుకొనినను లేక అపుపాలు పానముజేసినను శాంతినిజెందు.

అశుద్ధ గన్నేరువిషదోష శాంతి.

శ్లో॥ సితాయుక్తంసదానేయందధివామహిషంపయః ।

తథాచార్కత్వచావీరంకరివీరవిషాపహం ॥

తా॥ గన్నేరు నేవనచే జనించినదోషము ఖండశర్కర చూర్ణము పెరుగులో
వైచి పానముజేసినను లేక గేదెపాలులో జిజ్జేడుపేరుపట్ట చూర్ణమువైచి పుచ్చుకొని
నను నివర్తించు.

అశుద్ధ నేపాళిగింజలదోష శాంతి.

శ్లో॥ ధాన్యాకంసితయాయు క్తందధినాసహయఃపిబేత్ ।

దంతివీజవికారస్యనివృత్తిస్తస్యజాయతే ॥

తా॥ నేపాళగింజల సేవనచే జనించినదోషము ధవీయాలు కలకంఠ వీటిని పాడిచేసి పెరుగులోవైచి త్రాగిన శాంతినిజేయు.

అశుద్ధ నవాసాగరదోష శాంతి.

శ్లో॥ గర్భభస్మవిశంభక్షేత్తద్ధై వననాగరం ।

మృత్తికాగై రికాసీమకాంచత్రుట్యంచశాంతికృత్ ॥

తా॥ నవాసాగరము సేవనచే జనించినదోషము గాడిద పెంటికలరపమును త్రాగిన తోలుగుటయగాక మట్టి కావరాయి అన్నభేద వీటిని నెవించిన వానివలన జనించినదోషములు సగామానును

శీతలా దాహదోష శాంతి.

శ్లో॥ మఘాదకయుతంపీతంశీతలందాహనాశనం ।

నీలికాంచఘృతేపిష్టాద్దేహలేపేచశాంతికృత్ ॥

తా॥ శీతలాదాహముచే జనించినదోషము లేనను వుదకములోవైచి పానము జేసినను లేక నీలియాకులో నెయ్యివైచి నూరి శరీరమునకు లేపనము చేసికొనినను నివర్తించు

అశుద్ధ పత్సనాభిదోష శాంతి.

శ్లో॥ ఎటూశసస్యవృక్షస్యరసఃపలప్రమాణభేః ।

శర్కరాయుక్తపానోపపత్సనాగవిషంహరేత్ ॥

తా॥ పత్సనాభి సేవనచే జనించిన దోషము పలప్రమాణము పటూశసవృక్ష రసములో శర్కరవైచి నెవించిన వివృత్తియగు.

అశుద్ధ ఖదరదోష శాంతి.

శ్లో॥ ఖదరోద్భంగోఽయసాసితాయుక్తంతద్దై నచా ।

యస్సేనయేద్వామమేకంభల్లవికృతిశాంతికృత్ ॥

తా॥ చండనేపచే జనించినదోషము అనుపాలలో ఖండశర్కర మ్మూమువైచి పానముజేసిన 1 ఝూములో నివర్తించుటయు గాక జీడిగింజలచే జనించినదోషము సగా నివర్తయిను.

దుష్టవాత జాదిరోగదోష శాంతి.

శ్లో॥ దుష్టనాశోరవేస్తాప్తస్థాకరోకప్రహయతే ।

చించాఘ్నకసితాక్షాద్రాకదాపయేత్తుష్ణశ్శలే ॥

తా॥ వాయువు నూర్యతాపముచే దుష్టమగుటంజేసి లూకర్తోగము జనించు. అనిశాంతి జెందుటకై చింతపండు నెల్లికాయలరసము ఖండశర్కర లేని వీటిని ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా వుడికములోకలిపి పానముచేయవలయు.

భ్రామరమాషిక విషదోష శాంతి.

శ్లో॥ మహిషీనవనీతంచటగజైః సహమర్దయేత్ ।

మాషికభ్రామరస్యాంతంనాఘఫేచేతత్సమం ॥

తా॥ తుమ్మెదలు అడవియీగలు వీటి విషదోషమునకు యెనుమువెన్న వెలి గారిము వీటిని సమభాగముగ గ్రహించి మర్దించి శరీరమునకు లేపనము జేసికొనిన మానుటయేగాక నల్లనుండుచే జనించిన వికారము పగామానును.

జంగమ విషదోష శాంతి.

శ్లో॥ వంధ్యాకర్కోటికామూలంఛాగమూత్రేణభావితం ।

సస్యంకాంజికసంపిష్టంవిషోపహతచేతనం ॥

తా॥ గొడ్డువీరవల్లను మేకమూత్రముతో మర్దించి అందులో పుల్లనికలిచేర్చి సస్యముచేసిన జంగమ విషదోషము నివర్తించు.

కోద్రవ ధాన్యదోష శాంతి.

శ్లో॥ కోద్రవాణాంభవేన్మార్కాదేయంక్షీరంసుశీతలం ।

సగుడిఃకూశ్మాండకరసోహంతిమద్యంసకౌద్రవం ॥

తా॥ ఆరికెన్నమును భుజించినందున మూర్ఛగలిగిసేని ఆపుపాలతోగాని బూడిద గుమ్మడికాయరసములో బెల్లమును కలిపిగాని పుచ్చుకొనిన కోద్రవధాన్య భక్షణచే గలిగిన వికారము మానును

నాగఫేన విషదోష శాంతి.

శ్లో॥ బృహస్పత్రావసంధ్యంధంపలమాత్రంనిషేవణాత్ ।

నాగఫేనంవిషంయూతినజీవతిచిరంపుమాన్ ॥

తా॥ నాదఫేన భక్షణచే జనించిన దోషము వ్రాకుడురసము ఆపుపాలలో కలిపి యందొక వలమువంతున నేవించిన నివర్తించుటయేగాక చిరికాలము జీవించు.

మూషకా ద్విల్వజరతు విషదోష శాంతి.

శ్లో॥ భల్లంతార్కిపలంముస్తాకపిక్చుఫలరతభా ।

రాలసిద్ధాభివతేహాంచూర్ణకూషప్రభావతః ॥

మూషకామశకామక్షీమత్కుణావిషకీటకాః ।

ఐలాయంతేగృహంముక్తావ్యయథాయుద్ధేతికాతిరః ॥

తా॥ ఎలుకలు దోమలు యాగలు నల్లులు విషజంతువులు యివి వశించుటకై జీడిగింజలు జిల్లేడుకాయలు తుంగముపైలు తీటకోవల కాదులు యాక్షఘాతము తెల్ల ఆవాలు వీటిని చూర్ణముచేసి గృహములో ధూపమిడిన “ యాద్ధమున భయముమజెంది బయగిడువాని చందమున ” యివి ఫలాయనంబులగు.

దంష్ట్రవిషదోష శాంతి.

శ్లో॥ త్రిఫలాచందనంకుష్ఠమార్ద్రక్రింఘృతసంయుతం ।

పానలేపనమాయోగోదంష్ట్రస్యవిషనాశనః ॥

తా॥ తేనటీగల విషముచే జనించిన దోషము త్రిఫలములు క్రింగంధము కోషు అల్లము వీటిని చూర్ణముజేసి నేతిలోకలిపి పానలేపనములు జేసిన హరించు.

ఉమ్మెత్తవిత్తుల విషదోష శాంతి.

శ్లో॥ పృంతాకఫలబీజస్యరసోద్వీపలమాత్రయా ।

భక్షణాద్భుక్తధుత్తారవిషంసశ్యతినిశ్చితం ॥

తా॥ ఉమ్మెత్తవిత్తుల భక్షణచే జనించిన దోషము వ్రాకుడు విత్తులను పుదకము పైచినూరి రసమిడిసి యందు 4 పలములు నేపించిన హరించు.

వృశ్చిక విషదోష శాంతి.

శ్లో॥ హింగుశుక్రపయోఘృష్టోదేయోపరిచదాపయేత్ ।

వృశ్చికస్యవిషంహంతిరజనీంస్యపతీర్యథా ॥

తా॥ వృశ్చిక విషదోషము యింగున జిల్లేడుపాలు వీటిని సమముగనూరి వృశ్చికదబ్బమైనచోట వదేపదే లేపము జేయుచుండిననది “ నూర్వభుదయండుటచే అంధకారము తొలగుభంగి ” తొలగు.

మృగాంక విషదోష శాంతి.

శ్లో॥ గవాంఘృతంసితాయుక్తింమృగాంకిస్యచశాంతికృత్ ।

త్తగ్రనచాన్లుకరసస్సద్యోవికృతిశాంతికృత్ ॥

తా॥ కన్తురి నేవనచే జనించినదోషము శర్కరలో ఆపునెయ్యకలిపి నేవించి నను లేక పుళికాయలనము త్రాగిభమ నివర్తియగు.

తుమ్మెదలకాటుచే జనించుదోషమునకు శాంతి.

శ్లో॥ గోదధిశుంతిసంయుక్తం పానంభృంగీవికారనుత్ ।

శిఫస్పదంశజంతిద్వజ్జలేసిప్యాపిభేన్నరః॥

తా॥ తుమ్మెదలకాటుచే బనించినదోషము శొంతిలో ఆపుపెరుగుచేచి నూరి తుమ్మెదలతోనే కలిపి పానముజేసినను లేక సోపు సవపు వీటిని పుడకమువైచి నూరి ఆ పుడకానుపానముతో నేవించినను నశించు.

సర్పాది విషదోష శాంతి.

శ్లో॥ గోజహ్వధలినీశక్రవారుణీవాత్రిపర్ణికా ।

ఏకై కాపానమాత్రేణసర్పాదిగిరళంహరేత్ ॥

తా॥ సర్పాది విషదోషము యెద్దునాలుకచెట్టు తరిగొట్టుచెట్టు అగసి పెక్కుడు తిగ వీటిలో యేరిపమునైనను పానముజేసిన తొలుగు.

పోకలు మొదలగువానిదోష శాంతి.

శ్లో॥ పూగ్గళలంజడేశితవస్త్రవాతోహితంభవేత్ ।

శర్కరాభక్షణాదేయామధునాశర్కరాన్వితం ॥

తా॥ పక్కలను భక్షించుటచే కలిగెడుదోషము (సాక్షు) చల్లనినీటియందు వస్త్రముతడిపి నావస్త్రముయొక్క ఘాలినేవించినను లేక శర్కర లేక శర్కర నెయ్యి కలిపి నేవించిన నివర్తించు.

శ్వాన విషదోష శాంతి.

శ్లో॥ శ్వానస్యాపివిషంహంతిలేపంకుక్కుటవిష్టయా ।

గుడైస్సైలార్కదుగ్ధై శ్చలేపశ్శ్వానవిషంహరేత్ ॥

తా॥ కుక్కురచిన దోషము కోడిమలమునైనను లేక బెల్లము తిలైయొడ్లు తిల్లదుపాలు వీటిని నేకముగ కలిపి యైనను లేవనము జేయుచుండిన నివర్తియగు.

సింహ బాలవిషదోష శాంతి.

శ్లో॥ మహాశ్చూలమానగతుందిసంవింశతియఃపభేత్ ।

తస్యసింహస్యబాలస్యవిషసన్యాత్కైదాచన ॥

తా॥ సింహబాహు విషదోషము (వ్యాఘ్ర)గోమ జంతువిషము) పూటకువలము చొప్పున 20 వది దీపనంబులు లేనను పానముజేసిన తొలుగు.

శరట విషదోష శాంతి.

శ్లో॥ అర్కమూలవచాచూర్ణంబీతంశీలేనపారిణా ।
తస్యశరటవిషంసద్యశ్శాంతిర్భవతినిశ్చితం ॥

తా॥ తొండకాటుచే జనించిన విషదోషము తల్లెడులేరు వీస ఏటిని చూర్ణము జేసి శీతోదకములోపైచి పానముజేసిన హరించు.

యూకాదిదంశన విషదోష శాంతి.

శ్లో॥ శ్రీమూలంగోజలేఘృష్టాదేహలేవంచకారయేత్ ।
యూకాచలిక్షకావానాశయంత్యపితృణాత్ ॥

తా॥ గోమూత్రముచే మారేడువేరులు గంధములిసి శరీరమునకు లేచనము జేసి కొనిన పేనులు యారులు చీలపేనులు మొదలగునవి తత్క్షణమే నివర్తించు.

దుష్టజంతు విషదోష శాంతి.

శ్లో॥ విశంక్రాంచంజలేఘృష్టానిత్యంపిబలియోనరః ।
తస్యోదరేదుష్టజంతోర్విషంసస్యతితత్క్షణాత్ ॥

తా॥ క్రాంచ పక్షిమలమును జలముచేనూరి ప్రలేదినము పానము జేయుచుండిన ఎట్టిమనుజుని దుష్టజంతువులు కరిచినను అట్టిజంతువుల విషము అతఃకృత్ముగ నశించు.

గృహగోధికా విషదోష శాంతి.

శ్లో॥ కటుత్రయంసింధుకరంబబీజంద్వయంనిశాయాఃకపికచ్చబీజం ।
నిహంతిపానేనవిలేపనేవిషంసమస్తంగృహగోధికాయాః ॥

తా॥ బల్లిమొదలగువాని విషదోషములు శాంతి పిప్పలి మిరియాలు సైంధవము పసుము కానుగవిత్తులు పసుము మానిపసపు దురదగండి విత్తులు వీటిని పుడకముతో నూరి త్రాగినను లేక లేచనము జేసికొనినను నివర్తించు.

చెవులయందుప్రవేశించిన జోరీగవికార శాంతి.

శ్లో॥ కర్ణప్రవేశేభృహరతత్కణ్ఠేమూత్రకంక్షిపేత్ ।
తథాచతిలత్రైలంచథంకేవత్సస్యశ్లేష్మకం ॥

తా॥ చెవులయందు ప్రవేశించిన జోరీగల విషదోషము గోమూత్రము తిల
తైలము వీటినికలిపి కొంతము బెచ్చజేసియెవను రోజు ఆచుదూడ పేడరసమునైనను
చెవులలో వేయుచుండిన నివర్తియగు.

శ్వేతమూషకకృత గ్రంథిరోష శాంతి.

శ్లో॥ ఉద్ధావత్తుపలితంమూషం శ్వేతవర్ణంసుదారుణం ।

పాతస్థాకేభ వేద్యంధిస్సాగ్రంధిర్మృతదాయకా ।

శస్త్రేణగ్రంథినివిస్ఫోట్యఖరిస్యశక్యతంక్షిపేత్ ।

తేనదుష్టస్యగ్రంథిరోవికృతేశ్శాంతికృద్భవేత్ ॥

తా॥ అతిదుష్టముగు శ్వేతమూషకము ఉద్ధావంబుగనుండి తీరీరముమీద వదె
సేని నచట గ్రంథులుజనించి మరగముగులుగు ; గనుక గ్రంథులు జనించినతోడనే
నచట శస్త్రముచే గొంచముగీచి గాడిదవెంటికలను శేపనముజేసిన నాగ్రంథులు శమించు.

భ్రీమరకృత జలోదరరోష శాంతి.

శ్లో॥ మల్మూదేదోదరేప్రాప్తేజలోదరఃప్రజాయతే ।

తస్యశుష్పిష్పలీదేయావికృతేశ్శాంతికృత్సదా ॥

తా॥ కడుపులో తుమ్మెద ప్రవేశించుటచే జలోదరరోగము జనించు. దానికి
పిచ్చుళ్లను నేవింపుచుండిన నాదోషము నివర్తియగు.

సర్వవిషములదోష శాంతి.

శ్లో॥ ధైలంచాప్లుంతథానిద్రాంవర్జయే ద్విషపిడితః ।

తండులంఘ్యతదుద్ధంచశ్రేష్ఠంపథ్యంవిషాతురే ॥

తా॥ విషపీడితులు మంచినునె పులుగు నిద్ర మొడలగువాటిని వర్జించి
విద్యోపుఅన్నము నెయ్యి పాలు వీటిని అనుపాసములుగ నేవింపుచుండిన పాతముగ
నుండు.

గద్య॥ ఇతి శ్రీమదాంధ్ర భాషామనాద భూషితే, అనుపాసరత్నాకరే

సువర్ణాదీనాంసర్వా పక్వభిస్మనాం గుణదోష తత్సంతి విశేష

కథనమ్నామ మృత్యుస్సరంగః.

శ్రీరస్తు.

అనుపానరత్నాకరము.

ఆంధ్రతాత్పర్యము.

— ౧౫౦ —

— సప్తమస్తరంగము. —

యోగరాజగుగ్గులు.

శ్లో॥ నాగరంపిప్పలీచవ్యంపిప్పలీమూలచిత్రకైః । భృషంహింగ్వజ
మోదంచన్నపాజీరకగ్వయం ॥ రేణుకేంద్రయవాఃపారావి
డంగంగజసిప్పలీకటుకాతివిషాభాన్జీవచామూర్వేతిభౌగతః ।
ప్రత్యేకంశాణికానిస్కుర్ద్రవాణీమానివింశతిః । ద్రవ్యేభ్యస్సకలే
భ్యశ్చైత్రిఫలాద్విగుణాభవేత్ । పభిశూచ్ఛ్లే కృతైస్సరైస్స
మోదేయస్తుగుగ్గులుః । వంగంశౌప్యంచనాగంచలోహసారం
తథాభృకం । మండూరంరససిందూరంప్రత్యేకంపలనమ్మితం
గుడపాకనమంకృతౌషధమందద్యాద్యథోచితం । ఏకపిండరతః
కృతౌషధారయేద్ధృతభాజనే । గుటికోశ్శూణమాత్రాస్తుకృ
తౌషధాహ్యయథోచితాః । గుగ్గులుర్యోగరాజోయంత్రిదోష
ఘోరీరసాయనః । మైథునాహరిపానానాంత్యోగోస్తేవాత్ర
విద్యతే । సర్వాన్వాతామమీన్కుస్తాసర్వాంసిగ్రహణీగదం
ప్రమేహంఘాతరక్తంచనాభిశూలంభగండరం । ఉదావర్తంక్ష
యంగుల్మమపస్మారమురోగ్రహం । మందాగ్నిశ్శ్వాపకానాం
శ్చనాశయేదరుచింతథా । రేతోదోషహరఃపుంసాంరజోదో
షహరస్త్రియాం । పుంసామృషత్వజనకోవంధ్యానాంగర్భద
స్తథా॥

తా॥ శౌంఠి పిప్పళ్ళు చవ్యము మోడి చిత్తమాలము వేయించిన యింగువ
అజామోదము తెల్లలవాలు జీలకఱ్ఱ సహజీర లేణుకలు కొడిశవిత్తులు అగరుశౌంఠి
వాయువిడంగములు గజపిప్పలి కటుకకోహిణి అతివస గంటుభారంగి వస చాగమట్ట
యివి ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ శాణుప్రమాణము త్రిఫలములు 40 శాణములు యిటుల
వీటివన్నిటిని చూర్ణించి యిందుకు సమానముగ * శుద్ధజేయబడిన గుగ్గులమును మెత్తగ
నూరి బెల్లమువలె పలచనగ పొగుబెట్టి అందు పైచూర్ణమునుజేర్చి బాగుగ కలియబెట్టి
అందు వంగభస్మము కౌప్యభస్మము నాగభస్మము లోహభస్మము అధిగ్రాభస్మము
మందూరభస్మము రససిందూరము వీటివన్నిటిని ప్రత్యేకముగ 1 పలముచొప్పుననైచి
బాగుగ కలియ బెట్టి శాణుప్రమాణముగ గుటికలుజేసి వాటిని నెయ్యివాడిన కుండయం
దునిచి యందొకమాత్రను పుచ్చుకొనిన త్రిదోషములు సమస్త వాతరోగములు
కృష్ణాపులు మూలవ్యాధులు సంగ్రహణులు ప్రమేహములు వాతరక్తము నాభిశూలభగం
దరము పుదావర్తిము శ్మయరోగము గుల్మములు అపస్త్రావము పురోగ్రహరోగము
అగ్నిహింద్యము శ్వాసకాసలు ఆరుచి శుష్కధాతుగతదోషములు రక్షోగతదోషములు
యివియన్నియు నశించు. ఇది యోగరాజ గుగ్గుల రసాయనమని జెప్పబడు. దీనిని
మైథునాహార పానాదివధ్యంబులు లేకనే సేవింపవలయు ; మఱియు సీయోగరాజ
గుగ్గులమును సేవించెడి పురుషులకు పుత్రోత్పాదకత్తి స్త్రీలవంధ్యాకు గర్భదారణకత్తి
యివి గలుగు.

నారాయణచూర్ణ విధి.

శ్లో॥ చిత్రకత్రిఫలావ్యోషం జీరకంహవుమావచా । యవానీపిప్పలీ
ములంశతపుష్పజగంధికా । అజమోదాశరీభాన్యంవిడంగం
ఘాలజీరకం । హేమాహవ్యపాష్కరంములంత్రోలవణపం
చకం । కుష్మంచేతినమాంశానివిశాలాస్యాద్విభాగికా । త్రివృ
త్తిభాగావిజ్ఞేయాదన్త్యాభాగత్రయంభవేత్ । చతుర్భాగానా
తలాహ్యత్సర్వాణ్యేకత్రయార్ణయేత్ । పాచనస్నేహనాద్యై
శ్చస్నిగ్ధకోషస్యరోగిణః । దద్యాచ్చూర్ణంవిరేకాయసర్వశూ
లప్రణాశనేం । హృద్రోగేపాండురోగేచకానేశ్వోసేభగందరే ।
మందాగ్నోచజ్వరేకుష్మేగహణ్యాంచగల్గహే ॥

* గుగ్గులమును, దళమూల కషాయముతోనైనను లేక త్రిఫలకషాయముతో
నైనను శుద్ధిజేయవలయు.

తా॥ చిత్రమూలము కరక తాండ్ర యునిదికలు శొంతి మిరియాలు పిళ్ళర్పు
 తీలకట్టి బోడతరము వన వోమము మోడి పెద్దసోపు అడవితులసి అజామోదము
 కచోర్ములు ధనియాలు వాయువిడింగములు పెద్దతీలకగ్ర వుమ్మెస్త వుమ్మర
 మూలము సద్యతొరము యవతొరము సైంధవలకము సోవర్చలవణము బిడాలతణము
 నమద్రలవణము సాంబరలవణము చంగవళోప్పు యివి దినుసు శొక్కోకభాగము పెద్ద
 పాచరతేర్పు 2 భాగములు తెగడ 3 భాగములు నేపాళపువేళ్లు 8 భాగములు నంబ
 రణు 4 భాగములు యిటుల వీటినిన్నిటినిదంచి చూర్చించి దీనిని లోగికిచ్చుటకు
 ముందు, పావన స్నేహ రేచనాదులచే వానియుదరము శుద్ధియగునటులంతేసి పిదప
 నీచూర్ణమును యుక్తానుపానములతో నొసంగిన పృథ్విగము పాండురోగము క్వాస
 కాసలు భగందరము అగ్నిమాంద్యము జ్వరము కుష్ఠపు సంగ్రహణి గగగ్రహము మొద
 లగు సర్వరోగంబులు నశించు.

మృత్యుంజయరస నిర్మాణ విధి.

శ్లో॥ విషస్యైకంతథాభాగంమరీచంపిప్పలీంకణాం । గంధకస్యతథా
 భాగంభాగంస్యాటంకణస్యచ । సర్వత్రసమభాగంస్యాద్వింగు
 శస్త్రుద్విభాగకం । చూర్ణయేత్ఫలప్రమథ్యేతుముద్గమానాంవటీం
 చరేత్ । జంబీరస్యరసేనాత్రకార్చ్యంహింగుళిశోధనం । రస
 శ్చేత్సమభాగస్యాద్వింగుళంసేవ్యతేతిథా । గోమూత్రశోధితం
 చాత్రవిషసైరివిశోధితం । మృత్యురూపం జ్వరింహంతిమృ
 త్యుంజయరసస్తస్మృతిః । తీవ్రజ్వరేమహాఘోరేపురుషేయావ
 నాన్వితే । పూర్ణమూత్రా ప్రదాతవ్య విచారచభిషగ్వరైః ।
 స్త్రీబాలవృద్ధక్షీణఘన్యార్థమూత్రాప్రకీర్తితా । అతివృద్ధేచక్షీ
 ణచళిశౌచాల్పనయస్యపి । తూర్యమూత్రాప్రదాతవ్యావ్యన
 శ్శాసారినిశ్చితా । చవజ్వరేమహాఘోరేయూమైకా నాశయే
 ధ్యైవధిమధ్యజ్వరేతిథాజ్జేత్రిరాత్రాన్నాశయేద్భృవం । సప్త
 హస్తన్నిపాతోత్థింజ్వరంజ్వరకసంజ్ఞకం॥

తా॥ గోమూత్రములో శుద్ధిచేసినవవనాభి 1 భాగము మిరియాలు 1 భాగము
 పిప్పరి 1 భాగము జీలకర్ర 1 భాగము గంధకము 1 భాగము వెలగారము 1 భాగము
 తిమ్మరథముతో శుద్ధిచేసిన * ఇంగిలీకము 2 భాగములు వీటినివ్విటిని ఖల్వమునం
 తుకొని నిమ్మపండ్ల రసముతోనూరి పెసర గింజంతమూత్రము తేసి నేవించిన మృత్యు
 తోషణుగు జ్వరమును బోగొట్టుగాన మృత్యుంజయ రహమనంబడు. మణియు యకాపన
 పురుషులకు ఘోరమైన తీవ్రజ్వరమునందు 1 మాత్ర యివ్వవలయు. ఘటియు స్త్రీలు
 బాలురు వృద్ధులు క్షీణత్వమును జెందినవారు వీర్లకు $\frac{1}{2}$ మాత్ర యివ్వవలయు. అతి
 వృద్ధులు అతిక్షీణులు శిశువులు వీర్లకు 1 మాత్రలో నాలుగోభాగ మివ్వవలయు.
 మహాఘోరమగు నవజ్వరమునందు నేవించిన నది 1 యామమునకు నివర్తించు. మధ్య
 జ్వరము తీగ్జ్వరము వీటియందునేవించిన 3 దినములలో నశించు. సన్నిపాతమువలన
 గలిగిన తీగ్జ్వరమునందు నేవించిన 7 దినములలో హరించు.

వసంతకుసుమాకర రసనిర్మాణ విధి.

స్తో॥ ప్రవాళర సమాక్తకా భృంశమిదంచశుర్భాగభాష్పభగధస్మృ
 తేరజితహేమనీర్వ్యంశకే అథోభుజగరంగకంత్రిలనకాంవిమ
 ద్ద్యాఖిలం । శుభేహనిశిభావయేద్భిషగియంది యానవృతః ।
 ద్రవైర్వృషనిశేషుజైః కమలమాలతీపుష్పజైః । రసైః కడలి
 కండజైర్మలయచందనాదుద్భవైః । వసంతకుసుమాకరారస
 విత్తోద్విహ్లోశితస్సమస్తగదహృద్భవేత్కిలనిజానుపానైరయం॥

తా॥ ప్రవాళభస్మము 4 భాగములు రసభస్మము 4 భాగములు మాక్తక
 భస్మము 4 భాగములు అద్రకభస్మము 4 భాగము రాష్ట్రభస్మము 2 భాగములు
 స్వర్ణభస్మము 2 భాగములు లోహభస్మము 3 భాగములు నాగభస్మము 3 భాగములు
 వంగభస్మము 3 భాగములు వీటినివ్విటిని ఖల్వమునందునిచి అడ్డపరము చూచినపపు
 చెలుకు తామరపూలు బాజపూలు అరటిగడ్డ కృష్ణాగరు చందనము వీటిరసములచేత
 గాని ప్రత్యేకముగ వాక్కొక దానిచే 7 భావనలుచేసి కరాటమునందునిచికోని 2
 పల్లముల్రచుమాఱు అనుకొని విశేషములచే నేవించిన సమస్తగోగములు నివర్తించు.

* రసము 1 భాగము దేర్చునెడ ఇంగిలీకమును చేర్చవలయు.

‘‘క - ఛరిస పాఠ్యమువిధి.

శ్లో॥ శుద్ధోబుధుః తస్య సుసోభాగః క్షయబుధోభవతీ । దాగంధ
స్యబాగోదాస్యమంశ్చ క్షయః ॥ సూతాశ్చతుర్గుణే
షేష్టవకసద్దేషునిమనతీ । భాగంబుగణదత్వాగోక్షీరేణ
పిమ్మనోత్ । తథాతగ్గుణస్యబుధానాంభాగాన్బ్రాహ్మకల్పదోగ
తీ । క్షీపేత్సర్వం పుటస్సాన్తతశ్చాన్తగలిప్తశరావయోః । గర్త
వాన్తేన్మిరేభ్యోన్యోసప్రదంబు ॥ చ । నాన్యోగశీతంసముద్భవ
త్యప్తప్రాప్తగిర్భవమేకతః । భగ్నంసానస్మృతంమూర్ఖ మేకోప
ప్రసరదూర్భాగైః । ఘృతం వాతం సవాన్యైశ్చ సతేపిత్తం । క్షౌ
ద్రేణ్యైశ్చ దాన్యజితినోజయేతథా । అచ్యుగ్రహణీరో
గకార్యేమదానలేపథా । కాన్యోసఘగుల్మేషులోకనా
నారసోహియః । గోష్ఠ్యం ఘృతాన్మంజుషం చక్రికబలత్రియం
మంజుకైకీచమగ్ధానంజాతానాంధానే । అనిష్టుమన్నం
సస్మృతం భుంజేతమధురంశుభి । ప్రాణే శ్చాం గలంమాంసం
ప్రదేయంఘృతంశుభితం । సర్వభక్త్యుదద్యాచ్చ జాతేగ్నా
నాంధ్యగోపనం । సస్మృతాన్మృగలంకాన్యోసేషేష్టవచారయే
త్ । తిలామలకం శుక్లం నానయేస్పృహాధివా । అభ్యంజ
నం తస్మిన్పాచన్నానం శ్లోకేనైవ । క్వచిత్ప్రేలంసగృహ్నేయా
న్నంలవంకారవేల్లకం । వాగ్దానశరీరం చించాంత్యజదాన్య
యామహైగుం । మస్యేషాధా కంహంసుశుంఢేమామామ
సూరికాః । మంజుషంశుక్లంకంకంశంకంపై వివర్జయే
త్యహాయుక్తేనైవ్రాచ కంస్యవాప్రేచభోజనం । కకారాది
యుతంసర్వంత్యజేన్యాకింశుభం । శ్లోయంబోకినాథస్తు
శుభవిశుప్రసారే । పూర్ణాతగ్గుణశుక్లంశుభాతేచంద్రబలేత
థా । పూర్ణం త్వోగంకంధంసమూగంశుభయేత్తతిః । దా
దద్యాన్త్యిష్టుకంమగ్ధగ్రాహ్యంసోత్తమః । రసాత్పిం

జాయతేతా పస్తదాశర్కరయాయుతం । సత్వింగుడూచ్యా
గృహీయాద్వింశరోచనయాయుతం । ఖజ్వారందాడిమంద్రా
క్షామీక్షుఖండానిచారయేత్ ॥ అరుచానిస్తుషంధాన్యంఘృతభృ
ప్తంసశర్కరం । దద్యాత్తథాజ్వరేథాన్యంగుఢాచీకావళిమా
హరేత్ । ఉశీరవాసకకావళిధందద్యాత్సమధుశర్కరం । రక్త
పిత్తేకఫేశ్వాసేకాసేచన్వరసంక్షయే । అగ్నిభృష్టంజయాచూ
ర్ణంమధురూనిశిదీయతే । నిద్రానాశేతిసాశేచగ్రహణ్యాంమం
దసావకే । సౌవర్చలాభయాకృష్ణాచూర్ణముష్ణజలైఃపిబేత్ ।
శూలేజీర్ణేతథాకృష్ణా మధుఋక్తాజ్వరేహితా । ప్లిహోదరే
నాతరక్తేఛద్యాంవై నగువాంతురే । నాసికాశ్చురరక్తేషురసం
దాడిమపుష్పం । చూర్వాఽయూస్సవిరసం ॥ నీర్మదద్యాచ్ఛ
ర్కరాయుతం । కోలమజ్జాకణాబష్టేషుభస్మసశర్కరం । మ
ధురాలేహయేచ్ఛర్దిహికాకోలస్యశాంతయే । విధిరేషఃప్ర
యోజ్యస్తుసర్వస్మిన్పౌలతీరసే । మృగాంకేహేమగర్భేచమా
క్తికాభ్యేరసేషుచ । ఇత్యేవంబోకనాథోన్మాదసస్పృహజో
జయేత్ ॥

తా॥ శుద్ధ * బుభుక్షితమగు పాదరసము 2 భాగములు శుద్ధిజేసిన గంధకము
2 భాగములు యిటుల పీనినినూరి కజ్జలిచేసి పాదరసమునకు నాలుగింతలు పసపుఛాయ
గల గవ్వలనుదెచ్చి అందు యీ కజ్జలినునిచి వెలిగారమును 1 భాగము గ్రహించి అపు
పాలతోనూరి అగవ్వలయందలి కజ్జలిపైటికి రాకుండునటుల దానినోటికివ్రూసి పిదప
శంఖపుతునకలను 8 భాగములు గ్రహించి 2 మంటి శరావములనుదెచ్చి యందొక
దానికి సున్నముపూసి శంఖపుతునకలలో సగమువైచి దానిపై కజ్జలిజేసిన గవ్వలనునిచి
దానిపై మిగిలి యుండిడి సగము శంఖపుతునకలనువైచి సున్నముచే లేపనముజేసిన
2 వ శరావమునుమూసి బాగుగచీలయిచ్చి యెండించి 4 మూలలును చదరముగనుండు

* సువర్ణాది ధాతువులను గ్రహించుటకు యోగ్యమగునటుల గంధకాదులచే
జారణముచేయుబడిన పాదరసము బుభుక్షిత మనబడు.

నటుల గజములోతున పల్లముత్రవ్వి దానిలోపల 1 మూర ప్రమాణముగల మరియొక పల్లమునుత్రవ్వి అందు శరావసంపుటను నునిచి దానిపై మన్నుమాసి అడవియేరు పిడ కలతో గజపుటంబిడి సాంగశీతలమున దానిని బైటికిదీసి శరావమందలి యావృథ ములను ఖల్వమున జక్కగనూరి చూర్ణముజేయ వలయు. ఇదియ లోకనాధరసమనం బడు. ఈ లోకనాధరసము 8 గురిగింజలయొత్తును 29 మిరియముల చూర్ణములో కలిపి వాతర్గంబులయందు నేతి అనుపానముతోడను పిత్తర్గంబులయందు వెన్న తోడను శ్లేష్మగోగంబులయందు లేనెతోడను యివ్వవలయు. మఱియు నీలోకనాధ రసము అతిసారము త్తయర్గము అరుచి సంగ్రహణి కృశత్వము అగ్నిమాంద్యము దగ్ధ పుబ్బసము గుల్మము వీటికి ప్రశస్తంబుగనుండు. దీనిని సేవించినతోడనే ఘృతా న్నమును 3 గ్రాసములు భుజించి మంచముమీద పరుపులేకనే త్తణకాలము వెల్లకిల బరుండవలయు మఱియు పులుసును వర్జించి ఘృతాన్నము తియ్యనిపెరుగు వీటిని పుచ్చుకొనవలయు. విశేషముగ అడవిలోనుండెడు 40 మొదలగువాని మాంసములను నేతితో ఒక్కసుజేసి భక్షింపవలయు. సాయంకాలమున ఆకలిగలిగెనేని పాలు అన్న మును భక్షించి నోరుబుట్టై పెనలనడలను నేతితోజేసి పుచ్చుకొనవలయు. మఱియు నువ్వులు పుసిరికెవొలుపు వీటినినూరి కల్కమును జేసియైనను లేక నెయ్యి నైనను శరీరమునకు లేపనము జేసికొని కించి దుష్టోదకముతో స్నానము జేయవలయు. తిల త్రైలమును బొత్తిగ స్పర్శింపందగదు. మారేడుపండు కాకరకాయలు వంశాయలు చిన్నమత్స్యములు చింతపండు మద్వ్యములు యింగువ కొంతి మినుములు మనూర్ధభావ్య ములు కుశ్మాండము ఆవాలు కాంజికము కారవల్లి మొదలగు కకారాదులుగ నుండెడి కూరలు కూరలకు ఫలములు వీటి సేవనయు శ్రమగలుగ జేసికొనుట మైధునంబోవర్చుట అగ్రహించుట పగలునిద్రించుట కంచుపాత్రయందు భుజించుట వీటిని వర్జించవలయు. ఇదియ దీనికి పథ్యము. మఱియు నీలోకనాధరసమును శుక్లశుక్షుమనంబు శుభనక్షత్ర ముతో గూడిన పంచమి దశమి పౌర్ణమి మొదలగు సంపూర్ణ తిథులయందు తనకు చంద్రతారాబలము చూచుకొని పూజించి కన్యకకు భోజనంబిడి శక్త్యనుసారముగ సువర్ణాది దానంబుల నొసంగి పుదయమున 2 గడియలలోపల సేవింపవలయు. దీనిని సేవించుటచే శరీరమునకు తాపము గలిగెనేని శర్కర తిప్పనత్తు బెదురువ్వు వీటిని నేకముగజేసి పుచ్చుకొనవలయు. మఱియు ఖర్జూరపు దాడిభుజండు ద్రాక్షపండు చెఱుకురుంటలు వీటిని కొంచకొంచముగ భుజించు చుండవలయు. ఇటులంజేసిన

తాపము శమించు. ధనియాలనుదంచి సొట్టుదీసి దానిని శేతిలోనేయించి అందు శర్కరను లోకనాధరసమును కలిపి పుచ్చుకొనిన అరుచి నశించు. ధనియాలు తిప్ప తీగ వీటికషాయమున లోకనాధరసము కలిపి పుచ్చుకొనిన జ్వరమునశించు. వట్టివేళ్లు అడ్డనరపాకు వీటి కషాయమున లేనె శర్కర కలిపి యందు లోకనాధ రసమునుజేర్చి పుచ్చుకొనిన రక్తపిత్తిము కఫము క్వాస కాస స్వరధింగము యివి నశించు. బంగి అకుఘు కొంచుగుగవాడ్చి చూళ్ళముచేసి అందు లోకనాధ రసమును కొంచుముగ లేనె యును కలిపి రాస్త్రుయందు పుచ్చుకొనిన నిద్రపట్టనివానికి నిగురవచ్చుటయ గాక అతిసారము సంగ్రహణి యివి నశించి అగ్నిదీపనముగలుగు. సౌవర్చలవణము కరక పిండెలు పిప్పళ్ళు వీటినిచూడ్చించి అందు లోకనాధరసమును కలిపి వుష్ణోదకముతో పుచ్చుకొనిన శూలలు అజ్వీములు యి నశించు. పిప్పలిచూడ్చమున లేనె లోకనాధరసము వీటిని కలిపి పుచ్చుకొనిన జ్వరములు నశించు. దాడిమపూల రసమున లోకనాధరసమును కలిపి పుచ్చుకొనిన జ్వరములు నశించు. దాడిమపూల రసమున లోకనాధరసమును కలిపి పుచ్చుకొనిన కడుపులో యెడమ పార్శ్వమున జనించెడి స్లిహోదరము వాతరక్తము వాంతులు మూలవ్యాధి ముక్కులో రక్తముకారుట యివి నశించు. గరికెష్వరసమున శర్కరకలిపి అందు లోకనాధరసమును జేర్చి నస్యముజేసిన ముక్కులోన్రనించెడి రక్తమునశించు. రేగువిత్తులోనిపప్పు పిప్పళ్ళు నెమలిరెక్కల భస్మము వీటియందు శర్కర లేనెకలిపి లోకనాధ రసమునువైచి పుచ్చుకొనిన వాంతులు యెక్కిళ్ళు యివి నశించు. మఱియు పోటలీ మృగాంకము హేమగర్భము న్నాక్తికము మొదలగు స్వరసములయందును లోకనాధ రసమునకు జెప్పబడిన పథ్య మూలు అనుపాసములు వీటిని అనుష్ఠింపవలయు. ఈ లోకనాధరసము సర్వరోగ ముఖ్య హరింపజేయు.

స్వర్ణమాలినీ వసంతరస నిర్మాణవిధి.

శ్లో॥ స్వర్ణంముక్తాదరదమరిచంభాగవృథ్యాగృహీతం ।

ఖర్బరప్టాప్రథమమఖిలంఘర్దయేన్మృష్టయేణ ।

యానత్సేన్మృషాప్రపతివిలయంఘర్ద సేదీయతే౨సౌ ।

గుంజాద్వంద్వంమధుమగధయామాలినీప్రాగ్వసంతః ॥

తా॥ స్వర్ణపత్రము (అపరంజి) 1 భాగము మాత్రికభస్మము 2 భాగములు పారదభస్మము 3 భాగములు విరియాలు 4 భాగములు ఖర్పిరభస్మము 8 భాగములు వీటిని ఖల్వమునందునిచి మైనముకీతిగ నగువరకు జక్కగ మర్దించి మాత్రలుజేసి తేనె జీలకర్రచూర్ణము వీటితో 2 గురిగింజలప్రమాణము సేవించిన సమస్తరోగములు నీవర్తింను.

బృహన్నాలినీ వసంతరస నిర్మాణవిధి.

శ్లో॥ వైక్రాంతిమభ్యంరవితాప్య రౌప్యం గంధప్రవాళంర సభస్మ లౌహం । సటంకణంశంబుకథస్మ సింధ్వంసమస్తమేతచ్ఛవరీర జన్యోః । ద్రవై ర్యమద్వయమునిసంఖ్యయూచకస్తూరికాసీతకరేణ పశ్చాత్ । తదాబృహత్సూర్యకనూలినీప్రాకవసంతినామారస దోరసోయం॥

తా॥ వైక్రాంత భస్మము అభ్యిక్తభస్మము తామ్రభస్మము హేమమాక్షిక భస్మము రౌప్యభస్మము శుద్ధగంధకము పగడభస్మము రసభస్మము లోహభస్మము వెలి గారము శంఖభస్మము వీటిని ఖల్వమునందునిచి పిల్లపీచర నీలితమ వీటి రసముతో మర్దించి భావనజేయవలయు ఇటుల 7 మార్లుచేసి పిదప కస్తూరి పచ్చకర్పూరము వీటినిజేర్చి మరల మైరసములతో మర్దించి భావనజేసిన నది బృహన్నాలి నీవసంత రస మనంబడు. ఇది సర్వరోగములను నశింపజేయు.

పాశుపతరస నిర్మాణవిధి.

శ్లో॥ శుద్ధంసూతంద్వీధాగంధంత్రిభాగంతీక్షణభస్మకం । త్రిభిన్నమం విషందేయంచిత్రకక్వా ధభావితం । ధూర్తబీజ స్యభస్మాపి ద్వాత్రింశద్భాగసంయుతం । కటుత్రియంత్రిభాగంస్యాల్లవంగై లాచతల్పమం । జాతీఫలంతభాకోశమన్ధభాగనియోజయేత్ । తిథాగ్ధంలనణంపంచన్నహస్తై ర్గరండతిన్దిడి । అపామార్గా శ్వేతృజఞ్చతూరందద్వాద్విచక్షణః । హరీతికీయవతూరంస్వర్జికా హింగుజీరకం । టంకణం చసూతతు ల్యమమ్లుయోగేనమర్ద యేత్ । భోజనాంతే త్రయోక్తవ్యోగుంజాఫలప్రమాణతః । రసఃపాశు పతోనామసద్యఃప్రత్యయకారకః । దీపనఃపాచనో హృద్యగద్యోహ నివిషూచికాం॥

తా|| కుష్ఠరసభస్మము 1 భాగము గంధకము 2 భాగములు కాంతలోహభస్మము 3 భాగములు వసనాభి 6 భాగములు పుష్కెత్తవిద్దుల భస్మము 32 భాగములు త్రికటుకములు 3 భాగములు అవంగములు యేలకును యిపి ప్రత్యేకముగ 3 భాగములు భాభికాము $\frac{1}{2}$ భాగము జాపత్రి $\frac{1}{2}$ భాగము పంచలవణములు $\frac{1}{2}$ భాగము బొంత జెముడు జిల్లేడు ఆముదపు చెట్టు చింతచెట్టు పుత్తరేణి రావి వీటిభస్మము కరక్కాయ యవతామ్రము సజ్జతారము యింగువ జీలకర్ర వెలిగారము యివియన్నియు ప్రత్యేకముగ 1 భాగము వీటివన్నిటిని చిత్రిమాల కషాయముతోనూరి సీదచుయొండించి మరల నిమ్మపండ్ల రసముతోనూరి గురిగింజంత మాత్రలుజేయవలయు. ఇదే పాకుపతర సమనంబదు. దీనిని భోజనముజేసిన తర్వాత 1 మాత్రను నేవించిన విషూచికా రోగము నివర్తించుటయేగాక అగ్నిదీపనము పాచనము మనోహ్లాసము వీటిని సగా గలుగగలకేయు.

పర్వతీస నిర్మాణవిధి.

శ్లో|| రసంత్రిగుణగంధేషుద్ధుః సత్వాప్తసభృంగికం | లోహపాత్రేఘ్న తాభ్యక్తేద్రావితంబహుగ్నినా || ఉద్ధాప్తిభోగోమయంద త్వా కదళ్యాఃకోమలేవళే | స్నిగ్ధేప్రతే హ్యమోదర్వాన్య పర్వతా కారతాంసదేవే | పాదేలోహే వినిశీ వేలోహపర్వటికాభ వేత్ | తామ్రపాదేవినిశీచైతాన్తాన్ పర్వటికాభవేత్ | విష సాదించయుంజితత్వసాధ్యేహ్యమయేషుచ | సురిసాయాజయ న్త్యాశ్చకస్యకాథకరూపయోః | త్రిఫలాయా మునేర్భాస్త్వా ముండ్వాత్రికటుపండ్లయోః | భృంగరాజస్యవస్తే శ్చప్రత్యహం ద్రవభావితం | ఆర్ద్రకస్యప్ర వేణాభసన్నధా బావయేత్పునః | అంగారేస్సేదదే దేవత్పర్వతీసముత్తమం | గుంజాష్టకందదే తాస్యతామూలీపత్రసంయతం | పిప్పలీరసకై శ్చాసినిద్గండ్వా హ్యనుపానయేత్ | త్రికంటకస్యమూలానిశుంకీచ్ఛితావనిశీ పేత్ | అజాక్షీరే సనిర్ధాన్యాయావస్థీ రంవిపాచయేత్ | తస్మిన్ రంసాయయేద్రాత్రౌం సకణంభోజయేదపి | కూష్మాండంవర్జయేచ్ఛించా పృంతాకింకర్కటీమపి | అరనాలంచతైలంచ మైథునంపచివర్జయేత్ | మూసత్రయంతు వేవేత కానశ్వాసా పనుత్తయే ||

తా॥ రసము 1 భాగము గంధము 3 భాగములు వీటిని శిల్యమందునిచి గుంట గలగరాకు రసముతో నూరి లోహపాత్రమునకు లోపలనెయ్యి చరిమి అందునిచి రేగుకట్టెలతో మంటవేసి ద్రవించుట వలన కాచి పిదప అపుపేడను గుండ్రముగతట్టి దానిపై అరటిగురుతును పగచి దానిపై మగల అపుపేడను గుండ్రముగతట్టి అందు యినపగరి టెలో కరిగినపైరసమునుబోసి అప్పడమువలె గుండ్రముగునటుల యినపగరి టెలో చేయవలయు. ఇది పద్మటీరసమనంబడు పైరసగంధకములు మిళితముగ కగురునపుడు అందురసమునకు 4 వ భాగము లోహాపస్త్రమునై చిన లోహపర్వటీ యన బడును. రసమునకు 4 వ భాగము తామ్రభస్మమునై చిన తామ్రపర్వటీ యన బడును. అసాధ్యరోగముల యందు రసమునకు 4 వ భాగము వస నాభిని జేర్చ వలయు. తులసి ఘనీరికె కలబంద కంది అద్దసరము అగసి చిత్రి గుంటగలగర చిత్ర మూలము వీటియొక్క రసములు త్రిశులుము గంటుభాగంగి త్రికటుకములు వీటియొక్క కషాయములు పైరసకషాయములలో క్రతిదానితోను వొక్కొక్కదివయు భావనజేసిన పిదప అల్లపురసముతో 7 మాల్లు భావనజేసిన పిదప బొట్టల నిచ్చనెగయందు కొంచ ముగ కాచినస్థిపైన పద్మటీరసమును దీనిని 8 గురిగించలయెన్న తమలపాకులోపెట్టి నేవించి పిదప పిప్పికషాయముగాని లేక వారిల కషాయముగాని పానము జేయ వలయు. మేకపాటకు సమముగ పుడకముజేర్చి అందు ప్లీరువేరు శొంఠి వీటినినలగ గొట్టినైచి నీరంతయు యిగురునటులకాచి అందు పిప్పలీచ్యమునునైచి దానిని రాత్రియందు నెవించి భోజనము జేయవలయు ఈ ఔషధమును నేవించునపుడు గుమ్మడికాయ చింతపులుసు వంకాయ దోసకాయ కూటిసీసపు నూనె స్త్రీసంభోగము వీటిని వర్ణింపవలయు. ఇటుల 3 మాసములు నెవించిన కాసక్యాసము నివర్తించు.

పయోనతి నిర్భా ౨ విధి.

శ్లో॥ విషంత్రికటుకం ముస్తంహం గ్రాచి మ్మంత్రకం ।

విడంగమస్తనంచార్ణాం ఛాగమూతై స్సమంస్సమం ।

చణకాధానటీకార్యాగ్నాజ్జయాయోగవాహికా ॥

తా॥ వసనాభి త్రికటుకములు తుంగముక్తలు మానిపనపు వేపాకు వాయు విడంగములు వీటిని సమభాగములుగ గ్రహించి చూర్ణించి మేకమాత్రముతోనూరి పైరసగించలంత మాత్రలు జేయవలయు. ఇదియేజయోవటీ యనంబడు. దీనినితగుమైన అనుపానములతో నేవించిన సర్వరోగములు నివర్తించు.

జయంతీవటి నిర్మాణవిధి.

శ్లో॥ విషంపారాశ్వగంధాచవచాతాలీసశ్రవకం ।

మరీచంపిప్పలీలంబమజామూత్రేణతుల్యకం ।

వటికాపూర్వవత్కా-ర్యాజయస్తీయోగవాహికా॥

తా॥ వసనాభి వివబాధి పెన్నేరుగడ్డ వస తాలిసవత్రి మిరియాలు పిప్పళ్ళు వేపాకు వీటిని సమముగజేర్చి చూర్ణించి మేకమూత్రముతోనూరి శనగగింజలంత మూత్రముజేయవలయు. ఇదియే జయంతీవటి యనంబడు. నీనిని యుక్తానుపానములతో సేవించిన సమస్తగోగములు హరించు.

గద్య॥ ఇతి శ్రీమదాంధ్ర భాషాసహదధూషితే అనుపానరిత్నాకరే

యోగరాజగుర్యై నారాయణమూర్త్యై మృత్యుంజయాయై

రిపాహం నిర్మాణ వివేక కథనన్నామ

సప్తమస్తకం గః.

శ్రీ రస్తు.

అనుపానరత్నాకరము.

ఆంధ్ర తాత్పర్యము.

అష్టమ స్కరంగము.

ధాతువులు ఉపధాతువులు రసములు ఉపరసములు విషములు

ఉపవిషములు రత్నములు ఉపరత్నములు

వీట్లయొక్క వివరములు.

ధాతువులవివరము.

శ్లో॥ స్వర్ణంరూప్యంచతామ్రంచరజ్జంయశేదమేవచ ।

సీసంఘోహంచసప్తతేధాతవోగిరిసంభవాః ॥

తా॥ స్వర్ణము రాశ్యము తామ్రము వంగము జనదము సీసము లోహము
యా 7 పద్ధధాతువులకు పేర్లు. ఇదియన్నియు పర్యతమునందు జనించునవి.

ఉపధాతువులు.

శ్లో॥ సప్తోపధాతవస్స్వర్ణమాక్షికంతారమాక్షికం ।

తుత్థంకాంస్యంచరీతిశ్చసిందూరశ్చశిలాబతుః ॥

తా॥ స్వర్ణమాక్షికము రాశ్యమాక్షికము తుత్థము కాంస్యము ఇత్తిలి సిందూ
రము శిలాజతు యా 7 న్ను ఉపధాతువులకు పేర్లు.

ర స ము.

శ్లో॥ రసాయనాద్ధిభిర్లోకైః పారదోరస్యతేయతః ।

తతోరసఇతిప్రోక్షస్సచధాతురపిస్మృతః ॥

తా॥ రసాయనముతో రసజనులచేత కోరబడును గనక రసమునందు. ఇది
ధాతుగణమునందు కెప్పుడును.

ఉపరసములు.

శ్లో॥ గంధోహంగురమభ్రితాకళిలాస్రోతోఽజ్జనంటంకణం ।
రాజావర్తకమృతౌకౌస్ఫటికయాశ్శబ్దఃఖటిశ్చైరికం ।
కాసీసంరసకజ్జుఃపర్వసికతాబోలంచకంకుషకం ।
సౌరాష్ట్రీచమతాలమిఉపరసాస్సూతస్యకించిన్దుజ్జైః ॥

తా॥ గంధకము హింగుళము అభ్రకము హరితాళకము మనుశిల ప్రోతోంజ
నము (నల్లసురమ) వెలిగారము రాజావర్తకము చుంబక పాపాణిము పటికము శంఖము
ఖటిశ్చైరికము కాసీసము రసకము గవ్వ యినుక బోళము కంకుషము సౌరాష్ట్రీము
యివి ఉపరసములనంటడు. ఇది రసమునకంటె కొంచెము రక్తవగుణముగలది.

విషములు.

శ్లో॥ విషంతుగరఃశ్వేడస్తస్యభేదానుదాహరే ।
వత్సనాభస్సహారద్రఃసక్తుకశ్చప్రదీపనః ।
సౌరాష్ట్రీకఃశృంగకశ్చకాలకూటస్తథైవచ ।
హాలాహలోబ్రహ్మపుత్రోవిషభేదాలమీనవ ॥

తా॥ విషము గరళమనియు శ్వేడమనియు జెప్పబడు. వత్సనాభి హారిద్ర
సక్తుక ప్రదీపన సౌరాష్ట్రీక శృంగక కాలకూట హాలహల బ్రహ్మపుత్ర యిటులవిషము
9 భేదములు కలదిగనుండు.

ఉపవిషములు.

శ్లో॥ అర్కక్షీరంస్నుహీక్షీరంతద్దైవకరిహారికా ।
కర్వీరకోధదుత్తారఃపంచదోపవిషాస్సన్యతాః ॥

తా॥ జల్లేడుపాలు బొంతజెముడుపాలు మంటులిత్తు గన్నేరు ఉమ్మిత్తయని
ఉపవిషములు 5 విధములుగనుండు.

రత్నములు.

శ్లో॥ వజ్రంగారుత్మకంపుష్పరంగోమాణిక్యమేవచ ।
ఇంద్రజీలశ్చగోమేదస్తథావై హార్యమిత్యపి ।
మాత్రికంవిద్రుమశ్చేతిరత్నాన్యక్తానివైసవ ॥

తా॥ వజ్రము మరకతము శున్నరాగము మాణిక్యము యండ్రవీలము గోమేధ
కము పీడూర్యము ముత్తయము బవడము ఇవి నవరత్నములనంబడు.

ఉపరత్నములు.

శ్లో॥ ఉపరత్నానికాచశ్చకర్పూరాశ్మాతథైవచ ।

ముక్తాశుక్తిస్తథాశంఖిత్యాదీనిబహూన్యపి ।

తా॥ కాచమణి (గాజుతాయి) కర్పూరపురాయి ముత్తైపుచిప్ప శంఖము
ఋషి మొదలైనవి ఉపరత్నములనంబడు.

ఇతి శ్రీమదాంధ్రభాషాపవాదభూషితే అనుపావరత్నాకరే

యోగరాజగుగ్ధలు నారాయణచూర్ణ మృత్యుంజయూది

రసానాం నిర్మాణ విశేష కథనంసామ

అష్టమ స్తోత్రం గః.

సమాప్తము.

క్రీరస్తు.

రూ. అ.		రూ. అ.
వైద్యగ్రంథములు.		నాడీనక్షత్రమాల 0 4
వైద్యచింతామణి 2 వాల్మీకములు		నాడీజ్ఞానము 0 3
తె. తా. క్షేమకాగితములపై		నాడీనిదానము 0 4
అచ్చొరించి కలికోమిదుగ		నాడీవిజ్ఞానము 0 4
ప్రింటిచేసి తయారుచేయబడి		పడ్రసనిఘంటువు 0 8
న మేలుపత్రి 10 "		వైద్యకళాశ్లోక మేలుపత్రి 0 6
బసవరాజీయము తె. తా. మేలు		వ్యాపప్రోక్త వైద్యము 1 8
పత్రి కలికోదైందు గిల్లుపేరు 7 0		అగస్త్యప్రోక్త వైద్యము 1 8
అష్టాంగస్మృతయము, వాగ్భటము		నశీప్రప్రోక్త వైద్యము 1 8
సూత్రస్థానము తె. తా. 8 0		గదనిగ్రహము సోధలక్ష్మతం 2 8
" చికిత్సాస్థానం ప్రత్యేక		కుమారతంత్రము రావణాశ్రమము 0 6
ముగా అచ్చగుచున్నది 6 0		భేషజకల్పము 0 6
అగ్నేవైద్యకాస్త్రము 2 8		చక్రదత్త 3 12
అనుపానమంజరి 0 8		రాజమార్తాండము 0 10
అనుపానరత్నాకరము సాదాపత్రి 12		అజీర్ణమంజరి 0 4
" మేలుపత్రి 1 0		విషవైద్య చింతామణి 2 0
అనుపానతరంగిణి తె. తా 0 12		రసయోగ రత్నాకరం 0 12
పద్మవైద్యజీవనము అను లోలంబ		బృహదైద్య రత్నాకరం 2 8
రాజీయము. 0 8		సృష్టాయుర్వేదము 0 4
చికిత్సాగోత్సము 1 4		టీకాచెల్లి వైద్యము 0 2
చికిత్సాసారము 2 8		ధన్వంతరి విజయము 0 10
మానవధర్మచంద్రిక 2 0		శేత్రదర్శనము 0 8
మాధవ నిదానము 2 8		ప్రణచికిత్స 0 8
పద్మపుష్పాకావలి 0 8		దంతశోధని 0 8
సుశ్రుత శారీరస్థానము 2 8		వైద్యప్రస్థారము 0 8
కాఙ్గధర సంహిత 3 0		అశోగ్యదర్శనము 0 4
వైద్యావృత్తము 1 4		మలయాళ మంత్రతాజీయము 2
సర్వోపధి సుణకల్పము 2 8		భాగములు మంత్రములత్ర
వాణీకరణకల్పద్రుమము 1 8		ములుగలది 1 12
కాలజ్ఞానము 0 4		ధన్వంతరి వైద్యచికిత్సాసారము 0 12
ధన్వంతరి నిఘంటువు 2 8		వనమూలికామర్మకాస్త్రమును సిద్ధ
గుణపాతము తె. తా. సాదాపత్రి 2 8		మూలికావహస్యము మంత్ర
" మేలుపత్రి 3 0		యంత్రములుగలది 1 0

